

HAASTE

Kriminaalipolitiikan muutokset **s.4**

Syrjäytyminen ja rikollisuus **s.18**

Rikoksen uhrin tuen tarpeet **s.25**

Rikoksentorjunta sijoituksena **s.32**

ASIAANTUNTEVASTI RIKOKSENTORJUNNASTA JA KRIMINAALIPOLITIIKASTA

Sosiaalipolitiikka – kriminaalipolitiikka

4 KRIMINAALIPOLITIIKAN VAIKUTTAJIA
Kriminaalipolitiikan suuret muutokset
Riikka Kostiainen

Haasteltavana on Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen ylijohtaja **Tapio Lappi-Seppälä**. Hän arvioi kriminaalipolitiikan muuttuneen monella tapaa viimeisen 10–15 vuoden aikana. Muutokset ovat erisuuntaisia ja kuva kriminaalipolitiikan ”linjasta” on monella tapaa aiempaa moni-ilmeisempi. Jaksoon sisältyy niin järjestelmää kiristäneitä kuin sitä höllentäneitäkin vaiheita. Jo kertaalleen haudattu kuntoutuksen ajatus näyttää sekin kokeneen uuden tulemisen.

8 Seuraamusjärjestelmän sosiaalinen ulottuvuus
Henrik Linderborg

Kriminaalipolitiikassa pyritään rikollisuuden vähentämiseen mm. kytkemällä rikosoikeusjärjestelmä selvemmin osaksi hyvinvointivaltion palvelujärjestelmää. Tavoite on haasteellinen erityisesti kuntasektorille, jonka vastuulla hyvinvointipalveluiden tuottaminen pääsääntöisesti on.

10 Tukeeko valvonta rikoksetonta elämää?
Päivi Lahti

Ehdonalaisvalvontaan määrätyt kokevat vankilan jälkeisen arjen vaikeaksi. Haastattelututkimuksessa nousi esiin vapautuvien köyhyys, työttömyys, vähäosaisuus, juominen ja asunnottomuus. Kasautuva huono-osaisuus näkyi haastatteluissa selvästi.

12 Valvontarangaistus hyväksytty eduskunnassa
Ulla Mohell

Valvontarangaistus on yhdyskuntaseuraamus, joka asettuu ankaruudeltaan yhdyskuntapalvelun ja ehdottoman vankeuden väliin. Tarkoituksena on, että valvontarangaistusta koskevat säännökset tulevat voimaan syksyllä.

14 Sanojen takana – kriminaalipolitiikan muuttuva retoriikka
Jukka Kekkonen

Artikkelissa pohditaan käsitteille politiikassa annettuja merkityksiä – erityisesti sitä, mitä lause ”sosiaalipolitiikka on parasta kriminaalipolitiikkaa” nykyään merkitsee.

16 Aktiivisessa sosiaalipolitiikassa on myös riskejä
Paul Van Aerschot

Monessa maassa on jo kauan harjoitettu ns. aktiivista työvoimapolitiikkaa. Aktivointiin sisältyy kuitenkin huomattavia heikkouksia ja riskejä, joten koko järjestelmä pitäisi arvioida uudelleen.

17 Sosiaaliturvan väärinkäyttöön suhtaudutaan kaksijakoisesti
Riikka Kostiainen

18 Koulupudokkuus ja työttömyys yhteydessä rikollisuuteen
Mikko Aaltonen

Rekisteriaineistojen avulla saadaan tarkempaa tietoa vakavan syrjäytymisen ja rikollisuuden välisestä yhteydestä. Heikossa asemassa olevien joukosta löytyy enemmän rikoksiin syyllistyviä, mutta lisäksi heidän joukossaan on enemmän toistuvasti rikoksia tekeviä henkilöitä.

20 Nuorten syrjäytyminen – epäsuotuisia polkuja aikuisuuteen
L. Kestilä, T. Heino & T. Solantaus

Suurimmalla osalla nuorista on koulusta, toimeentuloa ja terveyttä sekä mahdollisuuksia toteuttaa asioita ja selviytyä ja osallistua yhteiskunnassa. Sitten on nuoria, joilla lähtökohdat ovat heikompia. Nuoren syrjäytymisen ymmärtämiseksi tulisi ottaa huomioon hänen nykyisen elämäntilanteensa hyvinvoinnin vajeet ja niiden kasautuminen, mutta myös aikaisempien elämänvaiheiden rooli: selviämistä tukeneet ja syrjäytymisen riskiä lisänneet piirteet ja tekijät.

24 Syrjäytymisen ehkäisy sisäisen turvallisuuden ohjelmassa
Tarja Mankkinen

Kirjoituksessa esitellään sisäisen turvallisuuden ohjelman toimia, jotka liittyvät syrjäytymisen ehkäisyyn.

25 Oikeudenmukainen kohtelu on tärkeää rikoksen uhreille
Päivi Honkatukia

Tuoreen tutkimuksen mukaan rikoksen uhreille tarjottu tukipalveluista haetaan yleensä apua vakavien kokemusten jälkeen. Suuri osa yhteyttä ottaneista on kokenut väkivaltaa. Tyypillinen avun haki- ja on keski-ikäinen ja asuu kaupungissa.

28 Työperäisen ihmiskaupan piirteitä esiintyy Suomessa
Anniina Jokinen

Ulkomaalaisten työntekijöiden hyväksikäyttötapausten määrä on kasvanut Suomessa viime vuosina. Työperäisestä ihmiskaupasta ei ole kuitenkaan toistaiseksi annettu tuomioita, vaikka eri toimijoiden tietoon tulee kymmeniä epäiltyjä tapauksia vuosittain. Tämä on vain jäävuoren huippu, sillä tunnistamisessa on ongelmia. Tutkimus osoittaa, että ulkomaalaiset työntekijät ovat Suomessa kohdanneet monenlaisia hyväksikäytön muotoja. Pahimmillaan hyväksikäyttö on työperäistä ihmiskauppaa.

30 KRIMINOLOGIA
Kylmä kesä 1953
Matti Laine

32 RIKOKSENTORJUNTA
Rikoksentorjunta kannattaa – mutta sijoitus on pitkäaikainen ja kustannukset ja tuotot jakautuvat eri tahoille
Jukka-Pekka Takala

34 AJASSA

HAASTE

ASiantuntevasti
Rikoksentorjunnasta
ja kriminaalipolitiikasta

Julkaisijat

Oikeusministeriö
Rikoksentorjuntaneuvosto

Päätoimittaja

Juha Kääriäinen (PoAMK)

Toimitussihteeri

Riikka Kostiainen

Yhteystiedot

Osoite: Mannerheimintie 4,
PL 25, 00023 Valtioneuvosto
Puhelin: (09) 1606 8289
Faksi: (09) 1606 7518
Sähköposti: haaste@om.fi
Internet: www.haaste.om.fi

Toimitusneuvosto

Sakari Melander (pj.)
Helsingin yliopisto
Janne Kivivuori (varapj.)
Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos
Markku Fredman
Helsinki
Risto Karhunen
Finanssialan Keskusliitto
Arne Kinnunen
Oikeusministeriö
Riitta Koivisto
Vantaan turvallisuusohjelma
Robin Lardot
Poliisihallitus
Henrik Linderborg
Rikosseuraamuslaitos
Leena Metsäpelto
Valtakunnansyyttäjänvirasto
Olli Salin
Helsingin kaupunki
Leena Suurpää
Nuorisotutkimusverkosto
Jukka-Pekka Takala
Rikoksentorjuntaneuvosto

Taitto

Riikka Kostiainen

Kansikuva

Kimmo Mäntylä / Lehtikuva

Tilauhinta

Vuosikerta 25 euroa
Irtonumero 6,50 euroa

Tilaukset ja osoitteenmuutokset

Faksi: (09) 1606 7518
Sähköposti: haaste@om.fi

Painopaikka

Kirjapaino Uusimaa, Porvoo

11. vuosikerta
Ilmestyy neljä kertaa vuodessa.
ISSN 1458-0314 (Painettu)
ISSN 1458-2759 (Verkkojulkaisu)

Lehden kirjoitukset ovat kirjoittajiensa kannanottoja.

P Ä Ä K I R J O I T U S

■ JUHA KÄÄRIÄINEN

Sosiaalipolitiikan tulevaisuus

Suomalainen sosiaalipolitiikka on rakennettu kansallisuusaatteen, työväenliikkeen ja Maalaisliiton voimin lähinnä toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä. Sosiaalivaltion voimakas laajeneminen tapahtui Suomessa myöhemmin kuin muissa Pohjoismaissa, vasta 1970- ja 80-luvuilla, ja kehityksen pysähdytti 1990-luvun alun lama. Sen jälkeen on käyty aika ajoin varsin kriittistäkin keskustelua hyvinvointivaltion kalleudesta. Keskustelu ei ole kuitenkaan ainakaan toistaiseksi johtanut mitenkään dramaattisiin tuloksiin: sosiaalimenot ovat Suomessa pysyneet 2000-luvullakin melko tasaisesti 1980-luvun tasolla, jos mittarina pidetään sosiaalimenojen kansantuoteosuutta.

Miksi hyvinvointivaltio näyttää pitävän pintansa? Luultavasti siksi, että hyvinvointivaltion maksajat, suomalainen keskiluokka, haluaa pitää sosiaali- ja terveysturvansa. Tätä todistavat monet mielipidetutkimukset, joiden mukaan kansalaiset ovat mieluummin valmiita maksamaan veroja kuin tinkimään laadukkaista julkisista palveluista. Poliitikkojen on vaikea perustella sellaisen järjestelmän purkamista, joka on selvästi tarpeellinen, jopa välttämätön useimpien väestöosien kannalta. Vilkaistu menojen rakenteeseen riittää: pitäisikö ensin tinkiä eläkkeistä, perusterveydenhuollosta, lasten päivähoidosta vai peruskoulutuksesta?

Painetta muutokseen kuitenkin on. Usein viitataan globaalin talouden tuomiin paineisiin: julkisia menoja on hillittävä, jotta pärjäisimme kansainvälisessä kilpailussa. Tosin missään ei ole todistettu, että julkisin varoin tuotetut palvelut toimisivat vähemmän tehokkaasti kuin yksityisesti tuotetut. Ehkä ei olekaan kysymys siitä vaan halusta kyseenalaistaa kaikkia koskevia sosiaalisia oikeuksia: meillä olisi varaa vain maksukykyisten hyvinvointiin. Toinen muutostrendi on reaalioliittinen. Perinteisten duunariammattien kadotessa Euroopasta työväenliikkeen poliittinen painoarvo putoaa samassa suhteessa. Sosialidemokratian merkitys pohjoismaisen hyvinvointivaltion rakentamisessa lienee kiistaton mutta miten on tulevaisuudessa? Huhtikuun eduskuntavaaleista odotellaan protestivaaleja. Jos protesti realisoituu vaalituloksessa siten kuin gallupit ennakoivat, nähtäväksi jää, mikä on vaalien voittajien anti sosiaalipolitiikalle.

Haaste-lehden tämän numeron teemana on sosiaali- ja kriminaalipolitiikka. Kuten **Jukka Kekkonen** toteaa artikkelissaan, sosiaalipolitiikan merkitys kriminaalipolitiikalle on edelleen kiistaton, vaikka puhe sosiaalipolitiikasta parhaana kriminaalipolitiikkana on jäänyt päättäjien retoriikassa taka-alalle jo vuosikymmeniä sitten. Sosiaalipolitiikan perustehtävä on kuitenkin sama kuin sata vuotta sitten: sitoa kansalaiset yhteiseen projektiin ja välttää yhteiskunnallisten ristiriitojen kärjistymistä. Nykyisin valtion ei tarvitse integroida kapinoivia työläisiä vaan kilpailussa muita heikommin menestyviä nuoria, maahanmuuttajia ja muita syrjäytymisvarassa olevia.

Kriminaalipolitiikan suuret muutokset

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen ylijohdaja **Tapio Lappi-Seppälä** arvioi kriminaalipolitiikan muuttuneen monella tapaa viimeisen 10–15 vuoden aikana. Muutokset ovat erisuuntaisia ja kuva kriminaalipolitiikan ”linjasta” on monella tapaa aiempaa moni-ilmeisempi. Jaksoon sisältyy niin järjestelmää kiristäneitä kuin sitä höllentäneitäkin vaiheita. Jo kertaalleen haudattu kuntoutuksen ajatus näyttää sekin kokeneen uuden tulemisen.

Ylijohdaja Tapio Lappi-Seppälä toteaa kriminaalipolitiikan tiukentuneen kansainvälisesti tarkastellen viime vuosikymmeninä vankiluvuilla mitaten. Kehitys alkoi Yhdysvalloista 1970-luvun puolivälissä ja siirtyi pienellä viiveellä muihin maihin pienemmässä mittakaavassa. Kolmessa neljästä valtiosta vankiluvut ovat nousseet, myös useimmissa läntisen Euroopan maissa. Hollanti on esimerkki maasta, jossa tapahtui radikaali vankeusrangaistuksen käytön lisääntyminen, alimmillaan runsaasta 20 vangista sataa tuhatta asukasta kohti päädyttiin jopa 125:een (jokaan Hollannin tilastot eivät ole täysin vertailukelpoiset muiden maiden kanssa). Kansainvälisen ja kansallisen kriittikin jälkeen siellä on pystytty laskemaan vankilukua tehok-

kaasti mm. laajentamalla yhdyskuntapalvelun käyttöä.

– Vankilankäytön lisääntyminen on maailmalla edelleen jatkunut, mutta kehitys ei ole niin yksisuuntainen kuin usein yleistetään. Vankiluvut ovat laskeneet Itä-Euroopan entisissä sosialistisissa maissa ja joissakin muissa korkean vankiluvun maissa. Saksan pitkään vakaana pysynyt vankiluku on kiintoisa esimerkki vakaan kriminaalipolitiikan mahdollisuuksista aikana, jolloin isot järjestelmät Euroopassa ja Euroopan ulkopuolella käyvät läpi radikaaleja muutoksia. Suomi ja muut Pohjoismaat ovat ehkä Saksaakin kiintoisampi kansainvälisesti maltillisen kriminaalipolitiikan saareke.

KASVAVAN VANKILUVUN VIISIVUOTISKAUSI

Suomi on ollut 1950-luvulta lähtien laskevan vankiluvun

maa. Viime vuosikymmenen vaihteessa oli kuitenkin reilun viiden vuoden jakso, 1998/1999–2004/2005, jolloin sekä vankiluku että rangaistuskäytäntö kiristyivät. Vankiluku kasvoi alle 3000 tasolta enimmillään 4000:een lyhyessä ajassa.

Tapio Lappi-Seppälän mukaan nousu johtui useista samanaikaisista muutoksista. Osassa kyse oli ympäristössä tapahtuneista muutoksista. Rajat ylittävän rikollisuuden kasvu lisäsi törkeistä huumausainerikoksista tuomitujen vankeusrangaistusten määrää. Sama ilmiö vaikutti siihen, että ulkomaalaisten vankien määrä nousi niin, että sillä oli jo merkitystä vankilukuun. Kolmas muutos oli sakkovankien lukumäärän kasvu. Sakon minimisumman korotus päiväsakkojärjestelmän uudistuksen yhteydessä

nosti varattomien sakkoja, ja ne jouduttiin entistä useammin muuttamaan vankeusrangaistuksiksi. Tätä vaikutusta ei osattu ennakoida.

– Suurin syy vankiluvun nousuun oli kuitenkin kriminaalipolitiikan kiristyminen erityisesti väkivaltarikosten suhteen kautta 1990-luvun. Tiukentuva suhtautuminen näkyi sekä pahoinpitelyrikosten yleisessä rangaistuskäytännössä että muutamissa syyteoikeutta koskevissa muutoksissa. Se näkyi myös syyntakeisuusarviointien selvänä kiristymisenä psykiatrisella puolella. Kun tuomioistuimissa ei enää käytetty alentunutta syyntakeisuutta, murhista ryhdyttiin tuomitsemaan enemmän elinkautisia. Kun 1990-luvun alussa oli 30 elinkautisvankia, nykyään heitä on runsaat 160. Siinä on huikea muutos. Myös taposta

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen ylijohtaja Tapio Lappi-Seppälä on huolissaan siitä, miten hyvinvointivaltion rakenteiden purkautuminen vaikuttaa kriminaalipolitiikkaan.

tuomituilta alentuneen syyntakeisuuden tuoma lievennys on poistunut, mikä on heijastunut henkirikostuomioiden kiristymisenä ylipäätään. Merkittävästi rangaistuskäytäntöön vaikutti törkeän pahoinpitelyn vähimmäisrangaistuksen korottaminen 6 kuukaudesta yhteen vuoteen vuonna 2001. Myös raiskausrikoksista tuomittujen rangaistuksia kovennettiin nostamalla minimiä ja ottamalla käyttöön törkeä tekemuoto. Kaikkeen tähän yhdistyi tihentynyt väkivaltarikosten ilmoittamisalttius.

Lappi-Seppälä on tehnyt laskelmia rangaistustason kiristymisestä vuosina 1998–2004: Tapon keskirangaistukset nousivat 7,5 vuodesta noin 9 vuoteen. Henkirikoksista saadun vankeusrangaistuksen pituus nousi neljä vuotta (keskiarvoon sisältyvät henki-

rikoksesta tuomitut määräaikaiset vankeusrangaistukset ja määräaikaisiksi laskennallisesti muutetut elinkautiset). Kokonaisuudessaan väkivalta ja seksuaalirikoksista tuomittujen vankilavuosien määrä kaksinkertaistui tuona aikana.

Muutoksille oli näkyvät puolustajansa poliittisten toimijoiden, eräiden johtavien virkamiesten ja myös median keskuudessa, Lappi-Seppälä muistelee. Mutta vaikka järjestelmää voidaan muuttaa yksilöiden ja mediankin toimesta, isompien trendien takaa löytyy myös kulttuurisia ja rakennetekijöitä. Hän viittaa myös omiin tutkimuksiinsa, jotka kertovat kovenevan kriminaalipolitiikan kulkevan usein yhdessä heikentyvän sosiaaliturvan, kasvavien pelkojen ja jyrkentyvien hyvinvointierojen kanssa, ilman

että rikollisuusmuutoksilla olisi asiassa juurikaan merkitystä. Ja juuri tällaiset muutostekijät leimasivat laman jälkeistä Suomea, kuten myöhemmät analyysit ovat vahvistaneet.

KÄÄNNÖS LASKUUN TIETOISEN POLITIIKAN ANSIOSTA

Poikkeuksena eurooppalaiseen kehitykseen nähden Suomen vankiluku kääntyi kuitenkin laskuun vuoden 2005 jälkeen. Tätä vaihetta Lappi-Seppälä pitää osoituksena myös suunnitelmallisen ja järkipärisen kriminaalipolitiikan mahdollisuuksista. Yli 40 prosenttia kasvanut vankiluku havahdutti oikeusministeriön. Ongelmaan tartuttiin konkreettisesti vähentämällä sakon muuntorangaistuksen käyttöä. Vuosina 2006–2008 tehtyjen muutosten seurauksena sakon muuntorangaist-

tusta sekä muuntorangaistusta yhdistettynä muuhun rangaistukseen suorittavien vankien määrä laski 400:sta noin sataan.

– Muutos oli meille merkittävä, mutta se tuskin kelpaa pohjoismaiseksi menestystarinaksi. Muuntovankeudesta kun on käytännössä jo luovuttu niin Ruotsissa kuin Tanskassakin, eikä muuntovankien laskua sataan kannata sen suuremmin mainostaa pohjoismaisille kollegoille. Muuntorangaistuksesta ja myymälänpistyksistä uudistusten jälkeen Suomessa käyty poliittinen keskustelu olisi sitten jo aivan oman analyysinsa arvoinen, johon varmaan kannattaa palata jatkossa.

Toinen vankiluvun vähentämiskeino on ollut vankeuslainsäädännön uudistus ja erityisesti valvotun koeva- →

Ylijohtaja Tapio Lappi-Seppälä kysyy, voimmeko todella luottaa siihen, että kunnalliset peruspalvelut ottavat riittävästi huomioon kaikkein huonoimmassa asemassa olevat.

→ pauden käyttöönotto. Siihen pyrittiin paikantamaan ryhmä, joka tarvitsee erityisiä tukitoimia. Valvotussa koeva-paudessa olevien määrä on noussut noin sataan. Myös jäännösrangaistuksen täytäntöönpanoa koskevat muutokset ovat saattaneet pikemmin vähentää kuin lisätä vankilukua, hän arvioi.

YHDYSKUNTASEURAA-MUKSET KÄYTTÖÖN

Seuraavaksi suureksi kriminaalipolitiikan muutokseksi meillä ja muualla Lappi-Seppälä mainitsee yhdyskuntaseuraimusten käytön laajentumisen ja monipuolistumisen.

– Muissa Pohjoismaissa yhdyskuntapalvelu otettiin käyttöön 1980–90-lukujen taitteessa. Meille se tuli 1992 ja laajeni 1995. Yhdyskuntapalvelu korvasi nopeasti ison osan lyhyistä vankeusrangaistuksista, noin kolmanneksen enintään 8 kuukauden tuomioista. Koska jähmeässä seuraamusjärjestelmässä ei ennen vaihtoehtoja ollut, tällaiselle oli tilausta ja tarvetta. Sen jälkeen kehitys näyttääkin pysähtyneen, varsinkin jos katsoo nuorisorangaistuksen kohtaloa.

Tällä hetkellä yhdyskuntaseuraimusten kokonaisuudistusta pohtivassa toimikunnassa mietitään seuraamuksia, jotka mahdollistavat päihdeidenkäytön hoidon. Muualla Euroopassa hoito-ohjelmia on integroitu osaksi seuraamusjärjestelmää. Ruotsissa tämä tehtiin sopimushoidon nimekkeellä, Tanskassa ja

Norjassa on käytössä ehdolliseen rangaistukseen liittyviä erillismääräyksiä.

– Meilläkin sopimushoitoa suunniteltiin 2000-luvun alussa, mutta hallituksen esitys ei koskaan päätenyt eduskuntaan. Luopumisperustelut liittyivät ennen kaikkea resursseihin: kokeilukin koettiin liian kalliiksi, vaikka samaan aikaan rangaistuskäytännön kiristyminen lisäsi kustannuksia monin veroin enemmän. Lisäksi epäiltiin rangaistuksen tarpeellisuutta, mikä tuntuu oudolta perustelulta, kun 90 prosentilla vangeista on päihdeongelma, Lappi-Seppälä huomauttaa.

– Tarve ottaa päihdeongelma huomioon rangaistuksen täytäntöönpanossa on aivan ilmeinen. Enkä usko, että uusi valvontarangaistus pystyy täyttämään sopimushoidolle kaavailtua tehtävää. Valvontarangaistuksessa on ohjelmasioita, jotka antavat mahdollisuuden päihdehoidolliseen orientaatioon, mutta se edellyttää täydellistä päihdeettömyyttä, mikä voi olla liian kova ehto tälle ryhmälle.

RANGAISTUSTEN SISÄLLÖT MUUTTUVAT

Kuntoutusajatuksen uudelleentuleminen on Lappi-Seppälän mukaan myös merkityksellinen muutos kriminaalipolitiikassa. Ns. pakkohoitoideologian kuihduttua 1970-luvulla katosi ajatus, että rangaistusten täytäntöönpanoon voi liittyä positiivisia ja erityisestäviä vaikutuksia.

1990-luvun alkupuolella alkoi tulla kanadalaisten ja muiden tekemiä meta-analyysseja kognitiivis-behavioraalisista interventioista. Arviointitutkimukset osoittavat, että oikein toteutettujen ohjelmien koeryhmissä saadaan huomattavia uusimisvaikutuksia verrattuna kontrolliryhmiin. Vähitellen erityyppisille rikosentekijäryhmille räätälöidyt toimintaohjelmat levisivät vankeinhoitokäytäntöihin kautta maailman ja myös meille.

Lappi-Seppälä ei kuitenkaan usko, että nyt on palattu siihen, mistä 1960-luvulla lähdettiin. Uudelleenheräneessä rehabilitaatiossa ja vanhassa pakkohoitoideologiassa on paljon eroja.

– Ensimmäinen on se, että odotukset intervention vaikutuksesta rikosten uusimiseen ovat paljon realistisemmat kuin ennen. Nyt tiedetään, että puhumme noin 10 prosenttiyksikön suuruudesta vaikutuksesta, mikä sekin on merkittävä tulos. Toiseksi ohjelmat heijastavat toisenlaista näkemystä rikosentekijästä. Ennen passiiviseksi kohteeksi ymmärrettyyn rikosentekijään kohdennettiin tiettyjä toimia, kun taas nykyään korostetaan rationaalien toiminnan merkitystä ja kunnioitetaan vahvemmin yksilön omaa näkemystä. Rikosentekijöitä yritetään motivoida tekemään jotain itsensä eikä niinkään yhteiskunnan hyväksi. Kolmas ero vanhaan hoitoajatteluun on se, ettei metsästetä pelkästään uusimisvaikutuksia. Nähdään, että

on paljon itsessään tärkeitä vaikutuksia kuten työpaikka, koulutus ja sosiaalisten suhteiden vahvistuminen, ja että näillä seikoilla on pitemmällä aikavälillä yhteys myös rikoskäyttäytymiseen. Neljäs huomio koskee väärintulkinnan riskiä, sillä joskus tuloksia on luettu osoituksena siitä, että laitosrangaistukset sittenkin toimivat. Viesti on kuitenkin toinen: kun näitä ohjelmia pannaan täytäntöön vapaassa yhteiskunnassa, tulokset ovat vielä parempia. Uusi rehabilitaatiotutkimus ei perustele laitosrangaistusten käyttöä sen enempiä kuin sen sosiaalikirittinen edeltäjänsä 1960-luvulta.

Oikeusturvavaatimukset olivat pakkohoitoideologian kritiikin lähtökohta 1960-luvulla, ja nämä olivat myös koko globaalin kriminaalipoliittisen muutoksen lähtökohhta, olkoonkin, että tuo muutos sai kriminaalipolitiikan yleispoliittisoidumisen myötä Yhdysvalloissa sitten tyystin toisenlaisen suunnan. Oikeusturvavaatimukset eivät meillä tästä ole muuttuneet vaan sen sijaan vahvistuneet sekä kansainvälisten ihmisoikeussopimusten ja meidän perusoikeusuudistuksen myötä, hän korostaa.

KUNTIEN JA VALTION VASTUUT MIETINTÄÄN

Tapio Lappi-Seppälä näkee uudelleenarvioinnin paikan siinä, kuka rikosentekijöiden kuntouttamisesta vastaa. Valtion ja kuntien roolijako tehtiin 1960-luvulla ja erityi-

Suomalaisen kriminaalipolitiikan taannoinen – ja toivottavasti tuleva – menestystarina oli sekin yhdistelmä suotuisia rakennetekijöitä sekä taitavaa ja vastuullista sosiaalipolitiikkaa.

sen tiukasti 1980-luvulla, kun kriminaalihuollon sosiaali-, asumis- ja tukipalveluja alettiin ajaa alas. Tämä perustui ajatukseen, että yleisen työnjaon pohjalta ne kuuluvat kunnalle, ja rikosentekijöillä on oikeus kaikkiin samoihin palveluihin kuin muillakin kunnan asukkailla.

– Näin jälkikäteen voi arvioida, että taustalla oli myös se, että silloin hyvinvointivaltio oli vahvassa kasvussa. Vähän paradoksaalisesti juuri se, että seuraamusjärjestelmästä poistettiin sosiaalistavia elementtejä, perustui uskoon hyvinvointivaltion resurssien jatkuvaan kasvuun. Viimeistään 1990-luvun alussa tämä näkemys osoittautui epärealistiseksi. Nyt voi perustellusti kysyä, voimmeko todella luottaa siihen, että kunnalliset peruspalvelut ottavat riittävästi huomioon kaikkein huonoimmassa asemassa olevat kuten vapautuneet vangit ja päihdeongelmaiset. Yksi ongelma on esimerkiksi se, kuinka yhdenvertaisesti päihdekuntoutuksen hoitojatkumot vapautumisen jälkeen toteutuvat eri kunnissa. Onko valtiolla moraalinen oikeus jättää nämä ongelmat yksin kunnallisten järjestelmien ratkaistavaksi ilman että laajennetaan omaa osallistumista kuluihin?

Vastuukysymykset ovatkin Lappi-Seppälän mukaan yksi syy siihen, että Suomessa sosiaalistavan ja tukevan toiminnan osuus kriminaalihuoltojärjestelmässä on kuitenkin aika ohut verrattuna siihen,

millaisia toimintoja siihen on muualla liitetty.

HYVINVOINTIVALTION TULEVAISUUS?

Lappi-Seppälä kokoaa yhteen, että kriminaalipolitiikan kansainvälisessä keskustelussa on pitkään ollut aiheena punitiivisuuden lisääntyminen. Ensin pohdittiin sitä, mikä selittää Yhdysvalloista alkanutta ja muualle levinnyttä ankarien rangaistusten käytön lisääntymistä. Sitten alkoi tulla kirjoituksia, joissa pyrittiin osoittamaan, ettei kehitys olekaan samanlainen kaikkialla. Nyt tutkimusyhteisössä näkyy yritys koota esimerkkejä järjestelmistä, jotka ovat onnistuneet vastustamaan tätä trendiä. Tässä keskustelussa pohjoismainen kriminaalipolitiikka on saanut paljon huomiota osakseen niin kansainvälisissä seminaareissa kuin laatumediassakin. Erityisesti Suomea on käytetty esimerkkinä vankilukujen menestysellisestä laskemisesta.

– Pohjoismaisen järjestelmän erottaa esimerkiksi angloamerikkalaisesta järjestelmästä hyvinvointivaltio, joka tasaa tuloeroja. Pohjoismaalle on ominaista myös vahva poliittinen legimitteetti, vahva sosiaalinen luottamus sekä vahva luottamus oikeusjärjestelmään ja poliisiin. Hyvinvointivaltiossa kaikki maksavat ja kaikki saavat etuuksia, mikä lisää yhteenkuuluvuuden ja solidaarisuuden tunnetta. Hyvinvointivaltio luo taloudellista ja sosiaalista turvallisuutta sekä vahvaa

luottamusta, mistä vastaavasti seuraa vähemmän pelkoja ja punitiivisiä vaatimuksia. Kaiken tämän taustalla ovat pohjoismaiset poliittiset rakenteet; yhteispelille rakentuva monipuoluejärjestelmä sekä tuloeroja tasannut ja kilpailukykyä tukenut – nyttemmin jo romutettu – tulopoliittinen neuvottelujärjestelmä, hän tiivistää.

– Tämä kaikki luo perustaa sellaiselle ajattelulle, että hyvä sosiaalipolitiikka on todellakin parasta kriminaalipolitiikkaa. Nähdään esimerkiksi, että rikosentorjunnassa on ensisijaisesti kysymys erilaisista sosiaalipolitiikan toimista ja myös tilanneraenteisiin liittyvistä toimista mutta paljon vähemmän rikoslainkäytöstä ja rikosoikeuspolitiikasta.

Ylivohtaja Tapio Lappi-Seppälän mukaan voimme olla hyvin tyytyväisiä, kun vertaamme pohjoismaista järjestelmää vaikkapa brittiläiseen, mutta kun vertaamme itseämme muihin Pohjoismaihin tai arvioimme omaa järjestelmäämme, kriittisyyteen on aihetta.

– Täytyy ymmärtää se, että monet poliittis-taloudelliseen järjestelmään liittyvät rakenteet ovat juuri sellaisia, jotka ovat rapautuneet 1990-luvun alkupuolelta alkaen, kun tuloerot lähtivät kasvamaan ja hyvinvointivaltion rakenteet purkautumaan. Voikin pohtia, olisiko kriminaalipolitiikassa 1990-luvun lopun jälkeen tapahtuneissa muutoksissa ollut kysymys myös hyvin-

vointivaltion perusrakenteiden muutoksista. 1990-luvulla kasvoivat paitsi tuloerot ja köyhyys myös rikosten pelko ja turvattomuuden tunteet. Yhdysvaltain ja Ison-Britannian kriminaalipolitiikka kiristyi sitä mukaa kun hyvinvointivaltiota revittiin alas, ja sama sosiaalinen murros tapahtui ehkä meilläkin pienemmässä mittakaavassa.

Lappi-Seppälä toteaa, että vaikka tämänkaltaiset rakennetekijät ohjaavatkin kriminaalipolitiikan suuren luokan suunnanmuutoksia, eivät ne määrää itse lopputulosta. Sen muotoutumiseen vaikuttavat aina myös yksittäiset toimijat; erityismaininnan ansaitsee Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen ja sen edeltäjän Kriminologisen tutkimuslaitoksen ensimmäinen johtaja professori **Inkeri Anttila**. Suomalaisen kriminaalipolitiikan taannoinen – ja toivottavasti tuleva – menestystarina oli sekin yhdistelmä suotuisia rakennetekijöitä sekä taitavaa ja vastuullista sosiaalipolitiikkaa. ■

Seuraamusjärjestelmän sosiaalinen ulottuvuus

Kriminaalipolitiikassa pyritään rikollisuuden vähentämiseen mm. kytkemällä rikosoikeusjärjestelmä selvemmin osaksi hyvinvointivaltion palvelujärjestelmää. Tavoite on haasteellinen erityisesti kuntasektorille, jonka vastuulla hyvinvointipalveluiden tuottaminen pääsääntöisesti on.

Rikosseuraamusjärjestelmä on hyvinvointivaltiossa viimesijainen rikollisuuden säätelymekanismi. Rikosseuraamusten kohteiksi joutuvat yleensä yhteiskunnassa huonoimmassa asemassa olevat, jotka ovat jo useaan kertaan syrjäytyneet hyvinvointivaltion palvelujärjestelmistä. Heidän koulutustasonsa sekä työmarkkinasiteensä ovat keskimääräistä heikommat. Heillä on muita enemmän toimeentuloon, terveyteen sekä ihmissuhteisiin liittyviä ongelmia. Pitkäaikainen rikollinen elämäntapa, johon yleensä liittyy voimakas päihiteiden käyttö, lisää näitä ongelmia ja vaikeuttaa yhteiskuntaan kiinnittymistä ja rikoksettoman elämäntavan omaksumista.

Seuraamusjärjestelmää on ryhdytty kehittämään näihin ongelmiin vaikuttamiseksi. Seuraamusten painopistettä pyritään siirtämään vapaudessa tapahtuvaan täytäntöönpanoon ja yhdistämään siihen kuntouttavaa ja sosiaalistavaa toimintaa. Seuraamuskäytäntöjä on kokonaisuudessaan uudistettu niin, että niillä edistetään yhteiskuntaan kiinnittymistä ja rikoksettomaan elämäntapaan siirtymistä. Ongelmaksi jää palvelujärjestelmän osuus. Saa-daanko hyvinvointipalvelut edes jollain tavalla kiinnitettyä seuraamusjärjestelmän tueksi ja millaisia rakenteellisia yhteensovitteluja se edellyttäisi? Ja millaista seu-

raamuskäytännön tulisi hyvinvointivaltion kriminaalipolitiikan mukaan olla?

SOSIAALIPALVELUT SEURAAMUSJÄRJESTELMÄN RINNALLA

Suomen nykyisen kriminaalipolitiikan ideologiset juuret ovat 1900-luvun alun hyvinvointirangaistusajattelussa (welfare penalty), joka loi viitekehyksen eri maiden seuraamusjärjestelmien modernisoinnille yksilöpreventiiviseen ja kuntouttavaan suuntaan. Skottikriminologi **David Garlandin** mukaan tämä ajattelutapa muotoutui osana hyvinvointiyhteiskuntien sosiaalipolitiikkaa. Sosiaalipolitiikan ja kriminaalipolitiikan nähtiin palvelevan samaa asiaa: kansalaisten integroimista yhteiskuntaan. Sosiaalipolitiikka loi yhteiskunnallisen turvallisuuden ja integraation mekanismin, jota rikosoikeudellinen järjestelmä täydensi silloin kun integraatio epäonnistui.

Hyvinvointiajattelu vaikuttaa edelleen seuraamuskäytäntöjen taustalla huolimatta kriminaalipolitiikan tiukentumisesta. Vaikka rangaistukselliset painotukset ovat lisääntyneet, useat maat ovat samalla kehittäneet seuraamusjärjestelmiään kuntouttavamiksi ja pyrkineet kietomaan hyvinvointipalvelut tiiviimmin täytäntöönpanoon.

Esimerkiksi Englannissa ja Walesissa erilliset yhdyskuntaseuraamukset on

koottu saman yhdyskuntaseuraamuksen alle siihen liitettävänä ehtoina. Taustalla on 2000-luvun alun rikoslain uudistus, jossa kuntoutus ja muutostyö otettiin yhdeksi seuraamusten määräämisperusteeksi. Sekä nuorten että aikuisten yhdyskuntaseuraamuksiin voidaan nyt liittää erittäin vaativia hoidollisia, kuntouttavia ja sosiaalistavia sisältöjä, jotka edellyttävät pitkälle ajalle ulottuvaa viranomaisyhteistyötä.

Aikuisten yhdyskuntaseuraamuksen (Community Orders) vaatimukset mielenterveyden hoidosta tai päihdekuntoutuksesta tarkoittavat käytännössä pitkiä jaksoja sekä avo- että laitoshuollossa. Asianmukainen hoito on järjestyttävä ennen seuraamuksen määräämistä. Nuorten kuntouttavassa yhdyskuntaseuraamuksessa (Youth Rehabilitation Order) on hoidollisten vaatimusten lisäksi erilaisia kasvatuksellisia, koulutuksellisia sekä lastensuojelullisia vaatimuksia, jotka edellyttävät monihallinnollisen nuorisotiimin sekä muiden viranomaisten yhteistyötä jo ennen seuraamuksen määräämistä sekä sen jälkeen.

Skotlannissa yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpano on vuodesta 1968 lähtien ollut paikallisen sosiaalitoimen vastuulla. Vaikka seuraamuskäytäntöjä on tiukennettu ja yhdenmukaistettu Englannin ja Walesin esimerkin mukaan, yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpano on haluttu

Viranomaisyhteistyöhön kannustuksen lisäksi olisi myös pohdittava, miten seuraamusjärjestelmän sosiaalista ulottuvuutta voidaan vahvistaa lakisääteisin toimin.

säilyttää paikallisilla viranomaisilla, pääasiassa sosiaalitoimella. Heidän vastuullaan on mm. ehdonalainen vapaus, ehdollinen rangaistus sekä yhdyskuntapalvelu. Paikallisviranomaiset toimivat hallinto- ja kuntarajat ylittävän yhteistyön pohjalta, jotta täytäntöönpanoon tarvittavat tuki-, kuntoutus- ym. palvelut voidaan turvata. Toiminta pohjautuu sosiaalityön periaatteisiin, ja sitä valvoo sosiaalityön tarkastusvirasto (the Social Work Inspection Agency).

MUUT POHJOISMAAT PITEMMÄLLÄ KUNTOUTUKSESSA

Ruotsi, Norja ja Tanska ovat lisänneet kuntouttavia ja hoidollisia sisältöjä seuraamuksiinsa jo pitkän aikaa.

Ruotsissa esimerkiksi suojeluvalvontaan liitettävä sopimushoito (skyddstillsyn med föreskrift om särskild behandlingsplan) edellyttää sosiaali- ja terveydenhuollon mukanaoloa jo rikosoikeusprosessin alkuvaiheista lähtien, jolloin arvioidaan hoidon tarvetta ja hoitomuotoja. Kriminaalihoito maksaa hoitokustannukset siltä ajalta, jonka sopimushoidossa oleva olisi viettänyt vankilassa. Nuorille tarkoitettujen hoitoseuraamukset samoin kuin nuorisopalvelu ovat puolestaan kokonaan sosiaaliviranomaisten vastuulla. Täytäntöönpano edellyttää monia erilaisia sosiaalistavia toimenpiteitä sekä yhteistyötä rikosoikeudellisten toimijoiden kanssa.

Norjassa kriminaalipolitiikan tavoitteena on pitkään ollut täytäntöönpanon siirtäminen yhdyskuntaseuraamuksiin, joissa korostuu paikallisviranomaisten vastuu. Takaisintulotakuu (tilbakeforingsgaranti) on esimerkki näistä pyrkimyksistä. Käytännön avulla pyritään helpottamaan vapautuvien vankien pääsyä tavanomaiseen elämäntapaan työn, koulutuksen ja erilaisen kuntouttavan toiminnan avulla. Vuonna 2006 kokeiluna käyttöön otettu tuomioistuinjohtoinen huumeohjelma (narkotikaprogram med domstolskontroll) taas velvoittaa paikallisia viranomaisia pitkäaikaiseen ja intensiiviseen yhteistyöhön rikosoikeuden kanssa. Yhteistyökäytän-

töjä on aikaisemmin päästy kokeilemaan liikennejuopumuksista tuomituille tarkoitettuna 10 kuukautta kestävästä promilleohjelman puitteissa, jonka kuntouttavat ja hoidolliset osat paikalliset sosiaali- ja terveysviranomaiset toteuttavat.

Myös Tanskassa lainsäädäntöä on uudistettu Norjan tavoin kunnallisia palvelun tuottajia velvoittavasti. Sosiaalipalvelulakiin vuonna 2003 kirjattu päihdeongelmaisten yleinen hoitotakuu (behandlingsgaranti) ulotettiin vuonna 2007 koskemaan myös lähinnä vankilasta vapautuvia rikosseuraamusasiakkaita. Kuntien on yhteistyössä rikosseuraamusviranomaisten kanssa järjestettävä hoitoa 14 päivän kuluessa siitä, kun hoidon tarve on todettu. Kunnat eivät voi kieltäytyä hoidosta vetoamalla resurssipulaan.

Tanskassa sosiaalipalvelulain mukainen hoito tarkoittaa sosiaalipedagogista tai psykologista hoitoa, josta tehdään hoitosuunnitelma. Hoito voi tapahtua samanaikaisesti lääketieteellisen hoidon kanssa tai olla jatkoa sille. Hoidon intensiteetti voi vaihdella päihdeongelman vaikeuden mukaan. Hoidon tavoitteena on asiakkaan omia voimavaroja hyödyntäen estää toimintakyvyn aleneminen ja edistää paremman elämälaadun saavuttamista. Hoito on usein pitkäkestoista ja sisältää sosiaalipedagogisen, psykologisen ja lääketieteellisen kuntoutuksen lisäksi asumiseen, toimeentuloon ym. sosiaaliseen kuntoutukseen liittyviä toimenpiteitä tarpeen mukaan.

SUOMESSA RIKOSOIKEUS- JA HYVINVOINTIJÄRJESTELMÄT YHÄ ERILLÄÄN

Suomessa kuntouttavien ja hoidollisten elementtien ei ole perinteisesti katsottu kuuluvan seuraamusjärjestelmään vaan pääsääntöisesti seuraamusjärjestelmän ulkopuolisille toimijoille. Vaikka uusklassinen ajattelu on 1990-luvulta lähtien antanut tilaa hyvinvointirangaistusajattelulle, seuraamusjärjestelmä rakentuu edelleen rikosoikeuden ja hyvinvointisektorin välisel-

le kahtiajaolle. Toimivia yhteistyömuotoja näiden kahden sektorin välille ei erillaisista suunnitelmista ja kehittämishankkeista huolimatta ole luotu. Seuraamusjärjestelmään kohdistuvat kuntouttavat odotukset kasvattavat kuitenkin tarvetta löytää pitkäjänteisiä ratkaisuja.

Seuraamusjärjestelmään tehtävien erillisten uudistusten ja vaihtoehtojen tueksi tarvitaan siis myös laajemmalle ulottuvia sosiaalipolitiikan alaan kuuluvia toimenpiteitä. Rikosseuraamusasiakkaiden tuen tarvetta pohtineen komitean mietinnössä todetaan tarve kehittää sellainen menettelytapa, joka jäsentää asiakkaiden elämäntaiheita kokonaisuudessaan. Erillisiä palvelujärjestelmiä tulisi kannustaa parempaan yhteistoimintaan, jotta rikosseuraamusasiakkaiden tarpeisiin sopivia joustavampia palveluprosesseja voidaan kehittää.

Kannustusta viranomaisyhteistyöhön varmasti tarvitaan nykyisessä taloustilanteessa. Kannustuksen lisäksi olisi myös pohdittava, miten seuraamusjärjestelmän sosiaalista ulottuvuutta voidaan vahvistaa lakisääteisin toimin. Myös valtion ja kuntien välistä vastuunjakoja olisi tässä yhteydessä pohdittava, niin kuin muualla on tehty. Ulkomaiset esimerkit osoittavat lakisääteisten ratkaisujen olevan keskeisiä pysyvien rakenteiden luomisessa. Palveluprosessien yhtenäistäminen voidaan aloittaa myös erillisinä projekteina, esimerkkinä vaikkapa Tanskan hoitotakuujärjestelmä tai Norjan tuomioistuinjohtoinen huumeohjelma. Kummatkin ovat antaneet tärkeää tietoa yhteistyömuotojen kehittämisestä rikosseuraamusalalla. Tätä kokemusta tarvitaan myös meillä, kun pyritään rakentamaan eurooppalaistyyppistä hyvinvointirangaistusjärjestelmää.

On hyvä muistaa, että useiden maiden seuraamusjärjestelmiä on kehitetty vuosikymmenten ajan; Suomessa ollaan tässä suhteessa vasta alkuvaiheessa. ■

Kirjoittaja on erikoistutkija Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikössä.

Tukeeko valvonta rikoksetonta elämää?

Ehdonalaisvalvontaan määrättyt kokevat vankilan jälkeisen arjen vaikeaksi. Haastattelututkimuksessa nousi esiin vapautuvien köyhyys, työttömyys, vähäosaisuus, juominen ja asunnottomuus. Kasautuva huono-osaisuus näkyi haastatteluissa selvästi.

Yhteisösosiaalityön lissensiaatin tutkimuksessani selvitin, miten ehdonalaisvalvontaan määrättyt miehet järjestävät elämänsä vapautumisen jälkeen. Vankilasta vapautuminen on elämässä taitekohta, johon liittyy toivaita paremmasta tulevaisuudesta mutta myös pelkoa ja ahdistusta. Alle neljännes vapautujista määrätään valvontaan. Vanki asetetaan valvontaan, mikäli koeaika on pitempi kuin yksi vuosi, rikos on tehty alle 21-vuotiaana tai vanki itse pyytää valvontaa. Valvonnan tarkoitus on lisätä yhteiskunnan yleistä turvallisuutta tukemalla valvottavan sosiaalista selviytymistä. Sillä pyritään myös uusintarikollisuuden ehkäisyyn. Valvottavien kannalta kyse on elämänvaiheesta, jolloin heidän pitäisi kiinnittyä uudelleen yhteiskuntaan.

Haastattelin tutkimukseen narratiivisella tutkimusotteella 13 valvontaan määrättyä henkilöä. Haastatteluista muodostui tarinoita, jotka alkoivat van-

keusajasta. Tarinan keskikohta sijoittui vapautumisvaiheeseen ja loppuosa silloiseen elämävaiheeseen tai tulevaisuuden suunnitteluun. Punaisena lankana tutkimuksessa oli entisen vangin oma näkökulma.

LUOTTAMUS VALVONTASUHTEESSA

Valvontatyössä asiakassuhteen kivijalka on luottamus. Useimmilla valvontaan määrättyillä henkilöillä on huonoja kokemuksia viranomaisista: lainrikkoajat sivuutetaan helposti kaikille kuuluvissa sosiaali- ja terveyspalveluissa, eikä heidän tarpeitaan kuulla. Valvontasuhteessa luottamus täytyykin rakentaa hitaasti, jotta aikaisemmat ja samanaikaiset muut huonot kokemukset saadaan hoidettua pois valvottavan mielestä.

Valvontatyön yhteydessä luottamusta on tutkittava vallan näkökulmasta, koska asiakkuus valvonnassa on vaihtoehtoton. Ihmisiä ei voi määrätä kohtelemaan toisiaan

kunnioittavasti eikä luottamaan toisiinsa vaan tästä on neuvoteltava. Luottamuksen ja kunnioituksen rakentaminen valvontasuhteessa vaatii aikaa, koska se rakentuu yhteiselle jaetulle. Luottamukselle on myös ominaista, että se voidaan hetkessä hävittää. Valvontasuhteessa asiakkaan ja työntekijän välinen luottamus on työskentelyn perusta. Ilman luottamuksellista asiakassuhdetta muutosprosessi, johon valvonnalla pyritään, ei pääse edes alkuun.

VANKILASTA VAPAUTEEN – TAKAISIN YHTEISKUNNAN JÄSENEKSI

Vapautumisen pitäisi olla hallittu ja hyvin suunniteltu jatkumo vankeudesta siviiliin, mitä se onkin paperilla. Vapautujien kokemukset muurien ulkopuolella eivät kuitenkaan vastaa viranomaisten strategioita. 11 haastateltua koki vapautumisen vaikeaksi ja haastavaksi. Kahdelle kertojalle vapautuminen oli ol-

lut pelkästään myönteinen kokemus. Heistä molemmat vapautuivat avolaitoksesta. Suljetusta vankilasta vapautuminen oli kertojien mielestä usein ongelmallista. Vankilaan eristetään sellaisia ihmisiä, joiden katsotaan tahallisesti vaarantavan yhteiskuntaa. Vankilaan eristetyille muodostuu laitoksen asukkaan identiteetti ja hän on kontrollimekanismin alainen. Mitä pidempään ihminen on laitoksessa, sitä vieraantuneempi hän on yhteiskunnan tavoista ja käytännöistä, ja sitä vaikeampaa on sopeutuminen takaisin yhteiskuntaan. Haastateltu kuvaili tunteksiaan: ”se oli aluks ihan hirveetä liikkua missään ulkona vaikka kaupassa. Tuntu, että on semmonen leima otassa, koko ajan sitä pelkäs mennä kaikkiin kauppoihin ja kaikkiin”.

KOTIIN VAI KODITTOMAKSI

Asumiseen liittyvät asiat nousivat esiin kaikissa kertomuk-

Asunnon löytyminen on välttämätön edellytys ihmisarvoiselle elämälle siviilissä.

sisä. Asunnon löytyminen on välttämätön edellytys ihmisarvoiselle elämälle siviilissä. Rikostaustaisten henkilöiden asunnottomuuden ratkaisemiseen tarvitaan integroivaa työtettä tai muuten vankeusaikana aloitettu kuntoutus ei jatku siviilissä. Vaikka asunnottomien prosenttiosuus on marginaalinen ilmiö, yksilölle kodittomuus on elämää hallitseva kova ja alentava kohtalo. Asumisen suhteen vaikeassa asemassa ovat rikolliseen alakulttuuriin sidoksissa olevat valvottavat. Haastatelluista kolme vapautui asunnottomaksi ja yksi menetti asuntonsa haastattelun aikoihin. Lisäksi viidellä kertojalla oli vaikeuksia asunnon hankkimisessa vapautumisen jälkeen.

Vapautuminen asunnottomaksi on suuri riski ja rikoksettoman elämän aloittaminen kadulta on miltei mahdoton tehtävä. On myös tärkeä huomata, ettei lähikään kaikilla valvottavilla ole kykyä itsenäiseen asumiseen.

Näille vapautuville pitäisikin löytää jokin tuetun asumisen muoto. Asumista ei voi erottaa muusta elämäkokonaisuudesta, pikemminkin se on edellytys muulle elämälle. Asuminen myös mahdollistaa päihteidenkäytön hallintaa ja ihmissuhteiden solmimista. Yksi haastatelluista hankkiutui rikoksen avulla takaisin vankilaan. Hänelle oli luvattu asunto, mutta lupaus petettiin. ”Mää rupesin aatteleen, kai tässä on jotain tehtävä, että pääsee takas linnaan”.

KÖYHYYS – ”MULLA OLI JÄÄKAAPISSA VAIN SIPULIA JA VALOT”

Haastatelluista kymmenellä oli suuria taloudellisia vaikeuksia. Harvalla entisellä vangilla on työhistoriaa, joten suurin osa heistä elää työmarkkinatuen varassa. Vanhan sanonnan mukaan köyhyys ei tule yksin: monet muut hyvinvoinnin vajeet korreloivat köyhyyden kanssa. Heikko koulutus, puutteelliset asuinolot, niukat

osallistumismahdollisuudet ja heikko terveys ovat köyhyyden kylkiäisiä. Suomalaisen yhteiskunnan eriarvoistumisen lisääntyminen tuli esiin entisten vankien kertomuksissa. Köyhyyttä näyttäisi pahentavan erilainen viranomaisten mielivaltainen kohtelu kuten se, että kunnan sosiaalitoimesta annetaan rahan sijasta ruokakassi – voisiko epäluottamuksen osoittaa enää selvemmin?

PÄIHTEET JA RIKOKSET – ”SEHÄN ON KO YKS YHTEEN”

Kaikki haastatellut tunnistivat vaivatta päihteiden ja rikosten yhteyden. Vain yksi kertoi, että hänellä ei ole koskaan ollut ongelmia päihteiden kanssa. Muut toivat esille eristeisiä ongelmia päihteiden kanssa. Päihdeongelmainen ei pysty hallitsemaan alkoholin tai huumeiden käyttöönsä, vaikka aineella on negatiivisia vaikutuksia terveyteen ja hyvinvointiin. Riippuvuus on

yksilölle ristiriitainen asia. Se tuottaa välitöntä mielihyvää, mutta samalla lisääntyvät haitat ja yhteisön taholta tuleva paheksunta. Ongelmat päihteiden kanssa ovat hyvin yleisiä, noin 90 %:lla vangeista on päihderiippuvuus. Vaikka valvoja ei ole terapeutti, hänet on koulutettu päihdeongelman tunnistamiseen ja motiivintuomiseen. Ongelmallinen päihteiden käyttö liittyy keskeisesti uusintarikollisuuteen. Päihteet vaikuttavat myös moniin muihin elämäntilanteisiin kuten asumiseen, ajankäyttöön ja sosiaalisiin suhteisiin.

VAIKUTTAAKO VALVONTA UUSIMISRISKIIN?

Kertojien oli hyvin vaikea tunnistaa valvontatyön vaikutusta rikoskäyttäytymiseen siviilissä. Haastatellut kertoivat, että jokainen päättää itse, jatkaako rikollista uraa vai ei, eikä työntekijä pysty tähän asiaan vaikuttamaan. Lähinnä haastatellut ajattelivat, että valvonta on ”homma joka pitää hoitaa” ja kuuluu vankilan jälkeiseen arkeen. Valvonta on seuraus rikoksista. Yksikään haastateltu ei tunnistanut valvonnalla olevan merkitystä uusimisriskiin. Haastatellut kyllä tiesivät mihiin valvonnalla pyritään, mutta heidän mukaansa jokainen valitsee itse, jatkaako rikosten tekemistä vai ei. Sen sijaan haastatellut kuvailivat valvonnan vaikutusta sosiaaliseen selviytymiseen. Valvonnan kautta saatu tuki oli konkreettista palveluohjauksen luonteista. Neljä haastateltua mainitsi, että keskusteluista valvojan kanssa on ollut hyötyä. Valvontatapaamiset olivat olleet luottamuksellisia hetkiä, joissa he olivat tulleet kuulluksi. Tapaamisissa oli ollut vuorovaikutusta ja välittämistä. Valvojan osoittama luottamus voi olla erityisen tärkeä kokemus rikostaustaiselle →

Vapautumisvaiheessa tarvitaan sosiaalipalveluita ja myös omaisten tukea.

→ henkilölle – ehkä luottamusta löytyy muiden viranomaisten taholta vain harvoin.

Kaikilla tutkimukseen osallistuneilla oli jonkinlaisia tukevia ihmissuhteita. 12 haastateltua koki saaneensa eniten tukea vankilan jälkeisessä arjessa perheeltä. Vastaukset olivat yksiselitteisiä: paras tuki tuli perheeltä ja läheisiltä. Läheisten tuki on vielä melko käyttämätön voimavara valvontatyössä. **Farrallin** mukaan perhe on erityisen vahva voimavara niille, jotka yrittävät lopettaa rikosten tekoa. Perhe on usein parempi tuen lähde kuin yksittäinen ihminen. Hyvät yhteisöt, perhe ja ystävät tukevat ja auttavat. Näihin hyviin yhteisöihin lukeutuvat myös valvojat.

Haastatteluissa nousi esiin myös huonojen rikollisten yhteisöjen rooli. Kun haastateltu tavoitteli rikoksetonta elämää, hän pyrki muuttamaan tuttavapiiriään ja ottamaan etäisyyttä entisiin kavereihin. Yhteisöjen rooli vankilan jälkeisessä elämässä onkin ristiinriittävä. Yhteisöt voivat olla yksilöille paitsi voimavarojen lähteitä myös tukahduttavia yhteenliittymiä. Tiiviissä yhteisössä erilaisuutta ei ehkä hyväksytä ja jäsenyyttä rajoitetaan. Ne voivat palvella myös väärää tarkoituseriä. Yhteisöllisyyden negatiiviset puolet näkyvät herkästi juuri rikollisissa kulttuureissa ja yhteisöissä. Yhteisöllisyys oli haastatelluille sekä voimavara että uhka. Vangeille rikosaktiivisen viiteryhmän merkitys oli tärkeä. Ryhmässä saatiin

hyväksyntää, ja se taas vahvisti omaa rikoskäyttäytymistä. Keskeinen syy yhteisöihin liittymisessä oli tietoisuus oman toiminnan poikkeavuudesta ja näkemys siitä, ettei muita yhteisöjä ole tarjolla.

HAASTEELLINEN VALVONTATYÖ

Vaikka valvoja pystyisi tunnistamaan henkilökohtaiset ja sosiaaliset ongelmat ja myös uusimisriskiin liittyvät tekijät, hänen mahdollisuutensa vaikuttaa valvottavan arkeen ovat rajalliset. Lähinnä hän voi tarjota mahdollisuuksia keskusteluun ja ottaa yhteyttä muihin viranomaisiin. Valvontatyössä käytetään sosiaalityölle tyypillisiä menetelmiä. Sosiaalityön arvostus on rikosseuraamusalalla ollut vaihtelevaa. Sosiaalityöntekijä nimike on historiaa, silti valvonta on nimenomaan sosiaalityötä. Uusimisriskiin vaikuttaminen on monimutkainen prosessi, johon valvojalla on vähäiset vaikutusmahdollisuudet. Viranomaisilta vaaditaan paljon yhteistyötä, jotta entisen vangin sosiaalinen perusrakenne vahvistuisi. On myös tosiasia, että talousvaikeuksissa kampailevat kunnat eivät halua entisiä vankeja asukkaikseen.

Valvontatyön tärkein tavoite on ollut uusintarikollisuuden ehkäiseminen ja syrjäytymiskehityksen katkaiseminen. Tutkimukseen osallistuneet eivät tunnistanee valvontatyön vaikutusta rikosten uusimisriskiin, sen sijaan valvonnasta saatiin tukea sosiaaliseen selviytymiseen. Haastatteluista

näkyi, että ollaan tekemisissä vaikeiden ja monimutkaisten asioiden kanssa. Rikollisesta elämäntavasta eroon pyrkiminen on vaativa prosessi. Muutos ei tapahdu hetkessä ja harva pystyy siihen yksin, ja jos muutosta tapahtuu, se vie aikaa ja liittyy koko elämäntulkkuun. Tutkimuksen yllättävin tulos oli, että haastateltavat suhtautuivat valvontaan melko myönteisesti huolimatta sen sisältämästä kontrollista. Tulos oli melkein päinvastainen aiempien tutkimusten kanssa.

Kriminaalipoliittisessa ohjelmassa odotetaan rikosseuraamusalalta yhtäältä kontrollia, jotta voidaan turvata yhteiskunnan ja sen jäsenten turvallisuus. Toisaalta odotetaan, että rikosseuraamusala integroi lainrikkajat takaisin yhteisöjen ja yhteiskunnan jäseniksi. Integraatio edellyttää riittävän varhain aloitettua suunnitelmallista vapauttamista. Vapautumisvaiheessa tarvitaan sosiaalipalveluita ja myös omaisten tukea. Verkostomainen työote on välttämättömyys nykyisessä monimutkaisessa yhteiskunnassa. ■

Kirjoittaja työskentelee rikosseuraamusesimiehenä Oulun yhdyskuntaseuraamustoimiston Kokkolan toimipaikassa. Tutkimus ”Ehdonalaisvaltaan määrättyjen kokemuksia vankilan jälkeisestä arjesta” on luettavissa osoitteessa www.sosnet.fi/Lisensiaatinkoulutus/.

Valvontara

Hallituksen esitys (17/2010 vp) valvontarangaistusta ja sähköistä valvontaa koskevaksi lainsäädännöksi hyväksyttiin eduskunnassa tammikuussa. Lakiehdotukset hyväksyttiin lakivaliokunnan (LaVM 30/2010 vp) ehdottamassa muodossa. Esitys käsiteltiin myös perustuslakivaliokunnassa (PeVL30/2010 vp). Merkittävin muutos eduskuntakäsittelyssä oli valvontarangaistuksen enimmäismäärän laskeminen kuuteen kuukauteen, kun se oli hallituksen esityksessä kahdeksan kuukautta.

PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Valvontarangaistus on yhdyskuntaseuraamus, joka asetuu ankaruudeltaan yhdyskuntapalvelun ja ehdottoman vankeuden väliin. Rangaistus suoritetaan vapaudessa, mutta tuomittua valvotaan rangaistuksen aikana sekä teknisin välinein että valvontakäynnin.

Valvontarangaistus voidaan tuomita enintään kuuden kuukauden ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta. Rangaistus on toissijainen rangaistus siten, että se voidaan tuomita, jos yhdyskuntapalvelun tuomitsemiselle on esimerkiksi aikaisemmista yhdyskuntapalvelurangaistuksista este. Seuraamus on tarkoitettu etupäässä henkilöille, joita ei ole tuomittu aikaisemmin valvontarangaistukseen tai ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Tästä syystä myös aikaisemmat

Rangaistus hyväksytty eduskunnassa

tällaiset rangaistukset voivat muodostaa esteen tuomitsemiselle. Joissakin tilanteissa esteenä voi olla myös rikoksen laatu, mm. asuinkumppaniin kohdistunut rikos, esimerkiksi seksuaalirikos tai pahoinpitely. Törkeät väkivaltarikokset rajautuvat jo rangaistusasteikkonsa perusteella uuden seuraamuksen käyttöalan ulkopuolelle.

Valvontarangaistuksen tuomitsemisen edellytyksenä on myös, että seuraamusta pidetään perusteltuna rikoksentehtäjän valmiuksien ylläpitämiseksi. Tältä osin arvio perustuu Rikosseuraamuslaitoksen valmistelemaan selvitykseen ja toimeenpanosuunnitelmaan. Kuten yhdyskuntapalveluun valvontarangaistukseenkin voidaan tuomita vain rikoksentehtäjän suostumuksella. Lisäksi vaaditaan perheenjäsenten suostumus.

Täytäntöönpanon sisältönä on velvollisuus noudattaa toimintavelvollisuuden sisältävää päiväohjelmaa sekä tuomitulle määrättyjä liikkumisvapauden rajoituksia. Toimintavelvollisuus voi sisältää työtä, koulutusta, kuntoutusta tai muuta tuomitun toimintakykyä parantavaa toimintaa, joka suunnitellaan yksilöllisesti. Tuomittu on velvollinen pysyttelemään rangaistuksen suorittamiseen hyväksytyssä asunnossa aina silloin, kun hänellä ei ole ennalta määrättyä perustetta poistua asunnosta. Valvontarangaistus edellyttää tuomitulta ehdotonta päihitteettömyyttä,

jota valvotaan päihitteettömyystestein. Ehtojen toistuva tai vakava rikkominen johtaa pääsääntöisesti rangaistuksen muuntamiseen ehdottomaksi vankeudeksi. Muuntamisesta päättää tuomioistuin. Valvontarangaistuksesta päästään ehdonalaan vapautteen samoin edellytyksin kuin ehdottomasta vankeusrangaistuksesta.

Käytännössä valvontaa toteuttavat kentällä toimivat tuki- ja valvontapartiot sekä tuomitulle määrätty valvoja. Seuraamuksen onnistuneessa täytäntöönpanossa on merkityksellistä myös tuomitun ohjaaminen ja tukeminen.

Valvontarangaistuksen ohella eduskunnassa hyväksyttiin säännökset sähköisten, vangin seuraamista helpottavien valvontamenetelmien käyttöönotosta avolaitoksissa. Rikosseuraamuslaitos määrää erikseen ne avolaitokset, joissa uutta tekniikkaa sovelletaan.

SÄHKÖINEN VALVONTA

Valvontarangaistuksen toimeenpanossa käytettävää tekniikkaa ei ole vielä valittu Suomessa. Asiaa valmistellaan oikeusministeriön asettamassa hankeryhmässä.

Kansainvälisesti yleisin sähköisen valvonnan tekninen toteutustapa on radioaajuustekniikan (RF) käyttöön perustuva, valvottavan nilkkaan tai ranteeseen kiinnitettävä panta, joka on yhteydessä kiinteästi sijoitettuun seuranta-laitteeseen. Valvottavan kotona olevasta seu-

rantalaitteesta on rakennettu yhteys järjestelmän keskusvalvomoon joko hyödyntäen valtakunnan puhelinverkkoa tai matkapuhelinverkkoa.

Toinen tekninen mahdollisuus on GPS-järjestelmä (Global Positioning System), joka toimii nykyään maailmanlaajuisesti. Satelliittipaikannuksen käyttö rangaistusten täytäntöönpanossa on viime vuosina yleistynyt nopeasti, koska tekniikka on kehittynyt vastaamaan monenlaisiin valvonnan tarpeisiin samalla kun sen hinta on laskenut. Nämä valvontamuodot on myös mahdollista yhdistää.

VALVONTARANGAISTUKSEN EDUT

Yhteiskunnan turvallisuuden kannalta on keskeistä, että valvontarangaistuksella on monia myönteisiä vaikutuksia tuomitun ja hänen perheensä asemaan. Tuomitun työtai opiskelupaikka ja asunto säilyvät, mikä vähentää syrjäytymisen riskiä ja edistää tuomitun mahdollisuuksia integroitua yhteiskuntaan. Seuraamus ei myöskään heikennä työssä käyvän tuomitun ja perheensä taloudellista asemaa samassa määrin kuin ehdottoman vankeusrangaistuksen suorittaminen.

Myös tuomitun sosiaalisten siteiden ylläpitäminen perheeseen ja muihin läheisiin on helpompaa kuin vankilassa rangaistustaan suorittavan. Lisäksi seuraamus mahdollistaa monipuolisten kuntouttavien toimintojen liittäminen osaksi rangaistuksen

suorittamista. Etuna voidaan pitää sitäkin, että valvontarangaistusta suorittava välttyy vankilassa yleisiltä rikollis- myönteisiltä asenteilta, millä voidaan vaikuttaa varsinkin ensikertaisten tuomittujen uusimisriskiin. Uusi seuraamus on myös edullinen: yhden valvontarangaistuspäivän hinnaksi on arvioitu noin 60 euroa, kun vankipäivän hinta on tällä hetkellä 150 euroa.

Ruotsissa seuraamus on ollut käytössä vuodesta 1994 lähtien, ja kokemukset ovat olleet hyviä. Seuraamus on käytössä myös Norjassa ja Tanskassa hyvin tuloksin. Virossa sähköistä valvontaa käytetään ehdonalaan vapauden valvonnassa.

VOIMAANTULO

Tarkoituksena on, että valvontarangaistusta koskevat säännökset tulevat voimaan syksyllä 2011. Avolaitosten valvontaa koskevan lainmuutoksen on tarkoitus tulla voimaan jo huhtikuussa.

On arvioitu, että seuraamukseen tuomittaisiin noin 600–700 henkilöä vuosittain. Rangaistusta suorittaisi noin 110 henkilöä päivittäin siten, kun rangaistus on saavuttanut täyden laajuutensa. Kohderyhmänä ovat etupäässä rattijuopumukseen ja varkausrikoksiin syyllistyneet henkilöt. ■

Kirjoittaja toimii lainsäädäntöneuvoksena oikeusministeriössä.

Sanojen takana

Kriminaalipolitiikan muuttuva retoriikka

Yhdysvaltalaisen **Francis Fukuyaman** yhtä kuuluisan kuin kiistellynkin teesin mukaan ”historia loppui” maailman poliittisen arkkitehtuurin muutoksiin, joita symbolisoi Berliinin muurin kaatuminen 1989. Siitä eteenpäin on länsimainen liberaalinen demokraatiakäsitys ollut dominoivassa asemassa poliittisessa retoriikassa. Liberaaliseen demokraatianäkemykseen liittyy vahva oikeusvaltion ja ihmisoikeuksien painotus.

Maailma ja sen käytännöt ovat kuitenkin monimutkaisempia kuin sanat, periaatteet ja doktriinit. Tämän päivän maailmassa liberaalisen demokraatian ja oikeusvaltiollisuuden nimiin vannovien valtioiden todellisuus vaihtelee huomattavasti. Eikä käsitteidenkään sisältö säily muutumatottomana, vaikka itse retoriikka säilyisi ennallaan; pahimmillaan yhteiskunnalliset käytännöt ovat irvikuvia periaatteista, joiden varaan niiden pitäisi rakentua. Historia tarjoaa kosolti esimerkkejä käsit-

teiden muuntelusta ja niiden muuttuvista funktioista.

Ruotsissa poliittiseen keskusteluun nousi 1890-luvulla kansankodin ajatus, joka myöhemmin on liitetty pohjoismaiseen hyvinvointivaltioon ja sen tukipilariin, sosialidemokratiaan. Kansankoti käsite oli kuitenkin alun perin konservatiivisen kansanpuolueen ideoima ajatus sellaisista yhteisistä tiloista (kirjastot, koulut), joissa kansalaiset voisivat kohdata ja saada tietoa. Maailmansotien välisenä aikana kansankoti ajatus siirtyi sosialidemokraattisen hyvinvointipolitiikan sanastoon ja sai uudenlaista sisältöä. Sitten min kansankoti on mielletty nimenomaan ruotsalaisen hyvinvointivaltion keskeiseksi tunnusmerkiksi.

Myös demokraatia ja oikeusvaltion käsitteiden historia tarjoaa lukuisia esimerkkejä siitä, miten niiden sisältöä on voitu muunnella erilaisten poliittisten projektien toteuttamiseen. Eräs esimerkki on muodollisen oikeusvaltio käsitteen muokkaaminen aineel-

liseen (sisällölliseen) suuntaan maailmansotien välisessä Euroopassa, erityisesti Saksassa. Oikeusvaltion keskeisistä periaatteista esimerkiksi yhdenvertaisuuden periaate tarkoittaa tällä vuosituhan- nelle jotain aivan muuta kuin viisikymmentä tai sata vuotta sitten. Suomessa tasa-arvolaki, yhdenvertaisuuslaki ja ihmisoikeuksien tulo osaksi oikeusjärjestystä ovat johtaneet siihen, että syrjimättömyys eri muodoissaan on saanut tärkeän sijan kaikessa yhteiskunnallisessa toiminnassa.

Poliittisessa retoriikassa tarvitaan hyvää sanomaa, jota välitetään sellaisin käsittein, joilla on hyvä, positiivinen kaiku kunakin aikakautena. Demokraatia, oikeusvaltio, hyvinvointivaltio, ihmisoikeudet, oikeudenmukaisuus ja yhdenvertaisuus ovat sellaisia. Ne ovat kuitenkin käsitteitä, joilla voidaan sekä retoriikassa että varsinkin käytännössä antaa

hyvin erilaisia tai jopa täysin vastakkaisia merkityksiä. Siksi yhteiskuntatieteellisen ja humanistisen tutkimuksen eräs keskeinen tehtävä on mennä näiden käsitteiden taakse, tutkia niiden syntytaustaa ja historiaa sekä erityisesti niiden käyttöä erilaisten tavoitteiden edistämiseksi. Tärkeää on myös selvittää, onko eroja siinä, kuka tai ketkä näitä käsitteitä käyttävät.

Eri ajanjaksojen erottaminen toisistaan, periodisointi, on fundamentaalisen tärkeää kaikessa historiaan kohdistuvassa tutkimuksessa. Suomenkin oikeuskulttuurin historiassa voidaan erottaa useita vaihteita, jotka rytmittivät keskeisten vallankäyttöön liittyvien tapahtumien mukaan.

Toisen maailmansodan jälkeinen aika voidaan jakaa sodan päättymisestä 1960-luvulle ulottuvaan ajanjaksoon, joka taas jatkui 1970- ja 1980-lukujen taitteeseen. Tuosta ajankohdasta jatkunutta vaihetta voidaan kutsua kansainvälistymisen ajaksi. Senkin sisältä voidaan tar-

Erityisen suuri tarve olisi pohtia jatkossa, kun yhteiskunta muuttuu yhä monikulttuurisemmaksi, millaisin sosiaalipoliittisin keinoin voidaan vaikuttaa erilaisiin kohderyhmiin.

kemmassa katsannossa löytää tärkeitä ajanjakson vielä jakavia kulminaatiopisteitä. 1990-luvun pankkikriisi on yksi esimerkki tapahtumasarjasta, joka tulevaisuudessa tullaan kenties näkemään eräänlaisena vedenjakajana aikakausien välillä.

Olennaista on nähdä, että kunkin ajanjakson puheta-voissa on nähtävissä selviä eroja. 1960- ja 1970-lukujen oikeuspolitiikan retoriikassa korostuivat yleinen edistysusko ja sääntelyoptimismi. Maailman ja kotimaan asiat usottiin voitavan saattaa kuntoon rationaalisen suunnittelun ja lainvalmistelun kautta. Yhteiskunnallisista epäkohdista kertovalla tutkimuksella oli tärkeä päätöksentekoa tukeva rooli: kun tutkimuksen kautta oli selvitetty ongelmia ja niiden syitä, avautui mahdollisuus myös korjata niitä rationaalisin toimenpitein.

Tähän kulttuuriseen ajattelutapaan istuivat erinomaisesti ajatukset sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta ja tasa-arvon lisäämisestä. Tavallisen kansalaisen aseman ja oikeusturvan parantaminen nostettiin keskeiseksi prioriteetiksi. Ja vaikka 1960- ja 1970-lukujen retoriikka oli monesti suurempaa kuin saavutukset, erottuu tuo ajanjakso selvästi uudistusmyönteisenä, jolloin myös suomalainen oikeuskulttuuri selvästi modernisoitui.

Yhteiskunnallinen ja kulttuurinen ilmasto muuttui Suomessa nopeasti 1980-

luvulle tultaessa ja tälläkin muutoksella oli kansainväliset paralleelinsa. Taloudellinen tehokkuus, kilpailun edut, deregulaatio, sanalla sanoen liberalistinen talousajattelu johdonnaisineen voitti alaa ja pian hallitsi lähes täydellisesti poliittista areenaa. Sääntelyoptimismi muuttui sääntelyskepsikseksi, jossa oikeudellinen sääntely usein nähtiin viimeisenä keinona eikä toivottava välineenä hyvin tavoitteiden toteuttamiseksi. Poliittikka väistyi politiikasta taka-alalle taloudesta nousevien imperatiivien tieltä. Tällä globalisoituvaan talouteen integroitumisen tiellä olemme edelleen.

Sosiaalipoliittikka on parasta kriminaalipoliittikkaa, on syvästi 1960-lukulainen, edellä hahmoteltuun aikakauteen kuulunut iskulause. Siihen kiteytyy jotain juhlanan kokonaisvaltaista ja ehkä myös lapsellisen toiveikasta.

Monistakin syistä lähestymistapa rikollisuuteen ja kriminaalipoliittikkaan näyttää muuttuneen pragmaattisemmaksi ja teknokraattisemmaksi. Tuloksia on alettu vaatia entistä nopeammin ja asioiden käsittely pintamediaassa yksinkertaistaa asioita. Merkkejä kriminaalipoliittikan tulosta päivänpolitiikkaan on ollut nähtävissä jo pitkään.

Samalla monet suuret ja todella vaikeat tutkimukselli-

set haasteet sivuutetaan. Äskettäin (helmikuussa 2011) julkaistiin Suomen Tiedeakatemian toimesta merkittävä asiantuntijaraportti koulusurmista, mutta se ei juuri mediaa kiinnostanut lainkaan. Liian vaikeasti lähestyttävä aihe yhdistyneenä siihen, että tutkijan eivät tarjonneet selviä yksiselitteisiä vastauksia, liepee ainakin osasy sille, että raportti ei noussut laajemmin esille.

Tuntuu siltä, että aikaa oikeasti tutkia pohtia ilmiöiden syitä ja niiden vaikutuksia ihmisten elämään on yhä vähemmän. Ilmiö on yleisempi. Näin on myös akateemisessa maailmassa. Tuloksia vaaditaan nopeasti ja niillä pitää olla ”vaikuttavuutta”.

Kuvaillut ilmiöt taustoitavat osaltaan kriminaalipoliittisen retoriikan ja siinä eri käsitteille annettuja merkityksiä. Sosiaalipoliittikan merkitys kriminaalipoliittikalle ei varmasti ole vähentynyt, vaikka puhe sosiaalipoliittikasta parhaana kriminaalipoliittikkana on jäänyt taka-alalle jo vuosikymmeniä sitten päättäjien retoriikassa. Erityisen suurena näen sosiaalipoliittikan roolin siinä tapauksessa, että sosiaalipoliittikka ymmärretään laajasti; taloudellisten tulosiirtojen ohella sellaisina yhteiskuntaan kiinnittämisen keinoina, joilla estetään syrjäytymistä.

Erityisen suuri tarve olisi pohtia jatkossa, kun yhteiskunta muuttuu yhä monikulttuurisemmaksi, millaisin sosiaalipoliittisin keinoin voi-

daan vaikuttaa erilaisiin kohderyhmiin. Kohderyhmänä ei enää voi olla vain syrjäytynyt ”alaluokka”, jonka määrä ilmeisesti on kasvanut huomattavasti Euroopan eri maissa. Ehkä vielä haasteellisempaa olisi tutkia ja analysoida sitä, miten viimeisten vuosikymmenten yhteiskunnallinen muutos on vaikuttanut läntisissä demokratioissa perinteisesti laajan keskiluokan asemaan. Monet tutkimukset viittaavat siihen, että elämän lisääntynyt epävarmuus samoin kuin sosiaalisen vajoamisen mahdollisuus ovat nimenomaan ja ensisijaisesti keskiluokan ongelmia.

Onko siis keskiluokan lisääntyneen ahdingon patoaminen tulevien vuosikymmenten sosiaali- ja myös kriminaalipoliittikan suuri kysymys? ■

Kirjoittaja on oikeushistorian ja roomalaisen oikeuden professori Helsingin yliopistossa.

Aktiivisessa sosiaalipolitiikassa on myös riskejä

Monessa maassa on jo kauan harjoitettu ns. aktiivista työvoimapolitiikkaa, joka perustuu työttömien ”työmarkkinakelpoisuuden” parantamiseen erilaisten kurssien, työharjoittelujaksojen yms. avulla. Työttömien osanottajien kannalta tämä toiminta saattaa olla mielekäs vaihtoehto toimettomuudelle. Aktivointiin sisältyy kuitenkin huomattavia heikkouksia ja riskejä, joten koko järjestelmä pitäisi arvioida uudelleen.

Aktivointitoimenpiteiden vaikuttavuus on ollut hyvin heikkoa, jos kriteerinä käytetään osanottajien työllistämistä avoimilla työmarkkinoilla. Suomessa kuten muuallakin subventoitujen työpaikkojen järjestäminen on ollut tehokkaampi työllistämiskeino (Suomessa hyviä tuloksia on saatu esim. Paltamo-kokeilussa). Tehoonsa nähden tätä tukimuotoa käytetään kuitenkin liian vähän. Epätyydyttävistä tuloksista huolimatta aktiivista työvoimapolitiikkaa on jatkettu ja työmarkkinakelpoisuuden kohentamiseen tähtäävät menetelmät on otettu käyttöön myös sosiaalihuollossa ratkaisuna asiakkaiden taloudellisiin ongelmiin. Työvoimapolitiikan ja muun sosiaalipolitiikan välinen raja on hämärtnyt.

Tämä koko Länsi-Euroopassa tapahtunut kehitys liittyy laajemmin katsottuna

julkisen sektorin rakenteellisiin muutoksiin. Uudistusten ideologisten periaatteiden mukaan vastuu yksilön ja perheiden hyvinvoinnista on siirrettävä mahdollisimman paljon heille itselleen. Sosiaalipalveluiden käyttäjien velvollisuuksia halutaan korostaa heidän oikeuksiensa sijaan ja sanktioiden käyttöä lisätä.

SOSIAALIKONTROLLIN OIKEUTUS?

Aktivointipolitiikan vetovoima perustuu ilmeisesti paitsi julkisen sektorin vastuualueen supistamispyrkimykseen myös vakiintuneisiin käsityksiin työmoraalista ja jonkinasteisen sosiaaliskontrollin oikeutuksesta. Suosio johtuu siitkin, että aktivointia on lainvalmistelussa ja julkisuudessa helppo perustella hyvillä tarkoituksilla. Aktivoinnin tavoitteethan ovat työttömyyden vähentämisen lisäksi

asiakkaan omatoimisuuden lisääminen, elämänlaadun (myös ”elämänhallinnan”) parantaminen ja syrjäytymisen ehkäiseminen.

Aktivointia koskevassa lainsäädännössä nämä osittain ristiriitaiset elementit yhdistyvät omalaatuisiksi kokonaisuudeksi, jossa pääpaino on työllistämistoimenpiteissä, lähinnä työmarkkinakelpoisuuden parantamiseen tähtäävässä toiminnassa. Aktivointipolitiikan toimintaperiaatteisiin kuuluu palvelujen yksilöllistäminen, joka edellyttää asiakkaan ominaisuuksien kartoittamista ja hänen yksilöllisten tarpeiden huomioon ottamista. Lisäksi asiakkaan pitäisi aktiivisesti olla mukana päätöksentekoprosessissa. Käytännössä hänen ei yleensä kuitenkaan anneta ratkaisevasti vaikuttaa päätöksentekoon tarjoamalla juuri hänelle sopivia vaihtoehtoisia toimenpiteitä. Palvelujen laa-

juus ja sisältö riippuvat viranomaisista ja heille kulloinkin myönnettyistä määrärahoista. Asiakas taas on sanktion uhalla velvollinen osallistumaan hänelle osoitettuun toimenpiteeseen riippumatta siitä, johtaako tämä työpaikan saantiin tai parantaako se hänen tilannettaan.

Sanktioiden (kuten työttömyyskorvauksen tai toimeentulotuen pidättäminen tai alentaminen) käyttö aktivoinnin yhteydessä on arveluttavaa sekä oikeudelliselta kannalta että sosiaalipolitiikan näkökulmasta. Jos viranomaisille annetaan valtuudet kaventaa kansalaisten oikeuksia tai rangaista heitä, siihen pitäisi olla pätevä syy. Työllistämisen edistäminen on sinänsä tällainen hyväksyttävä yhteiskunnallinen peruste. Edistämistoimenpiteiden tehokkuuden täytyy kuitenkin olla sellainen, että se oikeuttaa pakottamaan ih-

Sanktioiden käyttö aktivoinnissa on arveluttavaa oikeudellisesti ja sosiaalipoliittisesti.

misiä sanktioiden uhalla osallistumaan kyseiseen toimintaan ja luopumaan siltä ajalta itsemääräämisoikeudestaan. Koska työllistämisaikutukset ovat heikkoja, sanktiot loukkaavat yksilön oikeuksia, ja sen takia niitä koskevat säännökset pitäisi kumota. Rangaistusuhka ja itse rangaistukset ovat myös ristiriidassa hallinto- ja sosiaalioikeuden eräiden muiden tavoitteiden kanssa. Pohjoismaissa lainsäädäntöä on kehitetty siten, että yksilön asemaa suhteessa viranomaisiin on vahvistettu ja sosiaalipalvelujen asiakkaan itsemääräämisoikeutta on haluttu laajentaa. Kyseisten säännösten käytännön toteutus vaatisi aitojen valintamahdollisuuksien tarjoamista asiakkaalle ilman sanktion uhkaa tai sitten työpaikan järjestämistä hänelle.

SANKTIOILLA KIELTEISIÄ VAIKUTUKSIA

Sanktioiden sosiaalipoliittiset seuraukset ovat myös ongelmallisia. Ne lisäävät köyhyyttä asiakkaiden keskuudessa, vaikka sosiaalipoliittikin tärkein päämäärä on parantaa heidän tilannettaan. Toistuva osallistuminen tehottomilta vaikuttaviin toimenpiteisiin vain sanktioiden pelossa voi aiheuttaa monenlaisia kielteisiä reaktioita. Se heikentää osanottajien luottamusta viranomaisiin ja saattaa vaikeuttaa sitoutumista päätöksentekoprosessiin, joka tuntuu olevan kokonaan päätöksentekijöiden käsissä. Se ei myöskään välttämättä ko-

henna asiakkaan ”elämänhallintaa” vaan asetelma voidaan tulkita niin, että viranomaiset hallitsevat hänen elämänsä. Pitkäaikainen kuuluminen aktivoinnin piiriin leimaa asiakkaan joidenkin työnantajien silmissä ei-toivotuksi työntekijäksi. Nämä kielteiset seikat tuottavat syrjäytymisriskejä ja saattavat myötävaikuttaa harmaan talouden laajenemiseen.

Aktivointipolitiikan työllistämistavoite toteutuu parhaiten tarjoamalla subventoituja työpaikkoja. Muiden työllisyyden kannalta tehottomiksi osoittautuneisiin toimenpiteisiin ei saisi liittyä sanktioita, koska tämä loukkaa asiakkaiden oikeuksia. Nämä ”muut toimenpiteet” voivat olla mielekkäitä joillekin asiakkaille, jos ne antavat heille tukea vaikeassa elämäntilanteessa. ■

Kirjoitus perustuu hiljattain julkaistun kirjaani ”Activation policies and the protection of individual rights. A critical assessment of the situation in Denmark, Finland and Sweden”. Farnham (Ashgate) 2011.

Kirjoittaja on sosiaalioikeuden dosentti.

RIIKKA KOSTIAINEN

Sosiaaliturvan väärinkäyttöön suhtaudutaan kaksijakoisesti

Sosiaaliturvan väärinkäytöstä on julkisuudessa kannettu huolta aika ajoin. Viimeisin laaja tutkimus aiheesta on tehty Stakesissa 1999. Selvityksessä arvioitiin tapuksia olevan runsaat 25 000 vuodessa (sisältäen piiloon jäävät tapaukset) ja väärin perustein maksettujen etuuksien arvoksi yli 20 miljoonaa euroa. Suhteessa eri tahojen asiakasmääriin ja maksettujen etuuksien kokonaismääriin väärinkäytösten osuudet olivat pieniä (esim. Kelan etuuksista 0,03 %).

Tuukka Lahti on selvittänyt asenteita sosiaaliturvan väärinkäyttöön ja haastatellut pitkään sosiaalietuuksia käyttäneitä ihmisiä. Suurin osa haastatelluista koki vilpin ainakin jossain määrin muttei yksiselitteisesti tuomittavaksi. Tuomitava väärinkäyttö määräytyi tavallisimmin väärin perustein saatujen summien mukaan: pienet vilpit oltiin valmiita hyväksymään mutta suuria ei. Tärkeäksi koettiin myös väärinkäyttäjän taloudellinen asema: jos tämän uskottiin tulevan toimeen lakisääteisilläkin tuloillaan, väärinkäyttöä ei katsottu hyvällä. Kolmas tuomittava seikka oli ”sosiaalipummius” eli eläminen tarkoituksellisesti sosiaaliturvan varassa ja kenties vielä arveluttavan elämäntavan, kuten huumeiden ja alkoholin käytön, rahoittaminen sen avulla.

Lahten mukaan sosiaaliturvan väärinkäyttö oikeutettiin viidellä perusteella. Suurin osa haastatelluista piti sosiaaliturvan tasoa liian alhaisena, jolloin ”kunnollisilla köyhillä”,

ilman omaa syytään taloudelliseen ahdinkoon joutuneilla, on oikeus vilppiin. Toinen oikeutusperuste liittyi aiheutuneen vahingon kiistämiseen tai vähättelyyn. Pienten summien ei katsottu heilauttavan valtion taloutta suuntaan tai toiseen. Lisäksi jotkut näkivät pimeässä työssä myös hyviä puolia kuten ammattitaidon ylläpitämisen ja osallistumisen kansantalouden pyörittämiseen. Kolmanneksi väärinkäytökset hyväksyttiin vetoamalla hyvinvointivaltion kansalaisuuteen; oikeutus perustui aiemmin maksettuihin veroihin tai muihin julkisluonteisiin maksuihin. Neljänneksi vedottiin yleiseen huonoon moraliin. Suuri osa haastatelluista oli taipuvaisia näkemään omat tekonsa muiden ihmisten moraalisesti tuomitavan käyttäytymisen rinnalla suhteellisen hyveellisenä. Vertailuja tehtiin toisaalta suuren luokan talousrikolliisiin ja toisaalta yhteiskunnan keltasta pudonneisiin ”elämäntapasosiaalipummeihin”. Lisäksi järjestelmän huijaimista pidettiin oikeutettuna, koska järjestelmän huijaa asiakkaitaan. Sosiaaliturvajärjestelmän piirissä koetut epäoikeudenmukaisuudet ja kaltoinkohtelut voivat lisätä halukkuutta toimia yhteisten sääntöjen vastaisesti ja vähentää väärinkäytösten tuomittavuutta. ■

Tuukka Lahti (2007) Onhan se väärin mutta... Kirjassa Hänninen, Karjalainen & Lehtelä (toim.) Pääsy kielletty! Poiskäännyttämisen politiikka ja sosiaaliturva. Stakes.

Koulupudokkuus ja työttömyys vahvasti yhteydessä rikollisuuteen

Rekisteritutkimuksella saadaan tarkempaa tietoa syrjäytymisestä

Kiinnostus sosioekonomisiin eroihin rikollisuudessa on herännyt uudestaan varsinkin pohjoismaisen kriminologian piirissä. Menetelmällisessä mielessä tämän ovat mahdollistaneet yksilötasoiset rekisteriaineistot, joihin on yhdistetty tietoja useasta hallinnollisesta lähteestä ja joissa rikosuraa voidaan seurata pitkiä aikoja. Tällaisen aineiston muodostaminen on huomattavasti prospektiivista pitkittäistutkimusta nopeampaa ja halvempaa ja aineisto sisältää perinteistä kyselytutkimusta varmemmin yhteiskunnan kaikki kerrokset. Tämä on erityisen tärkeää, kun halutaan tarkastella vakavan syrjäytymisen ja rikollisuuden välistä yhteyttä.

RIKOSKÄYTTÄYTYMISEN RISKITEKIJÄT

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen vuonna 2008 aloittama rekisteritutkimusprojekti Suomalaisen rikoskäyttäytymisen riskitekijät (ks. Aaltonen ym. 2008) on tuottanut perustietoa eri väestöryhmien todennäköisyydestä syyllistyä rikoksiin. Aineistossa 150 000 ihmisen satunnaisotokseen on yhdistetty tietoja mm. henkilön sosioekonomisesta asemasta (koulutus, ammatti, tulot) sekä tietoja rikollisuudesta noin kymmenen vuoden ajalta. Samaa rekisteriaineistoa hyödyntävä väitöskirjatutkimukseni Helsingin yliopiston Sosiaalitieteiden laitokselle keskittyy erityisesti 19–30-vuotiaiden nuorten aikuisten väkivaltarikollisuuden taustatekijöihin, sekä tekijän että uhrin näkökulmista.

Käsitys sosioekonomisen aseman ja rikollisuuden välisen yhteyden vahvuudesta riippuu jossain määrin siitä, mitä mittareita käytetään. Nuorten aikuisten ikäryhmässä peruskoulun jälkeisen koulutuksen puuttuminen ja pitkä työttömyys ovat vahvimpia rikollisuutta ennustavia tekijöitä (Aaltonen ym. 2011). Taulukossa 1 on tarkasteltu logistisessa regressiomallissa koulutuksen ja työttömyyden yhteyttä tuomioihin eri rikoslajeissa sukupuolittain. Sekä miehillä että naisilla koulutuksen mukaiset erot rikostuomioissa ovat selviä. Jos lukion tai korkeamman koulutuksen suorittaneen miehen riski (ristitulosuhde, odds ratio) syyllistyä esimerkiksi väkivaltarikokseen on 1, on pelkän peruskoulun käyneen riski noin 8-kertainen (8,1). On lisäksi huomattava, että nämä kertoimet kuvaavat koulutuksen vaikutusta silloin, kun työttömyyden pituus on otettu huomioon. Työttömyyden yhteys rikollisuuteen on hyvin samankaltainen, vaikka ääripäiden (ei työttömyyttä – yli 2 vuotta työttömänä vuosina 1999–2004) ero ei olekaan aivan yhtä suuri kuin koulutuksen osalta.

RIKOSTEN MÄÄRÄ JA VAKAVUUS

Edellisessä analyysissä selitettiin sitä, tuleeko henkilö tuomituksi rikoksesta tietyn ajan kuluessa. Jos analyysissä otetaan lisäksi huomioon rikosten määrä seuranta-aikana, näyttää yhteyttä koulutuksen tai työttömyyden ja rikollisuuden välillä

vielä vahvempana (Aaltonen ym. 2011). Heikossa asemassa olevien joukosta löytyy siis enemmän rikoksiin syyllistyviä, mutta lisäksi heidän joukossaan on enemmän toistuvasti rikoksia tekeviä henkilöitä (Aaltonen 2010).

Väkivaltarikollisuuden osalta vaikuttaa siltä, että erityisesti törkeään väkivaltaan (rikosnimikkeenä törkeä pahoinpitely tai henkirikoksen yritys) syyllistyvät nuoret aikuiset ovat hyvin usein matalasti koulutettuja, pitkään työttömänä olleita miehiä. Heidän uhriensaakaan eivät valikoidu satumanvaraisesti: koulutus ja työttömyys ovat lähes yhtä vahvassa yhteydessä törkeän väkivallan uhriksi joutumiseen kuin tekemiseen. Nuorten aikuisten ikäryhmässä törkeimmän väkivallan uhreilla on myös usein omaa väkivaltarikostaustaa. (Aaltonen 2010)

RIKOKSIIN SYLLISTYVÄT USEIN PIENITULOISIA

Sosioekonomisen aseman yhteys rikollisuuteen ei rajoitu ainoastaan nuoriin. Nuorten aikuisten ikäryhmässä koulutus ja työttömyys ovat parempia mittareita sosioekonomiselle asemalle kuin ammattiasema tai tulot. Yli 30-vuotiailla tulot ja ammattiasema alkavat vakiintua ja kuvaavat täten paremmin sosioekonomista asemaa. Kuviossa 1 on havainnollistettu tulojen ja rikoskäyttäytymisen välistä yhteyttä kahdessa ikäryhmässä (19–30-vuotiaat ja 31–50-vuotiaat).

Kuvion 1 analyysissä on ensin jaettu

aineisto ikä- ja sukupuolivakioituihin (otettu huomioon se, että tulot vaihtelevat iän ja sukupuolen mukaan) kvintiileihin tulojen mukaan, ja sitten tarkasteltu eri rikoksista tuomittujen sijoittumista näihin tuloryhmiin. Jos tuloilla ja rikoksilla ei olisi mitään yhteyttä, olisivat kaikki esitetyt kvintiilit yhtä suuria (20 %) eli rikollisuuden todennäköisyys olisi yhtä suuri kaikissa tuloluokissa. Näin ei kuitenkaan ole. Erityisesti alkoholi- ja huumausainerikoksista tai omaisuusrikoksista tuomitut sijoittuvat usein alimpaan tuloluokkaan. Väkivaltarikoksissa ja rattijuopumuksissa jakauma on hieman tasaisempi mutta silti selvästi painottunut pienituloisiin. Vanhemmassa ikäryhmässä tulojen yhteyks rikollisuuteen on kautta linjan nuoria selvempi.

HUONO-OSAISUUDESTA RIKOLLISUUTEEN VAI TOISIN PÄIN?

Ehkä keskeisin haaste tutkittaessa sosioekonomisen aseman ja rikollisuuden välistä yhteyttä on ilmiöiden syy-seurausjärjestyksen määrittäminen. Rikosuratkimukseen perusteella tiedetään, että aikuisiässä rikoksiin syyllistyvät ovat usein aloittaneet rikosuransa verrattain nuorena ja että ikä-rikosjakauma ylipäättään saavuttaa huippunsa täysi-ikäisyyden kynnyksellä. Kun rikollisuus edeltää elämäkäärällä täten usein sosioekonomisen aseman määrittymistä (keskeisinä indikaattoreina koulutus, ammattiasema ja tulot), voi olla, että rikollisuus itsessään heikentää yksilön mahdollisuuksia saavuttaa riittävä koulutus menestyäkseen työmarkkinoilla. On siis todennäköistä, että koulutustason tai työttömyyden havaittu vaikutus rikollisuuteen on jossain määrin seurausta valikoitumisesta.

Osittain tämä valikoitumisongelma voidaan välttää tarkastelemalla perheen sosioekonomista asemaa ja lasten rikollisuutta, kuten usein on tehty (ks. esim. Fergusson ym. 2004, Galloway & Skardhamar 2010). ”Lähtötason” vakiointi tavoittaa kuitenkin vain osan syrjäytymisilmiöstä, sillä lapsen sosioekonominen asema selittyy vain osin vanhempien vastaavalla – tuoreet tutkimukset kun viittaavat siihen, että esimerkiksi nuorilla aikuisilla koulutuksen ja työttömyyden välisestä yhteydestä vanhempien koulutustaso selittää vain osan (Sipilä 2010).

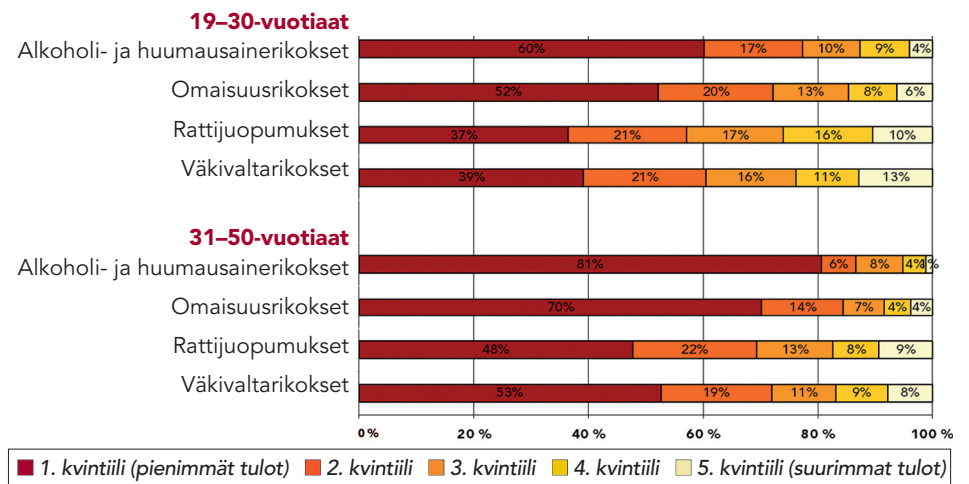
TAULUKKO 1.

Koulutuksen ja työttömyyden yhteyttä tuomioihin (2005–2008) eri rikoslajeissa selittävä logistinen regressiomalli. 19–30-vuotiaat miehet ja naiset. Lukumäärä (N), prosenttiosuus (%) ja ristitulosuhteet (odds ratio).

MIEHET	N	%	VÄKIVALTA	RATTIJUOPUMUS	OMAIUSURIKOS
koulutus					
lukio tai korkeampi	5820	37,9	1,0	1,0	1,0
ammattikoulu	6315	41,1	2,3*	3,3*	2,4*
peruskoulu	3230	21,0	8,2*	9,6*	14,0*
työttömyys 1999–2004					
ei työttömyyttä	9145	59,5	1,0	1,0	1,0
alle 1 vuosi	4242	27,6	1,9*	1,7*	2,3*
1–2 vuotta	1005	6,5	2,8*	2,5*	4,0*
2+ vuotta	973	6,3	4,5*	3,1*	6,8*
NAISET	N	%	VÄKIVALTA	RATTIJUOPUMUS	OMAIUSURIKOS
koulutus					
lukio tai korkeampi	7392	50,4	1,0	1,0	1,0
ammattikoulu	5119	34,9	2,5	2,2*	1,0
peruskoulu	2164	14,7	24,8*	6,3*	10,4*
työttömyys 1999–2004					
ei työttömyyttä	8035	54,8	1,0	1,0	1,0
alle 1 vuosi	4657	31,7	1,5	0,6*	1,4
1–2 vuotta	1206	8,2	6,0*	2,1*	3,0*
2+ vuotta	776	5,3	4,8*	2,2	4,8*

* ero vertailuryhmään (”lukio tai korkeampi” / ”ei työttömyyttä”) tilastollisesti merkitsevä 95% luottamustasolla

Kuvio 1. Vuosina 2005–2006 eräistä rikoksista tuomittujen jakautuminen tulo-kvintiileihin (ansio- ja pääomatulo vuonna 2004). Henkilön tulokvintiilin määrittelyssä on huomioitu ikä ja sukupuoli.

Toisaalta rekisteritutkimuksen haasteena on se, että erilaisten kriminologisen teorian kannalta keskeisten yksilöominaisuuksien, kuten persoonallisuuden tai itsekontrollin, vakiointi ei yleensä ole mahdollista. Rekisteritutkimuksen perusteella

tiedetään kuitenkin, että esimerkiksi matalan koulutustason ja rikollisuuden välinen yhteys ei rajoitu vain rikoksia uusiin, vaan on havaittavissa myös ryhmässä, jolla ei ole aikaisempia tuomioita (Aaltosen ym. 2011). Samansuuntaisia tuloksia →

→ saatiin tuoreessa ADHD:n ja rikollisuuden yhteyttä tarkastelleessa suomalaistutkimuksessa, jossa koulupudokkuuden vaikutus pysyi vahvana useiden rikollisuutta selittävien yksilötekijöiden vakioinnin jälkeen (Savolainen ym. 2010).

Yhteenvedona voi todeta, että matala sosioekonominen asema korreloi vahvasti rikollisuuden kanssa, mutta epäselvää on se, mikä erilaisten valikoitumisprosessien rooli on. Riippumatta siitä, onko syrjäytyminen rikollisuuden syy vai toisin päin, on kuitenkin selvää, että rikkonainen työura ja koulutuksen puuttuminen ovat konkreettisia ongelmia esimerkiksi vapautuville vangeille, joiden toivottaisiin integroituvan takaisin yhteiskuntaan. ■

LÄHTEET:

Aaltonen, Mikko (2010): Nuorten aikuisten koulupudokkuus, työttömyys ja väkivaltarikollisuus – väkivallan tekijät ja uhrit kansallisesti edustavan rekisteriaineiston valossa. *Oikeus* 39(3).

Aaltonen, Mikko & Hinkkanen, Ville & Kivivuori, Janne & Sirén, Reino (2008): Risk Factors of Violence in Finland: A Register Based Study. National Research Institute of Legal Policy. Research Brief 6/2008.

Aaltonen, Mikko & Kivivuori, Janne & Martikainen, Pekka (2011, tulossa): Social Determinants of Crime in a Welfare State: Do They Still Matter? *Acta Sociologica* 54(2).

Fergusson, David & Swain-Campbell, Nicola & Horwood, John (2004): How does childhood economic disadvantage lead to crime? *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 45(5).

Galloway, Taryn Ann & Skardhamar, Torbjørn (2010): Does parental income matter for onset of offending? *European Journal of Criminology* 7(6).

Savolainen, Jukka & Hurtig, Tuula & Ebeling, Hanna & Moilanen, Irma & Hughes, Lorine & Taanila, Anja (2010): Attention deficit hyperactivity disorder (ADHD) and criminal behaviour: the role of adolescent marginalization. *European Journal of Criminology* 7(6).

Sipilä, Noora (2010): Koulutuksen yhteys nuorten työttömyyteen. Keskiössä perusteen koulutuksen suorittaneet nuoret. *Sosiologian pro gradu -työ. Sosiaalitieteiden laitos, Helsingin yliopisto.*

KIMMO MÄNTYLÄ / LEHTIKUVA

Suomessa suurimmalla osalla nuorista on koulutusta, toimeentuloa ja terveyttä ja erilaisia mahdollisuuksia ja kykyjä toteuttaa asioita sekä selviytyä ja osallistua yhteiskunnassa. Sitten on nuoria, joilla nämä ovat lähtökohtaisesti heikompia. On joukko, jolle monenlaiset ongelmat kasautuvat. Huono-osaisuuden kasautumiseen viittaavana käsitteenä syrjäytyminen on elämänselityksessä etenevä moniulotteinen prosessi, joka liittyy kulttuurisiin, terveydellisiin, sosiaalisiin ja taloudellisiin tekijöihin. Nuoren syrjäytymisen ymmärtämiseksi tulisi ottaa huomioon hänen nykyisen elämäntilanteensa hyvinvoinnin vajeet ja niiden kasautuminen, mutta myös aikaisempien elämänvaiheiden rooli: selviämistä tukevat ja syrjäytymisen riskiä lisänneet piirteet ja tekijät.

Nuorten syrjäytyminen

– epäsuotuisia polkuja aikuisuuteen

Syrjäytymisestä käytävässä keskustelussa tulisi kiinnittää huomiota ilmiön määrittelyyn. Jos yhden käsitteen avulla pyritään kattamaan liian laaja ilmiöjoukko, menettää se helposti erotelukykynsä. Tarkastelukulma on tärkeä: se voi olla yhteiskunnallinen ja kulttuurinen, kohdetta voidaan lähestyä institutionaalisten käytäntöjen kautta tai näkökulmaksi voidaan valita kokemuksellinen tarkastelu, suhteiden ja yhteisöllisten merkitysten analyysi. Nuorten syrjäytymisestä puhuttaessa viitataan usein erilaisten yhteiskunnallisten järjestelmien, kuten koulutus- ja työmarkkinajärjestelmien, ulkopuolelle jäämiseen. Syrjäytymisessä yhdistyvät usein matala koulutus, pitkäaikainen työttömyys ja toimeentulo-ongelmat mutta myös elämänhallintaan liittyvät ja terveydelliset ongelmat, sosiaalisten suhteiden vähyys ja syrjäytyminen yhteiskunnallisesta osallisuudesta.

Syrjäytymiseen sisältyy sosiaalisia, terveydellisiä ja kulttuurisia ulottuvuuksia sekä eri tekijöiden ketjuuntumista ja kasaantumista: se tulisikin ymmärtää huono-osaisuuden syvenevänä jatkumona, jota tarkastellaan elämänkulkujen avulla lapsuudesta aikuisuuteen. Erilaiset pitkittäistutkimukset ja kohortti- ja rekisteriaineistot ovat mahdollistaneet syrjäytymisen prosessin tarkastelemisen elämänkulussa ottaen huomioon lapsuuden, nuoruuden ja aikuisuuden tekijöitä osana prosessia. Usein tutkimus tarkastelee erilaisia teemoja ensi sijassa väestön nuorten näkökulmasta. Toisenlainen tulokulma avautuu syrjäytymisvaarassa olevien lasten omasta näkökulmasta.

LAPSUUDEN HUONO-OSAISUUS JA SYRJÄYTYMINEN

Tutkimukset korostavat lapsuuden ja nuoruuden elinolojen sekä siirtymien merkitystä syrjäytymisen prosessissa. Lapsen kehitys ei ole kuitenkaan suoraviivainen seuraus hänen kasvuympäristöstään, sillä suotuisissakin kasvuoloissa joillakin lapsilla on havaittu paljon ongelmia kehityksen eri osa-alueilla. Vastaavasti monet lapset näyttävät välttävän syrjäytymisprosessilta heikoista lähtökohdistaan huolimatta. Jyväskylässä tehty merkittävä Lapsesta aikuiseksi -pitkittäistutkimus korostaa siirtymien ja käännekohtien merkitystä elämänkulussa (Pulkkinen 1996). Niistä selviytymisessä auttavat suojaavat tekijät ja kokemukset. Näitä voivat olla mm. lapsen pysyvät suhteet tasapainoisten aikuisten kanssa, säännölliset harrastukset, myönteiset oppimiskokemukset sekä osallisuus ja tunne mahdollisuudesta vaikuttaa omaan elämään (Rönkä 1999).

Erilaiset ongelmat siirtyvät usein sukupolvelta seuraavalle sosiaalisten ja psykologisten mekanismien kautta (Suomen Mielen-terveysseura 2007). Puhutaan sosiaalisesta periytyvyydestä tai huono-osaisuuden ylisukupolvisuudesta. Useissa tutkimuksissa nähdään kodin sosiaalisten ongelmien ja heikkojen kasvuolojen olevan yhteydessä lapsen epäsuotuisaan kehitykseen. Sukupolvelta toiselle siirtyy paitsi geneettisiä ominaisuuksia myös erilaisia elämänhallinnan voimavaroja: sosiaalisia, aineellisia ja kulttuurisia. Syrjäytymisen tai pärjäämisen kierre ei siirry geneeissä. Prosessit saavat alkunsa jossain mutta uusiutuvat yksilön ja ympäristön vuorovaikutuksessa.

Suomalaiseen vuoden 1987 syntymäkohorttiin perustuvassa pitkittäistutkimuksessa selvitetään lapsuuden huono-osaisuuden yhteyttä pärjäämiseen aikuisuudessa. Tutkimuksessa on yhdistetty rekisteritietoa sosiaali- ja terveysrekistereistä sekä koulutus- ja rikollisuustietoja. Tutkimuksen mukaan köyhyyden heijastukset ovat selviä, sillä epätasa-arvoisen lapsuuden vaikutukset kertautuvat tulevaisuudessa. Kouluttamattomuus ja mielenterveys- sekä toimeentulo-ongelmat kasautuvat ja lapsuuden köyhyys vaikuttaa monin tavoin myöhempään elämään. Lasten huostaanotot, mielenterveysongelmat, rikollisuus, kouluttamattomuus ja toimeentulo-ongelmat yleistyvät merkittävästi, jos vanhemmat ovat saaneet pitkäaikaisesti toimeentulotukea. Vanhempien, erityisesti äidin, koulutus näyttäisi suojaavan lapsia: korkeammin koulutettujen äitien lapset kouluttautuvat useammin, käyttävät vähemmän mielen-terveyspalveluita eivätkä joudu turvautumaan toimeentulotukeen yhtä usein. (Paananen 2011.)

Vanhemman mielenterveys- ja päihdehäiriöiden siirtyminen sukupolvien ketjussa muodostaa yhden keskeisimmistä poluista väestön sosiaalisen syrjäytymisen ja psykiatrisen sairastavuuden taustalla: vanhempien ongelmat lisäävät lasten vaaraa sairastua psykiatriisiin ja päihdehäiriöihin lapsuuden aikana ja aikuisuudessa. Erityisesti häiriön pitkäkestoisuus ja merkitys vanhemman vuorovaikutus- ja toimintakyvylle vaikuttavat lapseen. Lasten psykiatriset häiriöt ovat vaikeampia, alkavat varhemmin ja kestä-

Syrjäytymisen prosessi on monisyinen, ja myös sen ehkäisyn tulee tapahtua monella tasolla.

→ vät pidempään, jos vanhemmilla esiintyy psykiatrisia häiriöitä (Solantaus & Paavonen 2009). Lapsuuden perheen ongelmien on havaittu ennustavan yleisemminkin nuoren aikuisuuden heikkoa terveyttä ja psyykkistä oireilua mutta myös haitallisia elintapoja kuten tupakointia ja alkoholin suurkulutusta. Nuoren aikuisuuden elinolot välittävät osin lapsuuden vaikutuksia. Erityisesti vähäinen koulutus ja työttömyys altistavat huonoille elintavoille ja heikolle terveydelle (Kestilä 2008).

Koulutuksen merkitys on suuri selviytymistä selittävänä tekijänä. Varhaisten elinolojen vaikutus koulutusurien valintaan ja sitä kautta muihin aikuisuuden elinoloihin on merkittävä. Koulutuksen, työn tai molempien ulkopuolelle jääminen voi olla osin seurausta aiemmasta huono-osaisuudesta. Koulutus periytyy Suomessa edelleen (Myrskylä 2009), kuten myös toimeentulotukiasiakkuus (Moisio & Kauppinen 2010). Peruskoulussa epäonnistuminen johtaa usein toisen asteen koulutuksesta karsiutumiseen ja tämä puolestaan heikkoon ja epävarmaan työmarkkina-asemaan. Koulutuksen puute onkin keskeinen syrjäytymisen osatekijä. Pelkän peruskoulun suorittaneiden nuorten osuus nuorista työttömistä on pysynyt korkeana (Myrskylä 2010) ja pitkittynyt työttömyys on yleisempää (Sipilä ym. 2011). Kouluttamattomuuteen ja työttömyyteen, erityisesti pitkittyneeseen, liittyy usein myös sosiaalisia ja terveydellisiä ongelmia. Osalle nuorista koulutuksen ulkopuolella olo ja työttömyys saattavat tuki olla itse valittua marginalisaatiota (totutusta aikuistumisreitistä poikkeamista, valintojen lykkäämistä tms. (Järvinen & Jahnukainen 2001, Wrede-Jäntti 2010)).

Lapsuuden ympäristövaikutusten rooli myös rikoskäyttäytymisen selittämisessä on ollut tutkijoiden mielenkiinnon kohteena. Rikoskäyttäytymistä selittävät usein taloudelliset ja sosiaaliset ongelmat (Kivivuori 2009). Jo ennen lapsen syntymää vaikuttavien ympäristötekijöiden ohella

varhaiset perheolosuhteet selittävät myöhempää rikoskäyttäytymistä (Haapasalo 2006). Lapsikeskeinen vanhemmuus, hallitut juomatavat, lasten valvonta ja ruumiillisista rangaistuksista pidättyminen lisäävät lasten sopeutumista yhteiskunnan normeihin. Eri riskitekijöiden kasaantuminen samoille yksilöille lisää edelleen alttiutta rikoskäyttäytymiseen. Koulutuksen ja työttömyyden yhteys rikollisuuteen on selvä nuorilla aikuisilla; matala koulutus ja työttömyys ovat esimerkiksi väkivaltarikollisuuteen yhteydessä olevia tekijöitä (Aaltonen 2010).

ERITYISESTÄ LAPSUUDESTA

Syrjäytymistä kuvaavina indikaattoreina käytetään usein lastensuojelun asiakkaita ja huostaanotettuja kuvaavia tilastoja. Sille on perustelunsa: huostaanottoa ei voi määritelmän mukaan tehdä ennen kuin lapsen terveys tai kehitys uhkaa vakavasti vaarantua ja kun avohuollon keinoin vaaraa ei voida poistaa. On kuitenkin syytä muistaa lastensuojelun erityinen rooli viimesijaisena instituutiona; kodin olosuhteisiin ja lapsen käyttäytymiseen on yleensä kiinnitetty huomiota ensin ns. normaalipalvelujen piirissä. Lasta saatetaan ohjata esimerkiksi koulussa erityisen tuen ja erityisopetuksen, -terapian ja -hoidon piiriin. Jossain vaiheessa yhteys lapsen asiassa syntyy myös lastensuojeluun, ja rinnalla saattaa olla monia erityisen tason toimijoita.

Sekä kodin olosuhteet että lapsi itse voivat olla vaaran aiheuttajia ja siten lastensuojelun toimien taustalla. Suomalaisen paikallistutkimuksen mukaan joka kolmannella lastensuojelun avohuoltoon asiakkaaksi tulleen lapsen vanhemmalla on mielenterveysongelmia ja yhtä usein taustalla on vanhempien päihteidenkäyttöä – huostaanottotilanteessa näiden taustatekijöiden esiintyvyys entisestään voimistuu. Perheiden arkea sävyttävät usein perheristiriidat, jopa väkivalta, ja lähes

viidennes huostaanotetuista lapsista asuu perheessä, jonka vanhemmat ovat syyllistyneet rikoksiin tai arkea leimaa rikollinen elämäntapa. (Heino 2007; Hiitola 2008.) Sijoitettujen lasten vanhemmat ovat lisäksi rekistereihin perustuvan tutkimuksen mukaan selvästi useammin työttömänä kuin väestön vanhemmat keskimäärin. ja suuria eroja on myös sairausperusteisten etuuksien saannissa. Vanhempien toimeentuloon, työmarkkina-asemaan ja sairastavuuteen liittyvien ongelmien on havaittu lisäksi kasautuvan. (Saarikallio-Torp ym. 2010.) Lapsen liittyvinä taustatekijöinä useimmin paikannettuja tekijöitä ovat huono psyykinen terveys sekä vaikeudet koulunkäynnissä (Hiitola 2008). Siinä määrin kuin lastensuojelun asiakkuuden taustalla on lasten vaikeita traumaattisia kokemuksia syntymäperheessä, näiden kokemusten sivuuttaminen taikka työstämättä jääminen heijastuu myöhemmin toiminnassa asiakkaiden omien lasten kanssa.

Lastensuojelun asiakkaina olleiden lasten lapsuus on erityinen monella tapaa. Huostaanotettujen lasten kiinnittymistä yhteiskuntaan nuorena aikuisuudessa on selvitetty rekisteriaineistoihin perustuvilla tutkimuksilla: kiinnittyminen on selvästi heikompaa kuin väestön vastaavanikäisillä keskimäärin. Tulokset osoittavat selviä eroja esimerkiksi koulutustasossa ja työllistymisessä. Huostaanotetuista joka toinen on jatkanut opiskelua peruskoulun jälkeiseen tutkintoon, naiset miehiä useammin. Kun väestön miehistä 24-vuotiaana vain perusasteen suorittaneita oli 20 %, oli vastaava osuus huostassa olleista miehistä yli 60 % (ja yli 80 %, mikäli lapsi oli sijoitettu yli 12 -vuotiaana laitokseen). (Heino & Johnson 2010.)

POHDINTAA SYRJÄYTYMISEN EHKÄISYSTÄ

Syrjäytymisen prosessi on monisyinen, ja myös sen ehkäisyn tulee tapahtua monella tasolla, alkaen yksilön ja perheen

tukemisesta ja päätyen yhteiskunnan syrjäytymistä tuottavien rakenteiden purkamiseen ja nuoria osallistavien rakenteiden luomiseen. Yhteiskunnan tasolla pitäisi pyrkiä sukupolvelta toiselle siirtyvien epätasa-arvon ketjujen katkaisemiseen. Lasten ja nuorten syrjäytymisen taustalla voidaan nähdä yhteiskunnan kahtiajakautuminen, jonka tuloksena syvenee kuilu niiden välillä, joilla on riittävästi mahdollisuuksia, kykyjä, tietoa ja taitoja hyödyntää yhteiskunnan tarjoamia mahdollisuuksia, ja niiden, joilla nämä ovat heikompia. Jälkimmäisille on tyypillistä koulutus- ja työmarkkinoiden epävarmuus tai sieltä putoaminen. He ovat myös yhä riippuvaisempia sekä sosiaaliturvajärjestelmästä että niistä toimijoista, jotka vastaavat sosiaalipalvelujen ja -huollon järjestämisestä ja kehittämisestä. Riskit kasautuvat yksilöille, ja syrjäytyminen tulee näkyviin yksilöiden välisenä eriarvoisuutena. Syrjäytymisen ymmärtäminen lapsuudesta aikuisuuteen etenevänä prosessina tuo esiin lapsuuden elinolojen ja erilaisten siirtymien merkityksen. Syrjäytymisen ehkäisyssä on tärkeää paikantaa sosiaalisten ongelmien ylisukupolvista periytymistä.

Bardyn ja Öhmanin (2007) tutkimuskatsaus interventiotutkimusten vaikuttavuuteen korkean riskin tilanteissa osoittaa kolmeen suuntaan. Monitahoisissa pulmissa intervention tulee samanaikaisesti kohdentua monelle tasolle, riittävän intensiivisesti ja pitkään. Pelkääntään yksilötason työskentely ei riitä, kun ongelmia on yhteisötasolla. Vaikuttavan intervention ajoitus ja kesto edellyttävät joskus myös ajoituksen sekä eritasoisten tukitoimien vaiheistamista. Tekninen apu ilman ihmissuhteeseen kytkeytyvää tukea saattaa jäädä vaikutuksiltaan ohueksi. Suomalainen lamatutkimus kuvaa työttömyyden ja köyhyyden yhteyttä parisuhdeongelmiin, mikä lapsiperheissä heijastuu helposti vanhemmuuden ongelmina (Solantaus ym. 2004). Tutkimustietoa on niistä suojaavista tekijöistä, jotka auttavat perhettä ja lapsia selviytymään vaikeissakin oloissa. Käytäntöjen tasolla tarvitaan mm. rakentavia tapoja ottaa puheeksi vaikeat asiat asianosaisten kanssa sekä yhdessä työstää asiaa ja etsiä ratkaisua. Yhteistyön kehittäminen ei ole vain viranomaisten ja auttajien keskinäi-

nen asia, vaan erityisesti lasten, vanhempien ja lapselle tärkeiden ihmisten kohtaaminen, kuuleminen ja osallistaminen on tärkeää. Osallisuuden vahvistaminen käytännössä tarkoittaa, että viranomaiskäytännöissä raivataan tilaa kuuleville menettelyille, avoimuudelle ja sekä asioiden yhteiselle prosessoinnille. ■

Laura Kestilä on valtiotieteiden tohtori ja työskentelee erikoistutkijana THL:n Vähimmäisturvayksikössä.

Tarja Heino työskentelee erikoistutkijana THL:n Vähimmäisturvayksikössä ja on Tampereen yliopiston sosiaaliryön, erityisesti lastensuojelun dosentti.

Tytti Solantaus työskentelee tutkimusprofessorina ja lastenpsykiatrina THL:n Lasten ja nuorten mielen-terveysyksikössä.

LÄHTEET

Aaltonen, M (2010). Nuorten aikuisten koulupudokkuus, työttömyys ja väkivaltarikollisuus – väkivallan tekijät ja uhrin kansallisesti edustavan rekisteriaineiston valossa. *Oikeus* 39(3).

Bardy, M ja Öhman, K (2007). Vaativa vauva-perhetyö. *Kirjallisuuskatsaus kansainvälisestä tutkimuksesta. Työpapereita 13/2007. Stakes.*

Haapasalo, J (2006). Kasvuypäristön varhaiset riskitekijät rikollisen käyttäytymisen kehityksessä. Teoksessa: Honkatukia, P ja Kivivuori, J (toim.). *Nuorisorikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 221.*

Heino, T (2007). Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat? *Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana. Stakesin työpapereita 30/2007.*

Heino, T ja Johnson, M. (2010). Huostaanotetut lapset nuorina aikuisina. Teoksessa: Sarkola T, Heino T, Hiilamo H, Hytti H, Rajavaara M, (toim.). *Perhepiirissä. Helsinki KELA; 2010.*

Heino, T ja Kuure, T (2009) Syrjäytymisvaarassa olevat lapset ja nuoret – esiselvitys. *Prosessinäkökulma ehkäisevän lapsi- ja nuorisopolitiikan sekä lastensuojelun ohjaukseen, tiedonkeruuseen ja ammattikäytäntöihin. Sektoritutkimuksen neuvottelukunta. Osaaminen, työ ja hyvinvointi 10–2009.*

Hiitola J (2008). Selvitys vuonna 2006 huostaanotetuista ja sijaishuoltoon sijoitetuista lapsista. *Helsinki: Stakes työpapereita 21/2008.*

Järvinen, T ja Jahnukainen, M (2001) Kuka meistä onkaan syrjäytynyt? *Marginalisaation ja syrjäytymisen käsitteellistä tarkastelua. Teoksessa: Suutari, M (toim.) Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteis-*

kunnan reunoilla. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 20, 125–151.

Kestilä, L (2008). *Pathways to Health. Determinants of health, health behaviour and health inequalities in early adulthood. Kansanterveyslaitoksen julkaisu A23. Helsinki 2008.*

Kivivuori, J (toim.) (2009). *Nuorten syrjäytymisen ja rikollisuuden. OPTL:n tutkimustiedonantoja 94.*

Moisio, P ja Kauppinen, TM (2010). *Toimeentulotuen asiakkuus periytyy vanhemmilta lapsille. Hyvinvointikatsaus 1/2010, 10–13.*

Myrskylä, P (2009). *Koulutus periytyy edelleen. Hyvinvointikatsaus 1/2009, 1–8.*

Myrskylä, P (2010). *Taantuma ja työttömyys. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu. Työ ja yrittäjyys 57/2010. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö 2010.*

Paananen, R (2011). *Suomalaisrekisterit osoittavat köyhyyden ja huono-osaisuuden periytyvän ylisukupolvisesti. Tiedote. Suomen Akatemia. Tieteen päivät 12.1.2011.*

Pulkkinen, L (toim.) (1996). *Lapsesta aikuiseksi. Jyväskylä: Atena.*

Rönkä, A (1999). *The Accumulation of Problems of Social Functioning. Outer, Inner and Behavioral Strands. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 148. Jyväskylä 1999.*

Saarikallio-Torp, M, Heino, T, Hiilamo, H, Hytti, H ja Rajavaara, M. *Lapset huostassa, vanhemmat ahdingossa – Havaintoja huostaanotettujen ja sijoitettujen lasten vanhempien toimeentulosta ja työmarkkina-asemasta. In: Hämäläinen U, Kangas O (toim.) Perhepiirissä. KELA. Helsinki 2010.*

Sipilä, N, Kestilä, L ja Martikainen, P (2011). *Koulutuksen yhteys nuorten työttömyyteen. Mihin peruskoulututkinto riittää 2000-luvun alussa? Painossa 2011.*

Solantaus, T ja Paavonen, EJ. *Vanhempien mielen-terveyshäiriöt ja lasten psykiatriset ongelmat. Duodecim 2009;125(17):1839–44.*

Solantaus, T, Leinonen, J ja Punamäki, R-L. (2004) *Children's mental health in times of economic recession: replication and extension of the family economic stress model in Finland. Developmental Psychology 40:412–429.*

Suomen Mielen-terveysseura (2007). *Sosiaalinen perimä. Ylisukupolviset kohtalot tutkimus-kirjallisuuden valossa. Gummerus Kirjapaino Oy, Vaajakoski 2007.*

Wrede-Jäntti, M (2010). *Pengarna eller livet? : En kvalitativ och longitudinell studie om långtidsarbetslösa unga i ett aktörsperspektiv. Helsingin yliopisto 2010.*

Syrjäytymisen ehkäisy sisäisen turvallisuuden ohjelmassa

Valtioneuvosto teki toukokuussa 2008 periaatepäätöksen sisäisen turvallisuuden ohjelmasta. Väliarviointiraportti käsiteltiin äskettäin sisäisen turvallisuuden ministeriryhmässä. Ohjelman toimeenpanoon ovat osallistuneet laajasti eri hallinnonalat ja järjestöt. Väliarvioinnissa kuvataan näiden toimia ohjelmassa asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi.

Sisäisen turvallisuuden ohjelman yksi keskeisin saavutus on ollut se, että siinä on tuotu esille konkreettinen yhteys turvallisuuden kannalta keskeisten ennalta ehkäisevien toimien ja turvallisuusongelmien välillä. Toinen tärkeä tulos on se, että ohjelma on koonnut yhteen laajasti eri viranomaisia, järjestöjä ja elinkeinoelämän edustajia. Tämän yhteistyön ja vuorovaikutuksen seurauksena on vahvistunut yhteinen näkemys turvallisuuden keskeisistä haasteista ja syistä niiden taustalla.

SYRJÄYTYMINEN, ALKOHOLIN VÄÄRINKÄYTTÖ JA KOULUPUDOKKUUS

Alkoholin väärinkäyttö lisää syrjäytymisriskiä ja on yleisin tekijä väkivallan, tapaturmien ja onnettomuuksien taustalla. Väkivallan tekijät ja uhrat ovat usein samoja henkilöitä, joiden taustalta löytyy usein runsasta alkoholinkäyttöä, työttömyyttä ja syrjäytymistä. Joka kolmas tapaturmassa kuollut on ollut alkoholin vaikutuksen alainen. Sisäisen turvallisuuden ohjelmassa tavoitteeksi asetettiin alkoholiveron korottaminen, ja

kuluneella hallituskaudella tätä koskeva päätös on tehty kolme kertaa. Koulupudokkuus on yksi keskeinen tekijä nuorten syrjäytymisessä. Kesällä 2010 voimaan tullut nuorisolaki ja siihen liittyvä etsivä nuorisotyö sekä erilaiset moniammatilliset toimintamallit ovat ohjelmaan kirjattuja toimenpiteitä nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Esimerkiksi Ankkuri-malli on osoittautunut tehokkaaksi keinoksi puuttua nuorten rötösteltyyn varhaisessa vaiheessa, ja siten ehkäistä mahdollista koulupudokkuutta ja syrjäytymistä.

Henkinen syrjäytyminen on viime vuosina esille noussut ilmiö, joka ei liity huono-osaisuuteen. Sen taustalla saattaa olla tunne siitä, että ei pysty täyttämään yhteiskunnan asettamia vaatimuksia. Tämän seurauksena avuttomuuden tunne lisääntyy, mikä saattaa johtaa tekoihin, jotka ovat vahingollisia itselle ja muille. Henkisen syrjäytymisen riskit lisääntyvät, jos oma tunne saa vastakaikua samanhenkisiltä. Helpoimmin tämä käy internetissä.

Sisäisen turvallisuuden ohjelmassa otettiin huomioon koulusurmat, ja siihen sisältyi useita toimia tämänkaltaisten väkivallan tekojen ennalta ehkäisemiseksi ja valmiuden parantamiseksi. Esimerkkejä näistä ovat oppilaitosten turvallisuusohjeiden päivittäminen uusien uhkien varalle, korkeakoulujen turvallisuusohjeet, turvallisuustaitojen ml. väkivallan ehkäisyn korostaminen osana perusopetusta sekä nettivalvonnan tehostaminen.

PAIKALLINEN TURVALLISUUSUUNNITTELU

Iskulause ”Ajattele globaalisti, toimi paikallisesti” on hyvä ohjenuora turvallisuustyössä. Osana sisäisen turvallisuuden ohjelmaa paikallinen turvallisuussuunnittelu on edennyt vahvasti. Paikalliset turvallisuussuunnitelmat kattavat asukasluvulla mitaten lähes koko väestön. Suunnitelmia laaditaan maakunnallisesti, seudullisesti ja kuntakohtaisesti. Viimeksi mainittuihin liittyvät kylien turvallisuussuunnitelmat. Suunnitelmien lähtökohtina tulee olla paikallisesti tunnistetut ongelmat. Syrjäytymisen ehkäisy on teema, joka sisältyy useisiin turvallisuussuunnitelmiin. Sillä voidaan parantaa turvallisuutta ja turvallisuuden tunnetta paikallisesti. Lisäksi syrjäytymiseen puuttuminen vaatii usein usean viranomaisen ja myös järjestöjen samanaikaisia ja -suuntaisia toimia.

HYVÄT ETNISET SUHTEET LISÄÄVÄT TURVALLISUUTTA

Sisäisen turvallisuuden ohjelmaan sisältyivät tavoitteet koskien maahanmuuttajien ja etnisten vähemmistöjen turvallisuuden parantamista. Suomessa on vielä mahdollisuus torjua esimerkiksi maahanmuuttajajengien syntymistä, mutta tämä edellyttää tehokasta syrjäytymisen ehkäisyä. Sisäisen turvallisuuden ohjelman yksi keskeinen tavoite on ollut lisätä maahanmuuttajien tietoa suomalaisesta lainsäädännöstä. Tietoa välitetään esitteellä, joka on käännetty

11 kielelle. Maahanmuuttajille suunnattua Infopankki-verkkoportaalia laajennettiin. Rasistisia ja muita sellaisia vaikuttimia rangaistuksen koventamissäännöksessä koskeva hallituksen esitys annettiin joulukuussa. Myös työtä rikosketjun tehostamiseksi rasististen ja viharikosten käsittelyn osalta on jatkettu.

Väkivaltaisen radikalisoitumisen ehkäisyä koskevat tavoitteet sisältyvät sisäisen turvallisuuden ohjelmaan. Suomessa ensisijainen keino on syrjäytymisen ehkäisy ja osallisuuden vahvistaminen. Kotouttamisen kehittäminen uuden kotouttamislain mukaisesti sekä maahanmuuttajien kanssa tehtävä yhteistyö ovat seikkoja, joita tulee edelleen edistää.

PEHMEÄ JA KOVA TURVALLISUUS

Jatkossa tulisi edelleen lisätä suunnitelmallista ja tehokasta yhteistyötä rikoksia, häiriöitä ja onnettomuuksia ennalta ehkäisevän työn ja korjaavan työn välillä. Käytännössä tämä tarkoittaa pehmeän ja kovan turvallisuuden hahmottamista osana samaa ketjua. Ketjun alkupään toimivuus vaikuttaa suoraan siihen, miten paljon tehtäviä ketjun loppupään turvallisuusviranomaisilla tulee. Tehokas ennalta ehkäisy on parasta tuottavuustyötä, joka lisää turvallisuutta mutta myös hyvinvointia. ■

Kirjoittaja on Sisäisen turvallisuuden sihteeristön päällikkö sisäasiainministeriössä.

Oikeudenmukainen kohtelu on tärkeää rikosten uhreille

Apua haetaan vakavien rikoskokemusten vuoksi

Rikosten uhreilla on monia lakisääteisiä oikeuksia, kun heidän asiaansa käsitellään rikosprosessissa. He voivat käyttää avustajaa ja tukihenkilöä, tietyissä rikoksissa valtion kustantamana. Vähävaraiset voivat saada oikeudellista apua osin tai kokonaan ilmaiseksi. Uhreilla on myös mahdollisuus saada korvauksia kärsimistään vahingoista ensisijaisesti tekijältä itseltään mutta myös valtiolta. Rikosvahinkolain perusteella maksetut vahingonkorvaukset ovat Suomessa kansainvälisesti katsottuna hyvää tasoa.

Uhrit eivät kuitenkaan aina onnistu käyttämään näitä oikeuksia. Kansainvälinen vertailu osoittaa, että Suomessa varsin pieni osa rikosuhrikokemuksen vuoksi tukea tarvinneista saa sitä. Tilanteen taustalla lienee se, että rikosten uhrien neuvonta ja henkinen tukeminen on Suomessa vielä uusi asia. Uhrien tukipalveluja on Suomessa ryhdytty kehittämään myöhemmin kuin muissa länsimaissa. Samoin uhrikokemusten traumatisoivat vaikutukset ovat tulleet osaksi ammattilaiskeskusteluja myöhemmin kuin muualla.

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen *Uhrit rikosprosessissa* -tutkimuksessa selvitettiin tarkemmin uhrien tukemisen nykytilaa, kuten myös sitä, miten tukipalvelujen asiakkaina olevat rikosten uhrit kokevat asiansa viranomaiskäsitteilyn. Tietoa näistä asioista tuottivat uhrien parissa työskentelevät viranomaiset, kol-

PIHLA LEHMUSJOKI / LEHTIKUVA

Rikosten uhrien hyvä kohtelu edistää heidän selviytymistään, auttaa rikoksen selvittämisessä ja rikosprosessin sujuvassa etenemisessä.

mannen sektorin toimijat sekä kyselyihin vastanneet uhritukipalvelujen asiakkaat.

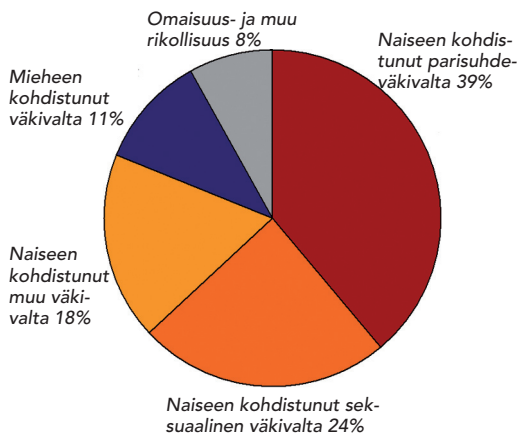
TYYPILLINEN AVUNHAKIJA ON KESKI-IKÄINEN, KAUPUNGISSA ASUVA, VÄKIVALTAAN KOKENUT NAINEN

Tutkimuksen mukaan rikosten uhreille tarkoitetuista tukipalveluista haetaan yleensä apua vakavien kokemusten jälkeen. Suuri osa yhteyttä ottaneista on kokenut väkivaltaa, jolla on ollut kielteisiä vaikutuksia heidän henkiseen, fyysi-

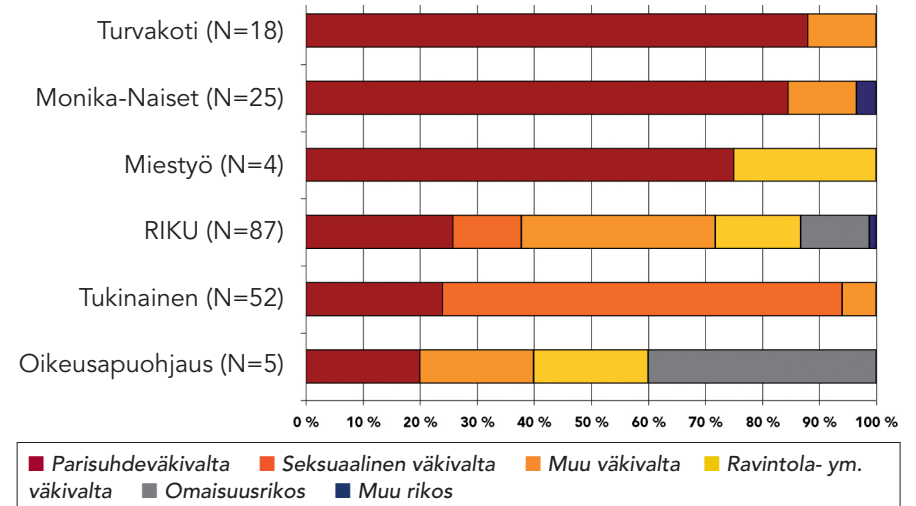
seen ja taloudelliseen hyvinvointiinsa. Lähes kaikki ovat asioineet jonkun auttajatahon tai viranomaisen kanssa ennen yhteydenottoa rikosuhripalveluun. Palveluista haetaan tyypillisesti henkistä tukea tai neuvoja asian viranomaiskäsitteilyyn. Apua hakeneet ovat yleensä naisia (86 %) ja keski-ikäisiä: naiset keskimäärin 38-vuotiaita, miehet 44-vuotiaita.

Eri palvelujen välillä on eroja yhteydenottojen taustalla olevissa rikoksissa (ks. kuvio 2, s. 26). Turvakoteihin ja →

Kuvio 1. Rikosuhripalveluihin yhteyttä ottaneet rikoslajin ja sukupuolen mukaan, % kyselyyn vastanneista (N=192).

Kuvio 2. Yhteydenottojen syinä olleet rikokset palvelutahoittain, % vastanneista.

→ Monika-Naisiin otetaan yhteyttä lähes yksinomaan parisuhdeväkivallan vuoksi. Raiskauskriisikeskus Tukinaisesta haetaan apua yleisimmin seksuaalisen väkivallan vuoksi (71 %), mutta myös parisuhdeväkivalta oli suhteellisen yleinen yhteydenoton syy (23 %). RIKUn asiakas-kunta on tässä suhteessa moninainen: parisuhdeväkivallan lisäksi sinne otetaan jonkin verran yhteyttä seksuaalisen väkivallan tai ravintola- ja katuväkivallan vuoksi. Kaikkein yleisimmin yhteydenotot RIKUun koskevat kuitenkin muuta kuin edellä mainituissa tilanteissa tapahtunutta väkivaltaa. Se oli usein tuttujen tai läheisten tekemää väkivaltaa (33 %). Myös omaisuusrikosten vuoksi otetaan yhteyttä jonkin verran (13 %).

Yhteyttä ottaneista naisista kaksi kolmasosaa (65 %) kertoi jatkuvista uhrikokemuksista, miehistä vajaa viidennes (19 %). Ero heijastaa eroja naisten ja miesten väkivaltakokemuksissa: naiset kertoivat tyypillisesti pitkään jatkuneesta parisuhdeväkivallasta, miehet kertaluonteisesta katu- tai ravintolaväkivallasta.

Erilaisten vähemmistöryhmien edustajat (mm. etniset, sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöt) ottavat yhteyttä uhripalveluihin harvoin, mikäli kyseinen palvelu ei ole suunnattu nimenomaan heille. Samoin lapset, nuoret ja ikäihmiset turvautuvat harvoin rikosuhripalveluihin. Uhritutkimuksissa ja viranomaisten tietoon tulleessa rikollisuudessa tyypillisimmin uhreina ovat nuoret miehet, mutta tuen

hakijoina he ovat selkeä vähemmistö. Jatkossa olisikin selvítettävä tarkemmin (nuorten) miesuhrien tuen tarpeisiin liittyviä kysymyksiä. Kokevatko he, etteivät he tarvitse tukea? Vai onko kysymys siitä, että mieskulttuuriin liittyvien käsitysten vuoksi miesten on vaikea mieltää itsensä uhreina? Tutkimuksen perusteella myös nuoret naiset ottavat harvoin yhteyttä tukipalveluihin. Vaikuttaa siltä, että sensitiivisyyttä nuorten rikosuhrikokemuksille ylipäättään on tarpeen lisätä.

Palvelujen käyttäjät tulevat suhteellisen tasaisesti eri sosioekonomisista ryhmistä. Kuitenkin he vaikuttavat parempiosaisilta verrattuna tietoihin uhreista sekä yleisissä uhritutkimuksissa että viranomaisten tietoon tulleissa rikoksissa. Yhteiskunnallisissa marginaaleissa elävät uhrit, kuten asunnottomat, vähävaraiset tai päihdeongelmaiset, ovat harvoin rikosuhripalvelujen asiakkaita.

TUKIPALVELUT EIVÄT VIELÄ VALTAKUNNALLISESTI KATTAVIA

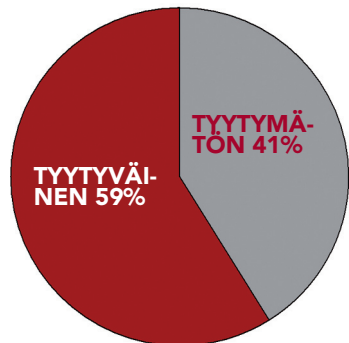
Tällä hetkellä uhreilta edellytetään "vahvaa toimijuutta" avun, tuen tai neuvonnan piiriin pääsemisessä. Uhrien on usein oltava aktiivisia ja kyvykkäitä, jotta he löytävät tarvitsemiaan palveluita. Näin on siksi, että tukipalvelut ovat jossain määrin paikkakunnittain vaihtelevia ja osin sattumanvaraisia. Tukipalvelujen asiakkaille tehdyn kyselyn mukaan suuri osa yhteydenotoista tulee Etelä-Suomen kaupungeista.

Uhritukipalvelujen toiminnan valtakunnallinen turvaaminen on tärkeää, jotta rikosten uhrien olisi mahdollista saada tukea ja apua riippumatta siitä, missä he asuvat tai mikä on heidän yhteiskunnallinen asemansa. Tärkeää on myös kehittää sosiaalisessa mediassa tapahtuvan tai etsivän työn kaltaisia työmuotoja, jotka pyrkivät tavoittamaan rikosuhripalveluita harvoin apua hakevia ryhmiä. Samoin tarvitaan paneutumista marginaalissa elävien arkeen ja ongelmiin, mikä voi lisätä ymmärrystä heidän usein vaikeista elämäntilanteistaan ja tuen tarpeistaan. Näiden uusien työmuotojen kehittäminen edellyttää riittävää ja pitkäkestoista rahoitusta.

SEKSUAALIRIKOSTEN UHRIT TYTYMÄTTÖMIMPIÄ

Kaksi kolmasosaa Uhrit rikosprosessissa -tutkimuksen kyselyyn vastanneista tukipalvelujen asiakkaista kertoi tapauksen tulleen poliisin tietoon, joka neljäs kertoi syyttäjän käsitelleen asiaa ja joka kymmenes ilmoitti asian edenneen käräjäoikeuteen. Valtaosa oli tyytyväisiä kohteluunsa näissä tahoissa. Kuitenkin merkittävä vähemmistö, runsaat 40 prosenttia vastanneista, oli tyytymättömiä. Tyytymättömyyden syinä mainittiin heikko tiedonsaanti oikeuksista tai saatavilla olevasta tuesta, viranomaisten vähättelevä tai epäasiallinen suhtautuminen, asian käsittelyn hitaus ja henkisen tuen puute (ks. poliisin osalta kuvio 3).

Kuvio 3. Tyytyväisyys poliisin toimintaan, % niistä palveluasiakkaista, joihin kohdistunut rikos on tullut poliisin tietoon (N=111).

TYTYMÄTTÖMYYDEN SYITÄ

Poliisi:

- kohteli vähättelevästi tai nöyryyttävästi
- ei paneutunut riittävästi
- ei antanut riittävästi tietoa
- toimi liian hitaasti
- ei antanut henkistä tukea

Erytisen tyytymättömiä olivat seksuaalirikosten uhrin. Tyytymättömyys voi liittyä kokemuksen haavoittavuuteen ja erityisesti tässä rikostyyppissä uhria syyllistäviin näkemyksiin, niin kutsuttuihin raiskausmyytteihin, joille uhrin ovat herkkyneitä. Rikoksen uhrin usein tuntema syyllisyyden tunne on korostunut tässä teossa, ja usein rikosprosessissa epäily/syytetty ja hänen avustajansa voivat kyseenalaistaa uhrin kertomuksen. Sen vuoksi seksuaalista väkivaltaa kokeneiden uhrin tilanteisiin olisi suhtauduttava erityisellä herkkyydellä.

Keskimääräistä tyytymättömpiä olivat myös ne uhrin, joiden tapaus ei ollut edennyt oikeudenkäyntiin saakka. Vastausten perusteella vaikuttaa siltä, että uhreilla on tarve keskustella asiasta syyttäjän kanssa tai saada tietoa varsinkin, jos asian käsittely pitkittyy. Jotkut uhreista ovat kokeneet syyttämättä jättämispäätöksen saamisen nöyryyttävänä. Osa kritisoi käytettyä rikosnimikettä, jonka he kokivat vähättelevän omaa kokemustaan. Vastausten perusteella vaikuttaa siltä, että pelkästään kirjallisessa viestinnässä voi syntyä väärinkäsityksiä ja juridiset perustelut voivat tuntua uhrin epäoikeudenmukaisilta, jopa loukkaavilta.

RIKOSPROESSIA ON TÄRKEÄÄ KEHITTÄÄ UHRINÄKÖKULMASTA

Uhrin reilu ja oikeudenmukainen kohtelu edistää heidän selviytymistään ja lisäksi heidän luottamustaan oikeusjärjestelmää kohtaan. Tällä hetkellä rikosten viranomaiskäsittelystä kuitenkin puuttuvat yhtenäiset uhrisensitiiviset käytännöt. Uhrin hyvä kohtelu riippuu yksittäisten työntekijöiden valvotuneisuudesta. Herkkyyttä uhrin tilanteille on mahdollista lisätä seuraavilla tavoilla:

- Parantamalla rikosprosessissa tarvittavan tiedon välittämistä uhreille. On varmistettava, että uhrin ymmärtävät heille kerrotut asiat ja osaavat käyttää tietoa.
- Tehostamalla uhrin ohjaamista tukipalveluihin.
- Järjestämällä koulutusta traumaattisista kriisistä ja uhrin kokemuksen seurauksista poliisille, syyttäjälle, tuomareille ja muille rikosten uhrin asioita käsitteleville viranomaisille.
- Edistämällä oikeusviranomaisten erikoistumista esimerkiksi tiettyjen rikosten käsittelyyn.
- Varmistamalla, että ainakin vakavien rikosten uhrin saavat asiantuntevaa oikeudellista apua ja henkistä tukea rikosprosessin aikana, jo esitutkinnasta lähtien.
- Rohkaisemalla ajattelua, jonka mukaan uhrisensitiivisyys ei ole ristiriidassa oikeusviranomaisten puolueettomuuden kanssa. Rikosten uhrin hyvä kohtelu edistää heidän selviytymistään, auttaa rikoksen selvittämisessä ja rikosprosessin sujuvassa etenemisessä. ■

Tutkimuksessa haastateltiin 17 viranomaista tai uhreja auttavien järjestöjen edustajaa, jotka kohtaavat päivittäisessä työssään rikosten uhreja. Lisäksi tutkimuksessa tehtiin kaksi kyselyä uhrin palveluihin yhteyttä ottaneille rikosten uhreille. Yhteydenottokysely (N=252) tehtiin kahden kuukauden aikana seuraavien tukipalvelujen asiakkaille: Rikosuhripäivystys (RIKU), Raiskauskeskus Tukinainen, Ensi- ja turvakotien liiton turvakodit, Monika Naiset Liitto ry. ja Oikeusapuohjaus. Toinen kysely tehtiin samanaikaisesti henkilöille, joilla oli tukihenkilö RIKU:sta (N=55).

Päivi Honkatukia (2011) Uhrin rikosprosessissa. Haavoittuvuus, palvelut ja kohtelu. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 252.

Henkirikosten uhrin omaisille lisää tukea

Yli puolet omaisista ei toivu perheenjäsenensä henkirikoskuolemasta menetyksen jälkeen, vaan kärsii psyykkisistä häiriöistä. Omaisten avun ja hoidon saamisessa on ollut myös puutteita. Tämä ilmenee **Soili Poijulan** syksyllä julkaistusta tutkimuksesta.

Naisilla on psyykkisiä oireita miehiä enemmän. Rikoksesta aiheutui omaisille traumaattisen surun ja terveydellisten ja sosiaalisten ongelmien ohella taloudellisia ja muita menetyksiä. Omaisten asema oikeusprosessissa koettiin myös heikoksi ja kuormittavaksi.

Henkirikoskuolemasta oli raportoitu mediassa lähes kaikissa tapauksissa (98 %). Median huomio oli huonontanut vointia yli kolmasosalla vastaajista.

Suurin osa vastaajista oli saanut tukea omalta perheeltään (71%), perhe on myös sosiaalisen tuen antaja. Vertaistukea suurin osa perheenjäsenistä ei saanut. Riittävästi ammatillista apua, tukea ja hoitoa koki saaneensa yli puolet (56 %) omaisista. Vaikeinta omaisten oli ollut saada psykoterapeuttista hoitoa.

Tutkimus suosittelee tehostettua ja laaja-alaista palveluiden kehittämistä henkirikosten uhrin perheille. Eniten ammatillisen avun kehittämistä tarvittaisiin kuitenkin mielenterveyspalveluissa.

Hankkeessa saatiin ensimmäistä kertaa tietoa suomalaisten henkirikosten uhrin omaisten selviytymisestä ja palveluiden tarpeista 2–10 vuotta menetyksen jälkeen. Kyselytutkimuksen kohteena olivat vuosina 1999 ja 2004–2007 henkirikosten uhrin kuolleiden aikuisikäiset perheenjäsenet. Tutkimus toteutettiin Henkirikosten uhrin läheiset ry:n ja sosiaali- ja terveysministeriön yhteisenä hankkeena. Tutkimukseen osallistui 131 perheenjäsentä (vastausprosentti 44). Osallistujien keski-ikä oli 47 vuotta, heistä naisia oli 70 ja miehiä 30 prosenttia. **RK**

Soili Poijula: Henkirikosuhrien perheenjäsenien selviytyminen, mielenterveys ja kokemukset tuesta ja palvelusta. STM:n selvityksiä 21/2010.

Työperäisen ihmiskaupan piirteitä esiintyy Suomessa

Ulkomaalaisten työntekijöiden hyväksikäyttötapausten määrä on kasvanut Suomessa viime vuosina. Työperäisestä ihmiskaupasta ei ole kuitenkaan toistaiseksi annettu tuomioita, vaikka eri toimijoiden tietoon tulee kymmeniä epäilyttäviä tapauksia vuosittain. Tämä on vain jäävuoren huippu, sillä tunnistamisessa on ongelmia. Tutkimus osoittaa, että ulkomaalaiset työntekijät ovat Suomessa kohdanneet monenlaisia hyväksikäytön muotoja. Pahimmillaan hyväksikäyttö on työperäistä ihmiskauppaa.

YK:n yhteydessä toimiva Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti (HEUNI) julkaisi helmikuussa laajan raportin työperäisestä ihmiskaupasta Suomessa. Tutkimus kattaa vuodet 2004–2010. Tutkimusaineisto koostuu lukuisista asiantuntija- ja uhrihaastatteluista, tuomioistuinten päätöksistä, esitutkintapöytäkirjoista, lehdistärtikkeleista ja muusta media-aineistosta. Tutkimus on osa laajempaa HEUNIn koordinoimaa EU-rahoitteista hanketta, jossa ovat mukana myös Tarton ja Varsovan yliopistot. Tämä artikkeli käsittelee Suomen osatutkimuksen tuloksia työntekijöiden kokeman hyväksikäytön näkökulmasta.

Vakavimmat ulkomaalaisten työntekijöiden hyväksikäyttötapaukset ovat tutkimuksen mukaan etenkin ravintola-,

rakennus- ja puutarha-aloilta. Myös metalliteollisuudessa sekä siivous- ja kuljetusaloilla esiintyy ongelmia. Hyväksikäytetyt henkilöt tulevat eri puolilta maailmaa, mm. Aasiasta, Itä-Euroopasta ja Suomen lähialueilta. Heidän koulutustaustansa vaihtelee, mutta heidän pyrkimyksensä on ansaita rahaa tekemällä töitä ulkomailla. Hyväksikäyttäjät ovat syntyperältään sekä suomalaisia että ulkomaalaistaustaisia. Työntekijät rekrytoidaan Suomeen joko rekrytointi- ja välittäjäyritysten tai pienimuotoisemmin suvun tai tuttujen kautta. Aineistossa on useita esimerkkejä tapauksista, joissa työntekijät ovat velkaantuneet, koska ovat joutuneet maksamaan ylisuuria välitysmaksuja kotimaassaan päästäkseen töihin Suomeen. Tämä altistaa heidät hyväksikäytölle.

HYVÄKSIKÄYTÖN MUODOT JA KONTROLLI

Suomen raportti kuvaa ulkomaalaisten työntekijöiden Suomessa kohtaamaa hyväksikäyttöä ja analysoi tätä kansainvälisen työjärjestön ILO:n kehittämien pakkotyön osoittimien pohjalta. Pakkotyöhön viittaa mm. väkivalta, uhkailu, liikkumisvapauden rajoittaminen, passin takavarikoiminen, velka sekä palkkasyrjintä tai palkan maksamatta jättäminen. Jos näitä piirteitä on yhdessä tapauksessa riittävän monta, voi kyseessä olla työperäinen ihmiskauppa ts. ihmiskauppa pakkotyötarkoituksessa.

Ulkomaiset työntekijät ovat aineiston perusteella joutuneet monin tavoin hyväksikäytetyiksi Suomessa. Suoranaisen väkivallan käyttö on harvinaista joitakin yksittäisiä tapauksia lukuun ottamatta.

Työntekijöitä ja heidän perheitään kuitenkin pelotellaan ja painostetaan monin tavoin. Heitä uhataan esimerkiksi ilmiannolla viranomaisille tai kotimaahan palauttamisella. Tätä saattaa olla vaikea havaita ja todistaa, sillä kyse on usein psykologisesta paineesta ja sanattomasta ”uhasta”. Seksuaalinen väkivalta on aineiston perusteella harvinaista. Kyse on kuitenkin erittäin arkaluontoisesta asiasta, josta ei selvästikään haluta kertoa viranomaisille tai auttajatahoille.

Liikkumisvapauden osalta ei ole merkkejä siitä, että työntekijöitä olisi varsinaisesti lukittu työpaikoille. Sen sijaan työntekijöiden liikkumiseen ja vapaa-aikaan on puututtu monin tavoin. Työnantajat ovat esimerkiksi rajoittaneet työntekijöiden kanssakäymistä maanmiesten ja suomalaisten kanssa sekä

Viranomaiset tunnistavat yksittäisiä työririkoksia sen sijaan, että näkisivät uhrin tilanteen kokonaisvaltaisesti. Uhrit puolestaan ottavat harvoin suoraan yhteyttä avun tarjoajiin tai viranomaisiin.

suhtautuneet kielteisesti suomen kielen opiskeluun. Pitkät työpäivät minimoivat henkilön mahdollisuudet viettää vapaa-aikaa ylipäänsä. Näin työntekijät eristetään suomalaisesta yhteiskunnasta ja heidät pidetään tietämättöminä omista oikeuksistaan ja mahdollisuuksista hakea tietoa sekä apua.

Myös työntekijän passin tai muun henkilöllisyystodistuksen haltuunotto on yksi kontrollin keino. Näin työnantaja voi estää työntekijää poistumasta maasta tai todistamasta henkilöllisyyttään. Aineistossa on tapauksia, joissa työnantajat ovat ottaneet passit pois ja perustelleet tätä erilaisin tekosyin. Passi on annettu takaisin mm. panttina toiminutta rahasummaa vastaan. Työntekijöitä on myös uhkailtu irtisanomisella tai heidät on suoraan irtisanottu, jos he ovat pyytäneet palkkarästejään tai hakeneet apua esimerkiksi ammattiliitosta. Lisäksi asumisen olosuhteet ovat usein huonot, ja niihin liittyy kontrollia ja rahastusta.

Eriasteinen palkkasyrjintä on yleisin työperäisen hyväksikäytön muoto. Työntekijöille maksettava peruspalkka on pieni, eikä heille kuuluvia lisiä ja korvauksia pitkistä työpäivistä arkena ja viikonloppuisin makseta. Tehtyjä työtunteja ei kirjata työaikakirjanpitoon oikein tai sitä ei pidetä lainkaan. Myöskään lomina ei välttämättä saa pitää. Työnantaja voi kontrolloida työntekijän rahankäyttöä myös suoraan esimerkiksi siten, että hänellä on työntekijän pankkikortti ja nettipankkitunnukset hal-

lussaan. Esimerkiksi yhdessä tapauksessa työnantaja otti puutarhatyöntekijöiden pankkikortit, eivätkä he voineet nostaa rahaa omilta tileiltään. Haastatellut asiantuntijat kertoivat myös tapauksista, joissa tilille maksetusta palkasta työntekijä joutui maksamaan takaisin työnantajalle käteiselä. Tämä tekee palkan maksun todentamisesta erityisen vaikeaa, koska pankkitilitiedot näyttävät olevan kunnossa. Joissain tapauksissa työntekijöiden palkasta on saatettu tehdä kohtuuttomia vähennyksiä esimerkiksi asumis-, ruoka-, matka- ja työlupakuluista. Myös työntekijöiden velkaantumisesta on viitteitä.

HYVÄKSİKÄYTÖN RAJAT JA TUNNISTAMINEN

Ulkomaalaisten työntekijöiden hyväksikäyttö saa Suomessa monia muotoja. Missä vaiheessa hyväksikäyttö sitten muuttuu työperäiseksi ihmiskaupaksi? Hyväksikäytön voi ajatella jatkumona, jonka toisessa päässä on lievä hyväksikäyttö ja toisessa työperäinen ihmiskauppa. Argumentoimme tutkimuksessa, että jos työntekijöiden haavoittuvuutta on käytetty hyväksi, työtä ja vapaa-aikaa kontrolloitu eikä heillä ole ollut todellista mahdollisuutta lähteä työnantajan vaikutuspiiristä ja lopettaa työtä, voi kyseessä olla työperäinen ihmiskauppa. Näitä piirteitä on esiintynyt analysoiduissa tapauksissa, mutta yhtään tuomiota työperäisestä ihmiskaupasta ei Suomessa ole vielä annettu. Mahdolliset

tapaukset käsitellään tällä hetkellä yleensä kiskonnantapaisena työsyryntänä, joka on ihmiskaupan kaltainen rikos. Viranomaiset tunnistavatkin yksittäisiä työririkoksia sen sijaan, että näkisivät uhrin tilanteen kokonaisvaltaisesti. Tunnistamista vaikeuttaa edelleen se, että uhrit ottavat harvoin suoraan yhteyttä avun tarjoajiin tai viranomaisiin. He ovat usein niin riippuvaisia työnantajasta, etteivät voi tai uskalla hakea apua tai kertoa tilanteesta kenellekään. Heidän auttamisensa saattaa olla erittäin monimutkainen prosessi, joka kysyy paljon resursseja ja kärsivällisyyttä. Suomessa ei myöskään juuri tehdä etsivää työtä uhrien löytämiseksi.

Myös työperäisen ihmiskaupan määritelmä ja sen tulkinta näyttää olevan eri toimijoille vaikeaa. Osittain tähän saattaa vaikuttaa stereotyyppinen käsitys ihmiskaupasta. Mielikuvissa työperäinen ihmiskauppa liitetään ajatukseen patteriin kahlitusta orjasta. Ulkomaisen työvoiman hyväksikäyttöä tulisi kuitenkin arvioida suhteessa suomalaiseen työelämään ja täällä hyväksyttävänä pidettyihin työehtoihin. Ihmiskaupparikos ei itse asiassa edellytä äärimmäistä kontrollia, väkivaltaa ja pakottamista, vaan kyse voi olla jostain paljon arkisemmasta. Siksi tulisi kiinnittää huomioita kaikkiin niihin seikkoihin, joiden takia työntekijä ei voi lähteä työstä. Näitä ovat esimerkiksi pelko, velka, riippuvuus työnantajasta ja tietämättömyys omista oikeuksistaan.

KEINOT ILMIÖÖN PUUTTUMISEEN

Ulkomaisen työvoiman hyväksikäyttöön on mahdollista puuttua. On selvää, että yleistä tietoisuutta työperäisestä ihmiskaupasta tulisi lisätä. Tiedottamista myös ulkomalaisille työntekijöille Suomen työehdoista ja -oloista pitäisi parantaa. Tunnistamisen tehostamiseksi eri toimijoita, kuten poliiseja, syyttäjiä, työsuojelutarkastajia, ammattiliittojen toimitsijoita sekä sosiaali- ja terveystieteitä, tulisi laajasti kouluttaa työperäisen ihmiskaupan tunnus- ja hälytysmerkeistä käytännön esimerkkien kautta. Toimijoille tulisi taata riittävät resurssit hyväksikäytön tunnistamiseksi, uhrien auttamiseksi ja rikosten tutkimiseksi. Lisäksi olisi tärkeää, että eri toimijat tietävät, mitä tehdä, kun he kohtaavat mahdollisen työperäisen ihmiskaupan uhrin ja mihin hänet voi ohjata avun saamista varten. ■

Jokinen, Anniina, Ollus, Natalia & Viuhko, Minna (2011): Ehdolla millä hyvänsä. Työperäinen ihmiskauppa ja ulkomaalaisten työntekijöiden hyväksikäyttö Suomessa. HEUNI Report series No. 67. Raportti on saatavissa osoitteessa www.heuni.fi.

Hankkeen englanninkielinen yhteisraportti julkaistaan tänä keväänä. Hanke on tehty Euroopan komission Prevention of and Fight against Crime -ohjelman tuella.

Kirjoittaja työskentelee tutkijana HEUNISSA.

Kylmä kesä 1953

Tämän lehden palstoilla on aiemmin (Haaste 3/2005, 3/2010) pohdittu, minkälaisia vaikutuksia suurilla vankimäärillä voi olla rikollisuuteen ja yhteiskunnalliseen kehitykseen. Tarkastelun kohteena on ollut erityisesti Yhdysvallat. Euroopan 1900-luvun historiasta löydämme tähän liittyvän mielenkiintoisen esimerkin. Yhteiskunnallinen koe käynnistyy, kun Stalin kuolee Neuvostoliitossa 5.3.1953.

Miriam Dobson on tehnyt merkittävän tutkimuksen (2009) Neuvostoliiton kriminaalipoliitikasta **Nikita Hruštšovin** kaudella. Empiirisenä aineistona hän on käyttänyt mm. kansalaisten päättäjille ja lehdistöön lähettämiä kirjeitä. Pyrkimys purkaa Neuvostoliiton valtava vankileiri ja -siirtolajärjestelmä käynnistyi heti Stalinin kuoltua suurella armahduksella 27.3.1953. Tuohon aikaan Gulagissa oli noin 2,5 miljoonaa vankia ja erityyppisessä karkotuksessa lisäksi noin 3 miljoonaa ihmistä. Tässä on oleellista huomata, että valtaosa näistä tuomituista oli ns. kriminaalivankeja. Vain viidennes oli tuomittu "vastavallankumouksellisista rikoksista" (ns. 58 §) ja heistäkin suuri osa oli tavallista kansaa. Johtajien haukkuminen tai Trotskin keuhminen humalassa saattoi johtaa 58 §:n käyttöön. Todelliset poliittiset vastustajat oli jo käytännössä lähes kokonaan likvioidu. Kysymys oli ääriankarasta rikosioikeusjärjestelmästä.

Uudet päättäjät olivat tajunneet, että Gulag oli valtava taloudellinen taakka, eikä kriminaalipoliittisestikaan kovin toimiva ratkaisu. Niinpä 1950-luvun lopulla esiintyi näkemyksiä, että se pitäisi purkaa kokonaan ja kehittää tilalle jotain aivan muuta. Hruštšovin alkukauden päätökset olivatkin merkittäviä. Yli neljä miljoonaa ihmistä vapautettiin Gulagista vuosina 1953–1958 ja vankiluku on alimmillaan vuonna 1960, vain noin 550 000 vankia.¹ Johto ei enää luottanut Gulagin "ojen-
nusvaikutukseen", vaan sen laitokset nähtiin pahimpina rikollisuuden pesinä.

Idealistinen ajatus näytti olevan, että tuomitut kiinnittyvät kiitollisina yhteiskuntaan vapauduttuaan ja toisaalta, että kansalaisyhteiskunta ottaa kaikki vapautuvat myönteisesti vastaan. Näin ei kuitenkaan käynyt. Jopa täysin syyttöminä tuomittujen poliittisten vankien oli vaikeaa löytää asuin- ja työpaikkaa.² Suuri joukko tuomituista joko ryhtyi tai ajautui vaeltelemaan kulkurielämään mm.

junissa. Ja välittömästi kun Pravda oli julkaistanut maaliskuun 1953 armahduksen, merkittäviä häiriöitä ja rikollisuusaaltoja alkoi ilmetä. Jo junissa, jotka toivat armahdettuja Gulagista, tapahtui väkivaltaisia mellakoita, tappoja ja raiskauksia. Huhtikuussa 1953 viisitoista armahdettua vankia tunkeutui naisille varattuun junavaunuun ja raiskasi lähes kaikki 40 matkustajaa. Asemilla esiintyi rikollisjoukkojen aikaansaamaa kaaosta. Eräässä tapauksessa kahdeksan entistä vankia keskeytti jengijohtajan oikeudenkäynnin ja yritti murhata kaikki avaintodistajat. Yhden kumppaninsa he olivat onnistuneet vapauttamaan vankikuljetuksesta.

Tilastot olivat lohduttomia. Vuoden toisen ja kolmannen neljänneksen rikosluvut kasvoivat vuoteen 1952 verrattuna seuraavasti: pahoinpitelyt lisääntyivät 66 %, henkirikokset 31 %, raiskaukset 28 %, yksilöön kohdistuvat varkaudet 63 % ja huliganismi 19 %. Neuvostoliiton johtomiehet alkoivat saada kansalai-

silta huolestuneita kirjeitä, joissa usein vaadittiin paluuta vanhaan. Eräs kirjoitti **Vjatšeslav Molotoville**, joka vielä tuolloin toimi politbyroossa:

... öin ja päivin vankiloista palaavat, nämä vankilakundi-rosvot, tappavat ja teurastavat rauhallisia kansalaisia, toteuttavat aseistettuja murtoja varastorakennuksiin ja murhaavat vartijoita sekä poliisimiehiä."

Jo heinäkuussa 1953 Neuvostoliiton johto oli havainnut ongelman, vaikka sitä ei julkisuudessa myöntänytkään. Ja ehkä ei ymmärretty, eikä tunnustettu, että rikollisuuden taustalla olivat ne syvät historialliset tekijät, jotka kansalaissodan ja nälänhätien tuottamien orpouksien ja katulapsiongelmiensä kautta saivat aikaan pysyvää syrjäytymistä normaaliyhteiskunnan ulkopuolelle.

Toinen mielenkiintoinen ilmiö oli Gulag-kulttuurin siirtyminen vapauteen ja kansalaisyhteiskuntaan, mikä osin voidaan varmaan selittää jo pelkästään vapautuneiden suurella määrällä. Kaikkialla näkyi tatuointeja, joissa saattoi olla myös selkeästi Neuvostoliittoa halventavia tunnuksia. Erilaisesta "rosvokulttuurista" tuli muotia erityisesti nuorison piirissä, vankilalaulut levisivät ja yhteiskunnassa kuului monella tapaa alamaailman kieli ja sävy. Jopa liberaali runoilija **Jevgeni Jevtušenko** ihmetteli runossaan pisteliäästi, miten "ns. intelligentsia laulaa rosvolauluja".

Neuvostojohto etsi erilaisia ratkaisuja rikollisuuden ongelmaan, mutta Gulagiin ei luotettu. Nyt pyrittiin "kitkemään" epäsosiaaliset ja loismaiset ainekset yhteiskunnasta ja vedottiin julkisyhteisön apuun. Vapaaehtoisprikaatit ja -partiot otettiin uudelleen käyttöön ja lievemmissä rikoksissa ryhdyttiin laajemmin käyttämään toverituomioistuinta muodollisen oikeuden sijaan. Vuonna 1956 otettiin käyttöön lyhyet, jopa vain muutaman päivän vankeustuomiot erilaisissa häiriörikoksissa. Myös toimivia yhdyskuntasuraamuksia yritettiin löytää ja käyttää vankeuden vaihtoehtona. Rikoksiin syylistyneitä tuomittiin erilaisten yhteisöjen mm. työkollektiivien valvontaan (poruka), joiden tehtäväksi asetettiin heidän

kuntouttamisensa ja integroimisensa.

Neuvostoliiton kirjailijaliiton 3. kongressissa vuonna 1959 Hruštšov esiintyi vielä optimisesti kriminaalipolitiikan suhteen. Hänen mukaansa ei ole olemassa yhtään ihmistä, jota ei voitaisi kuntouttaa ja uudelleenkasvattaa (perevospitanje).³ Kun Neuvostoliitto jo lähestyy kommunismin vaihetta, rikokset ovat enää vain harvinaisia poikkeuksia. Lähdettiin myös siitä, että vankila on ns. viimeinen keino kriminaalipolitiikassa. Kun Stalinin aikana etsittiin vihollista kenestä tahansa, nyt etsittiin jokaisesta rikoksentekijästä ihmistä, johon tulee luottaa.

Mutta tyytymättömyys lisääntyi ja suunta oli jo kääntymässä. Kansalainen Stavropolista kirjoitti **Kliment Vorošiloville**:

"Ei ole salaisuus, että ruumishuoneet ovat täynnä murhattujen ihmisten ruumiita. Illalla yhdeksän jälkeen tavallisten, rauhallisten kansalaisten elämä pysähtyy. Nuo, jotka ovat viettäneet koko elämänsä leireillä, tulevat kaduille."

Erään kirjoittajan mukaan missään maailman maassa ei ole varkaita niin paljon kuin Neuvostoliitossa, ja ainoa keino on ampua ne kaikki.⁴ Alkoi esiintyä myös vigilantismia, väkijoukon oman käden oikeutta. Esimerkiksi Stalingradissa 1957 **Šijanov**-niminen mies oli ampunut pihaansa tunkeutuneen teini-ikäisen. Sota-ajan ansioiden vuoksi hän sai vain lyhyen tuomion. Lähes tuhat ihmistä koontui oikeustalolle ja poliisin estelyistä huolimatta joukko pahoinpiteli ja kivitti Šijanovin kuoliaaksi ja sytytti hänen ruumiinsa palamaan.

Viimeistään vuoteen 1961 mennessä uudelleenkasvatusinto oli ohi. Kuolemanrangaistuksen käyttöalaa laajennettiin, vankeusrangaistuksia pidennettiin, valvontaseuraamuksesta (poruka) paljolti luovuttiin. Alkoi uusi "kitkemiskampanja", jossa myös lainsäädännön avulla oli mahdollista karkottaa "loismaisia aineksia". Kansalaisyhteiskunta ei ollut enää tukija vaan tuomari. Ojennus tuli tapahtua taas pääsääntöisesti vankilassa, ainakin uusijoiden kohdalla. Samoihin aikoihin lokakuussa 1961, kun Hruštšovin johdolla Stalinin ruumis siirrettiin pois

mausoleumista Kremlin muurin viereen, alkoi Gulag voimakkaan kasvun. Vuoden 1962 alussa vankeja oli jo 970 000.

Hämmästyttävää on, miten samankaltaisia keskusteluteemat rikollisuuden suhteen ovat olleet niin idässä kuin lännessäkin huolimatta järjestelmien suurista eroista. Vankilalle pitäisi löytyä vaihtoehtoja, mutta miten, kun samaan aikaan on ns. julkinen mielipide niskassa. Hruštšov aidosti yritti, mutta joutui pian luopumaan.⁵ Näyttäisi siltä, että yliankarasta ja ylisuuresta rangaistusjärjestelmästä on hyvin vaikea päästä eroon. Nyky-Venäjä kamppailee asian kanssa edelleen. ■

Dobson, Miriam (2009): *Khrushchev's Cold Summer – Gulag Returnees, Crime and the Fate of Reform after Stalin*. Cornell University Press, Ithaca and London.

¹ Tässä on syytä huomata, että koko ajan vankilajärjestelmään tuli myös sisään satoja tuhansia uusia vankeja.

² Kirjoituksen otsikko on lainattu A. Proshkinin samannimisestä elokuvasta (*Holodnoje leto 1953*) vuodelta 1988. Se kuvaa maanpetoksesta tuomitun vaikkeaa paluuta yhteiskuntaan, jossa vankilasta armahdetut rosvojoukkioit riehuvat. Joillekin palanneille 1960-luvun alku oli positiivista aikaa, enemmistölle tuskin.

³ Makarenkolainen käsite oli ollut "uudelleentaonta" (perekovka), mutta käsitteestä luovuttiin pitkälti 1930-luvulla.

⁴ Samoihin aikoihin Neuvostoliiton suurlähettiläs kertoi kysyttäessä Suomen Lapissa, ettei Neuvostoliitossa ole lainkaan enää varkaita.

⁵ Hruštšov kertoi myös pojalleen Sergeille, miksei Stalinin terroriin syyllisiä juurikaan rangaistu: "Lihamyllässä" oli miljoonien uhrien lisäksi miljoonia toimeenpanijoita, tutkijoita, ilmiantajia ja vartijoita. Jos näitä kaikki olisi rangaistu, miljoonien verta olisi taas vuodattettu. Vain Lavrenti Berija hoideltiin vanhaan malliin.

Tällä palstalla käsitellään rikosentorjunnan ajankohtaisia ja ikuisia kysymyksiä, mielellään yhteydessä toisiinsa. Kirjoittaja on rikosentorjuntaneuvoston pääsihteeri.

Rikosentorjunta kannattaa

– mutta sijoitus on pitkäaikainen ja kustannukset ja tuotot jakautuvat eri tahoille

Monet uskottavat esimerkit osoittavat, että rikosten ehkäisyyn kannattaa sijoittaa pelkän rikoksista rankaisemisen ja rikosten seurausten hoitamisen asemesta. Tällaisten kustannusten ja hyötyjen seuranta on vaikeaa, ja niiden mukaan toimiminen on vielä vaikeampaa. Kulut ja tuotot jakautuvat monille toimijoille ja pitkälle ajalle. Ehkäisytöiden maksaja ei useinkaan hyödy eniten eikä joskus ollenkaan. Yhteiskunnallinen tuotto ei toteudu välttämättä muutaman kuukauden tai vuoden kuluessa vaan vaatii pitemmän ajan. Kulut näkyvät tämän vuoden tilinpäätöksessä, mutta tuotoista tai säästöistä (ja niiden saajasta) voi esittää vain arvioita ja toiveita. Sen vuoksi on alettava kehittää systemaattisia tapoja seurata rikollisuuden ehkäisyn taloutta, jossa kustannuksia ja tuloksia seurataan ja arvioidaan sekä eri toimijoiden että koko yhteiskunnan näkökulmasta pitkällä tähtäyksellä.

RIKOSTEN KUSTANNUKSIA YRITETTY ARVIOIDA

Rikollisuuden aiheuttamista kustannuksista on mahdoton saada tarkkaa kuvaa. Millaisia asioita siihen pitäisi laskea? Mitä laskelmilla tehdään? Voiko rikollisuuden vaikutuksia ylipäätään kuvata euroina?

Kannattaako rikosentorjunta? Pitäisikö sen kannattaa? Onko oikein ajatella rikollisuutta taloudellisin käsittein?

Joistakin relevanteista kustannuksista saadaan kohtuullisen tarkkaa tietoa. Meillä on tieto sekä euromääristä että niiden kytkeytymisestä rikollisuuteen.

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen vuosittaisessa rikollisuustilannekatsauksessa käsitellään myös rikosten kustannuksia. Tässä **Ville Hinkkasen** laskelmassa ovat mukana rikollisuuden kontrollijärjestelmän kustannukset sekä eräitä rikosten seurausten ja rikosentorjunnan kustannuksia. Tuoreimman katsauksen mukaan rikollisuuden yhteiskunnalliset kokonaiskustannukset Suomessa ovat vähintään 11 miljardia euroa eli 6,3 prosenttia bruttokansantuotteesta.

Tästä 1,5 miljardia euroa on rikoskontrollijärjestelmän nettokustannuksia. Laskelmassa ovat mukana rikosten selvittäminen ja esitutkinta, syyttäjätoiminta, oikeusapu, tuomioistuimet ja rangaistusten täytäntöönpano sekä myös sellaiset lasten tahdonvastaiset huostaanotot ja kiireelliset sijoitukset, joiden syynä on rikollisuus. Järjestelmän 100 miljoonan sakkotulot ja eräät muut pienemmät tuloerät on vähennetty. Rikoskontrollijärjestelmän kustannukset ovat 2,9 pro-

senttia valtion talousarvion mukaisista menoista – ja suurin piirtein kaikki näihin eriin kuuluvat rahat kulkevat valtion taloudenpidon kautta. Rikoskontrollijärjestelmän kustannukset ovat 0,9 prosenttia bruttokansantuotteesta. Kontrollikustannuksiin voisi vielä lisätä lasten ja nuorten tekemien rikosten aiheuttamia kustannuksia, joista suuri osa kohdistuu sosiaalitoimeen ja terveydenhuoltoon.

Rikoskontrollijärjestelmän kanssa samaa suuruusluokkaa oleva summa, noin 1,1 miljardia, kuluu yksityiseen rikoksiin varautumiseen, lähinnä yksityisiin turvallisuuspalveluihin.

Entä rikosten aiheuttamat seuraukset? Uusimman rikollisuustilannekatsauksen mukaan omaisuusrikokset aiheuttavat lähes seitsemän miljardin omaisuusvahingot. Tästä summasta ylivoimaisesti suurin erä koostuu harmaaseen talouteen liittyvistä verojen ja sosiaalimaksujen menetyksistä. Näiden osuus on 5,15 miljardia. Se on suunnilleen puolet koko 11 miljardin kokonaissummasta. (Rikollisuustilannekatsauksen edellisessä versiossa nämä harmaan talouden aiheuttamat verojen ja veronluonteisten maksujen menetykset eivät olleet mukana, minkä vuoksi kokonaisarvio rikollisuuden hinnasta oli noin puolet pienempi. Tämä on vain yksi

Toimiva rikosentorjunta vähentää rikollisuuden yhteiskunnallisia kustannuksia usein moninkertaisesti oman hintansa verran. Lisäksi se säästää uhreja ja vähentää haittoja, joita ei voi mitata rahassa.

osoitus siitä, miten suuresti arviot rikollisuuden kokonaiskustannuksista riippuvat siitä, mitä erää otetaan mukaan ja miten niiden suuruutta arvioidaan.)

Runsaat 1,5 miljardia on muiden omaisuusrikosten aiheuttamia menetyksiä. Näistäkin suurin osa aiheutuu rikollisen tulonsiirron luonteisista eristä, kuten varkauksista ja talousrikoksista. Noin sadan miljoonan luokkaa ovat vahingot, joissa omaisuuden tiedettiin tuhoutuvan eikä vain vaihtavan omistajaa.

Jos tulonsiirron luonteiset omaisuuden rikolliset siirrot lasketaan mukaan yhteiskunnallisiin kustannuksiin, ovat rikosten seurausten sekä yksityisten turvallisuuspalvelujen ja vakuutusten kustannukset vuonna 2010 vähintään 9,4 miljardia euroa eli noin 5,4 prosenttia bruttokansantuotteesta.

KIPU JA SÄRKY JA MUUT AINEETTOMAT KUSTANNUKSET

Tästä puuttuvat vielä aineettomat kustannukset. Uhrien ja heidän läheistensä kipua ja kärsimystä voi olla periaatteessakin hyvin vaikea tai mahdotonta mitata rahassa. Silti niitä ei voi jättää myöskään kokonaisvaltaisen tilinpidon ulkopuolelle. Kysymys on vain siitä, miten niitä arvioidaan.

Rikollisuustilannekatsaus arvioi tällaisia kustannuksia olevan vähintään noin 1,5 miljardia. Suurin erä on rikoksissa menetetyt elämän arvo, noin 900 miljoonaa, mistä noin 200 miljoonaa on tahallisten henkirikosten uhrien elämän arvo. Menetetyt työpanoksen arvoksi arvioitiin 330 miljoonaa. Noin 100 miljoonaa on arvioitu kivun, säryn ja kärsimyksen hinnaksi. Tässä on lähtökohtana käytetty tuomioistuinten näistä määräämiä korvauksia. Kyse on eräänlaisesta alarajasta, kuten katsauksessakin todetaan.

Aineettomien vahinkojen korvaamisessa eri maiden tuomioistuinten korvauskäytännöt vaihtelevat suuresti, ja niiden perusteet ovat monenkirjavat. Rikosten kustannuksia on mitattu myös ky-

selytutkimuksilla, joissa on kysytty esimerkiksi, minkä summan vastaaja olisi valmis maksamaan välttyäkseen tietyltä rikokselta tai alentaakseen sen todennäköisyyttä. Tai on kysytty, miten suuren alennuksen esimerkiksi asumis- tai liikennekustannuksiinsa vastaaja vaatisi voidakseen hyväksyä tietyn lisärisin. Näiden ns. maksuhalukuustutkimusten perusteella rikollisuuden hinta on tyypillisesti paljon tuomittuja korvauksia korkeampi (Cohen ym. 2004; Cost of Crime Seminar 2004). Tutkimuksissa on myös käynyt ilmi, että vastaajat olisivat halukkaita ottamaan osaa sellaisten rikosentorjuntahankkeiden kustannuksiin, jotka vähentävät rikollisuutta.

Laskin kerran itse Suomen väkivallan kustannuksia, ja käytiin kivun, säryn ja kärsimyksen kaltaisten haittojen ”yksikköhintoina” brittiläisissä maksuhalukuustutkimuksissa saatuja arvoja (Brand & Price 2000). Päädyin arvioimaan nämä vuosikustannukset 400 miljoonaksi eli nelinkertaisiksi rikollisuustilannekatsaukseen verrattuna.

SATOJEN PROSENTTIEN TUOTTO SYRJÄYTYMISEN EHKÄISYSSÄ

Ruotsalaisten tutkijoiden (Nilsson & Wadeskog 2008) laskelmat osoittavat, että varhainen tuki syrjäytymisriskin vähentämiseksi on varovaisestikin laskien usein yhteiskuntataloudellisesti erittäin kannattavaa. Heidän laskuesimerkissään käytetään 20 nuoren joukkoa, joka on syrjäytymisen riskivöhykkeessä. Toteutuneen syrjäytymisen hinta 20-vuotiaasta 65-vuotiaaksi olisi yli miljoona euroa henkeä kohti tai 25 miljoonaa koko 20 hengen joukolle. Summaa voi verrata noin 200 000 euroon, joka sijoitettaisiin ehkäiseviin toimiin nuorten saamiseksi normaalin elämän piiriin. Ehkäisutoimet ovat yhteiskuntataloudellisesti kannattavia, vaikka onnistumisaste jäisi vain 1,5 prosentin tasolle.

Kustannus-hyötyanalyysit osoittavat, että rikosentorjunta kannattaa myös rahallisesti. Toimiva rikosentorjunta vähentää

rikollisuuden yhteiskunnallisia kustannuksia usein moninkertaisesti oman hintansa verran. Lisäksi se säästää uhreja ja vähentää haittoja, joita ei voi mitata rahassa.

Miten nämä asiat saataisiin paremmin otetuksi huomioon yhteiskunnallisessa päätöksenteossa? **Nilsson ja Wadeskog** esittelevät malleja, joiden avulla voi tehdä yhteiskuntataloudellisia kustannus-hyötylaskelmia siitä, mitä esimerkiksi tietyillä lapsille, nuorille ja perheille suunnatuilla toimilla voidaan saada aikaan verrattuna siihen, mitä niiden tekemättä jättämisestä seuraa. Heillä on useita laskentamalleja, joiden tarkkuuden ja työläyden aste vaihtelevat hyvin paljon. Muutamat laskelmat pystyy tekemään muutamassa tunnissa, vaativimmat edellyttävät kuukausien työtä.

Mutta karkeammatkin mallit riittävät valaisemaan useita asioita. Ehkäisevien toimien toteuttamisen ja toteuttamatta jättämisen taloudellisten vaikutusten erot ovat usein niin jättäjäismäisiä, että pienempikin tarkkuus riittää kertomaan, mitä kannattaa tehdä. Syrjäytymisen estäminen on kannattava sosiaalinen investointi. ■

LÄHTEET

Brand, S., & Price, R. (2000). *The economic and social cost of crime. Home Office Research Study 217. London: Home Office.*

Cohen, M. A., Rust, R. T., Steen, S., & Tidd, S. T. (2004). *Willingness-to-pay for crime control programs. Criminology, 42(1), 1745–9125.*

Cost of Crime Seminar (2004). *European Seminar on Costs and the Distribution of Costs of Crime and Disorder and Crime Prevention, Helsinki, April 2004. (www.rikosentorjunta.fi/en/1215523901181)*

Nilsson, I., & Wadeskog, A. (2008). *Det är bättre att stämna i bäcken än i ån: Att värdera de ekonomiska effekterna av tidiga och samordnade insatser kring barn och unga. SEE AB. Tutkimus ja sen oheisjulkaisuja (kuten johdanto syrjäytymisen ehkäisyn talouslaskentaan) on saatavilla maksutta sivulla www.skandia.se/hem/Om-Skandia/Om-Skandia/Socialt-ansvar/Bestall-material-formular/*

Rikollisuustilanne 2009. *Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 250. Helsinki 2010.*

Puolan vanhushanke voitti ECPA-kilpailun 2010

Euroopan rikksentorjuntakilpailun (ECPA) 2010 voitti Luoteis-Puolan seitsemässä kaupungissa syksystä 2009 alkaen toteutettu *Safe Senior* -hanke. Tavoite on ollut lisätä vanhusten turvallisuutta ja turvallisuuden tunnetta sekä aktivoida vanhuksia naapuriyhteistyöhön. Tärkeää on ollut myös lisätä vanhusten poliisia kohtaan tuntemaa luottamusta. Hankkeessa on etsitty keinoja erityisesti vanhuksiin kohdistuvien petosten ehkäisemiseksi. Puolassa on nopeasti yleistynyt ns. "lapsenlapsi"-petos. Siinä soit-taja esittäytyy vanhuksen lähisukulaiseksi, joka tarvitsee lainaa jostakin ikävistä tilanteesta selviytymiseen tai johonkin erityisen hyvään kauppaan. Soittaja ei kuitenkaan itse pääse hakemaan rahoja, vaan ne noutaa hänen kaverinsa.

Hankkeessa on järjestetty ikääntyneille työpajoja, joissa on annettu tietoa mm. kotimurtojen ehkäisystä, ryöstöjen piirteistä, turvallisesta rahankäytöstä ja ikäih-

miisiin kohdistuvasta väkivallasta. Osallistujille on myös annettu taskuhälyttimet pahantekijän karkottamiseen. Yhteistyössä on ollut mukana mm. poliisi, ikäihmisten yliopisto, eläkeläisyhdistyksiä, kirkko, kotihoito, kaasuyhtiö, posti, pankkeja ja paikallismedia. Arviointi perustuu pääosin kyselytutkimukseen, poliisin rikostilastoihin ja osallistujien palautteeseen. Kyselyn mukaan osallistujien tietoisuus rikosri-keistä parani selvästi hankkeen kuluessa ja työpajat koettiin hyödyllisiksi.

Viron ECPA-ehdokas, naapurivalvontajärjestön ja pelastuskeskuksen vapaaehtoistoimintaan perustuva yhteistyöhanke haja-asutusalueilla, nimettiin innovatiiviseksi hankkeeksi. Hankealueen vanhusten koteihin asennettiin hälytyslaitteet, jotka hälyttävät tekstiviestillä ensisijaisesti apuun naapurin tai alueen vapaaehtoisen. Suomen kilpailuehdokas oli Helsingin sosiaaliviraston vuoden 2009 alussa aloittama lähityöhanke.

TÄMÄN VUODEN TEEMA

ECPA-kilpailun teema on tänä vuonna "urheilu, tiede ja taide rikosten ehkäisemisessä lasten ja nuorten keskuudessa". 2011 kilpailu ratkeaa joulukuussa Puolassa pidettävässä Euroopan rikksentorjuntaverkoston parhaiden käytäntöjen konferenssissa. Rikksentorjuntaneuvosto etsii ehdokkaita Suomen kilpailuedustajaksi, joka nimetään alkusyksyllä.

Euroopan rikksentorjuntakilpailussa hankkeiden arvioinnissa käytetään viittä perustetta: Kilpailuhankkeen tulee keskittyä rikollisuuden tai rikollisuuden pelon torjuntaan nimetyn teeman puitteissa. Lisäksi hankkeen olisi oltava dokumentoidusti tuloksellinen, sen tulisi perustua yhteistyöhön ja oltava toistettavissa muissa jäsenmaissa sekä mielellään luova.

Lisätietoa 2010 kilpailuhankkeista www.eucpn.org ja tämän vuoden Suomen kilpailusta www.rikksentorjunta.fi.

Paikallisen turvallisuussuunnittelun painopisteet vahvistettu

Jyväskylässä järjestettiin tammikuussa paikallisen turvallisuussuunnittelun vuosiseminaari otsikolla "Turvalliset kunnat – tulevaisuuden menestyjät". Seminaarin aluksi esiteltiin paikallisen turvallisuussuunnittelun kauden 2011–2015 painopisteet. Painopisteinä on vähentää väkivallan ja tapaturmien määrää, torjua alkoholihaittoja, luoda menettelyjä joilla saadaan asukkaita mukaan, parantaa ikääntyneiden turvallisuutta ja ennalta ehkäistä nuorten syrjäytymistä. Samalla pyritään parantamaan vaikuttavuutta ja tietopohjaa, verkostoitumaan enemmän kansainvälisesti ja kehittämään turvallisuusviestintää.

Lisäksi kuultiin esityksiä mm. sosiaalisen median hyödyntämisestä turvallisuussuunnittelussa. Yliopistonlehtori

Janne Matikainen nosti esille sosiaalisen median piirteitä turvallisuuden kannalta. Sosiaaliselle medialle on ominaista, että hyvä ja virheellinen tieto kulkevat yhtä lailla. Tieto kulkee kuitenkin kriisitilanteissa hyvin ja ihmiset antavat vinkkejä ja tukea toisilleen. Yksi keskeinen ongelma on, etteivät ihmiset aina ymmärrä toimintansa seurauksia. Hän vertasi sosiaalista mediaa liikenteeseen. Sääntöjä ei noudateta vain valvonnan vuoksi vaan myös liikennekasvatuksella, samoin kuin mediakasvatuksella, on merkitystä.

Internet- ja mobiilityön yksikön päällikkö **Ilmo Jokinen** *Elämä on parasta huometta* ry:stä kertoi siitä, miten vaikea palveluntuottajan on pysyä nuorten perässä nettimaailmassa. Esimerkiksi tällä hetkellä

nuoret ovat sankoin joukoin kadonneet IRC-Galleriasta ja järjestön tällä hetkellä suosittuja palveluja ovat mm. tytöille suunnatun Demi.fi:n chatit, Habbo Hotelin päihdevalistusbussi ja ennen kaikkea kännykkäpelit. – Erilaisia pelejä on ladattu jopa 70 000. Peliä voidaan pelata jopa neljä tuntia, mutta kuka lukisi jotain esitettä tuntikausia – se on pelien vahvuus.

ALKOHOLIHAITTOJA VOIDAAN VÄHENTÄÄ PAIKALLISESTI

Hallitusneuvos **Ismo Tuominen** STM:stä näki, että turvallisuussuunnittelun kautta on luontevaa puuttua alkoholihaittoihin paikallisesti. Tavallisten ihmisten alkoholinkäytön riskit on tärkeä nostaa esiin, eikä keskittyä vain erityisryhmiin.

Kaupunkien turvallisuusohjelma kannustaa yhteistyöhön

Suurimpien kaupunkien kaupunginjohtajien, turvallisuusviranomaisten ja useiden asiantuntijoiden johdolla valmisteltu kaupunkien turvallisuusohjelma ”Pelottomat puistot, kodikkaat korttelit” on valmistunut. Ohjelman tavoitteena on parantaa kaupunkilaisten turvallisuutta ja vähentää turvallisuusongelmista aiheutuvia kustannuksia. Näin varmistetaan myös sisäisen turvallisuuden ohjelman tavoitteen toteutuminen: Suomi on Euroopan turvallisimaa maa vuonna 2015.

Ohjelmassa on kuvattu neljä toimintapolitiikkaa: turvallisuutta edistävät yhteistyömallit, turvallisen elinympäristön luominen, väkivallan määrän vähentäminen sekä lasten ja nuorten turvallisuuden parantaminen. Ne toivotaan otettavan käyttöön kaikissa kaupungeissa osana perustyötä. Kaupungeille ei siis määrätä tehtäviä, vaan esitetään yhteisiä toimintatapoja, joilla paikalliset, alueelliset ja valtiolliset toimijat voivat parantaa kau-

punkien turvallisuutta.

Ohjelmaan on koottu joukko toimenpiteitä, joilla voidaan edistää ohjelman tavoitteiden toteutumista. Kaupunkilaisten turvallisuuden tunnetta voidaan parantaa esimerkiksi varmistamalla, että asukkailla on helposti saatavilla tietoa siitä, minne he voivat ilmoittaa palaneista katulampuista, hylätyistä autoista ja muista ympäristön turvattomuutta lisäävistä seikoista. Ohjelmassa korostetaan myös viranomaisten tilannetietoisuuden parantamista. Ohjelmassa suositellaan, että kaupungeissa otettaisiin käyttöön *Hot Spot* -työmenetelmä. Siinä yhteiselle karttapohjalle kootaan useamman viranomaisen tietoja turvallisuutta uhkaavista ilmiöistä. Työmenetelmän avulla viranomaisten toimenpiteet voidaan kohdistaa nykyistä tarkemmin oikeisiin kaupunginosiin.

Kaupunkien turvallisuusohjelma sisältää ehdotuksia valtakunnallisiksi toi-

menpiteiksi, jotka edistävät kaupunkien turvallisuutta. Ohjelmassa painotetaan mm. alkoholinkäyttöön puuttumista, vanhemmuuden vahvistamista ja tiedon lisäämistä kaupunkien turvallisuusongelmista.

Suomalaiset kaupungit ovat ohjelman mukaan vielä turvallisia, mutta haasteet kasvavat. Kuudessatoista suurimmassa kaupungissa asuu lähes puolet Suomen väestöstä ja tapahtuu yli puolet kaikista rikoksista. Väkipolta, rikokset, onnettomuudet, häiriöt ja muut turvallisuusongelmat kasaantuvat pääsääntöisesti sinne, missä on ihmisiä.

Sisäasiainministeriö seuraa kaupunkien turvallisuusohjelman tuloksia ja kaupunkien turvallisuustilannetta laatimalla joka toinen vuosi valtakunnallisen seurantaraportin. Kaupungit seuraavat turvallisuustilannettaan osana omaa toimintaansa.

Aluekoordinaattori **Irmeli Tamminen** Etelä-Suomen aluehallintovirastosta esitteli PAKKA-hankkeen tuloksia. Paikallisen alkoholipolitiikan toimintamallia on kehitetty Hämeenlinnassa ja Jyväskylässä. Tutkimuksen mukaan alkoholin myynti alaikäisille väheni kummallakin paikkakunnalla selvästi ja nuorten humalajuominen vähentyi. Hämeenlinnassa väkivalta väheni ravintoloissa ja kaduilla ja Jyväskylässä päihtyneille anniskelussa oli vähentymistä. Humalaisille anniskelun todennäköisyyttä lisäävät mm. ovimiehet, tarjoilijan nuori ikä, jono baaritiskillä, melu, pimeys ja asiakaskunnan korkea päihtyneisyys.

Hankkeessa luotiin seututason alkoholihaittojen ehkäisyyn laajaan yhteistyöhön nojaava malli ja lisättiin ymmärrystä siitä, millaisia keinoja paikallisesti voidaan käyttää. PAKKA-malli on otettu käyttöön jo 50 muussa kunnassa.

KRISin toiminta laajenee

Entiset vangit aloittavat KRIS-toiminnan myös Helsingissä. KRISin maaliskuun alussa järjestämä seminaari kokosi yhteen satakunta viranomaisten ja järjestöjen edustajaa. Seminaarissa kerrottiin toiminnan aloittamisesta pääkaupunkiseudulla, kokemuksista nuorten kanssa tehtävästä työstä ja julkistettiin KRISin toimintaa kuvaava esittelyvideo.

Keskusliiton toiminnanjohtaja **Timo Valkama** kertoi tavoitteesta perustaa pääkaupunkiseudulle ”Yhteistyössä Rikoksettomaan Elämään” (YRE)-yhteistyöverkosto. Verkostosta on hyviä kokemuksia mm. Tampereella ja Lahdessa. Yhteistyöverkoston valtakunnallisena tavoitteena on estää vankilaan palaaminen. Tähän tarvitaan seudulliseen

yhteistyöhön perustuvia toimintamalleja, joilla voidaan edistää rikoksista tuomittujen ja syrjäytymisvaarassa olevien henkilöiden yhteiskuntaan sijoittumista sekä vähentää uusintarikollisuutta. Toisena painopisteenä ovat nuoret ja KRIS perustaa myös pääkaupunkiseudulle nuoria tukevaa toimintaa. Etelä-Suomen toiminnanjohtajana aloittaa **Erika Uotila** ja Helsingin projektipäällikkönä **Mikko Kangaspunta**.

KRIS tähtää rikos- ja päihdekierteessä olevien ihmisten auttamiseen vertaistuen periaatteella ja tarjoaa matalan kynnyksen palveluja. Toiminta jakaantuu kolmeen osa-alueeseen: vankilatyöhön, avotyön ja ennaltaehkäisevään kriminaali- ja päihdetyöhön nuorten parissa.

Koulusurmaan johtavaa kehityskulkua voidaan muuttaa

Koulusurmat ovat herättäneet runsaasti järkytystä. Helmikuussa julkaistussa Tiedeakatemian kannanotossa tarkastellaan koulusurmien taustoja ja syitä sekä mahdollisuuksia ehkäistä niitä. Vastauksia etsitään historian, kasvatustieteen, yhteiskunta- ja käyttäytymistieteiden sekä lääketieteen alojen tutkimuksista. Työryhmään valittiin eturivin asiantuntijoita eri yliopistoista.

Koulusurmissa kostetaan koettua vääryyttä: Koulusurmat ovat olleet suunnitelmallinen ja julkinen kosto kiusaajille koulusurmaajan kärsimästä vääryydestä. Koulusurmaajien piirteitä ovat koulukiusaaminen, aseharrastus, mielenterveyden ongelmat, vaikeudet ratkaista ristiriitilanteita, selviytyä stressistä ja turhautumisista. Myös vihaa lietsovaan kulttuuriin samastuminen, toisten epäinhimillistäminen, suuri huomiontarve sekä väkivallan ihannoiti ja väkivaltaviihteen suurkulutus liittyvät usein koulusurmaajiin. Näistä piir-

teistä mikään ei yksin tee nuoresta koulusurmaajaa ja syrjinnän tuottama tuska muuttuu väkivallaksi monesta eri syystä.

Internet on tietolähde, mutta ei surmien syy: Väkivaltaa ihannoiva nettiyhteisö on kannustanut tekijöitä väkivaltaan ja koulusurmien tekotavat on kopioitu yhdysvaltalaisilta ampujilta internetin kautta, mutta nämä eivät ole koulusurmien varsinaisia syitä. Väkivaltapelaaminen on riski väkivaltaisuudelle ja intensiivinen pelaaminen lisää aggressiivisuutta, vihamielisiä tunteita ja ajatuksia, mutta asiaa tarvitaan lisää tutkimustietoa.

Huomio kasvatukseen, mielenterveyteen ja tunneilmaisuu: Väkivaltaan vinoutuvaa kehitystä voidaan ennaltaehkäistä mm. neuvoloiden antamalla kasvatusopastuksella sekä tukemalla lasten tasapainoista tunneilmaisua, yhteenkuuluvuutta ja sosiaalista kehitystä.

Mielenterveyden ongelmien varhainen tunnistaminen ja hoitoa tulee kehittää, re-

surssien tulee olla suositusten mukaisia sekä erityistason ja perustason mielen-terveyspalvelujen yhteistyön tulee toimia saumattomasti.

Myös yhteiskuntamme arvoihin, kuten kilpailukeskeisyyteen ja syrjimiseen, tulee vaikuttaa. Erityisesti koulukiusaaminen on kitkettava. Lisäksi kouluvihtyvyyttä ja sosiaalista pääomaa tulee lisätä sekä niitä tukevat taideopetus, ilmaisutaito, tunteiden tunnistaminen sekä vuorovaikutuksen kehittäminen tulee sisällyttää opetukseen.

Koulusurmat aiheuttavat traumoja koulutovereille: Kuolemanvaaran kokeminen voi häiritä nuoren tervettä kehitystä ja aiheuttaa ruumiillisia ja mielenterveydellisiä ongelmia. Perheen ja ystävien tuki on tärkeää. Interventiomenetelmiä suositellaan sekä traumakokemuksen välittömään että pitkäaikaiseen hoitoon.

Kannanotto osoitteessa www.acadsci.fi

Väkivaltaisia tyttöjä voidaan auttaa kasvatuksen keinoin

Levottomat Tuhkimot on tyttöjen väkivaltaa kartoittava ja tutkiva Non Fighting Generation ry:n (NFG) hanke, joka toteutettiin 2009–2010. Tavoitteena oli tyttöjen väkivallan ehkäiseminen ja jo väkivaltaisesti oireilevien tyttöjen auttaminen.

Hankkeessa kehitettiin auttamistyötä. Pääasiallisin työmuoto oli keskusteluun ja arvokasvatukseen perustuvat vertaistukiryhmät. 4–6 tytön ryhmät kokoontuivat kouluajalla 10 viikon ajan, kerran viikossa pari tuntia kerrallaan. Kaikkiaan ryhmissä oli mukana 50 tyttöä Helsingistä. 12–18-vuotiaat tytöt valikoituivat ryhmiin pääasiassa kouluista. Osallistuminen oli tytöille vapaaehtoista ja motivaatio varmistettiin alkuhaastattelussa, NFG:n nuorisokasvat-
taja **Heini Lesojeff** kertoo.

Tutkija **Eevastiina Gjerstadin** mukaan väkivalta oli tytöille normaalia, hyväksyttävää ja osittain jopa sankarillista. Väkivalta oli ratkaisu hankaliin tilanteisiin ja sen avulla parannettiin omaa asemaa. Oman kaveripiiriin ulkopuoliset nähtiin usein ”vihollisina”, joille väkivallan avulla opetettiin, mitä kannattaa tai saa tehdä. Väkivallan käyttöä pidettiin oikeutettuna reaktiona pahana tai loukkaavana pidettyyn toimintaan. Oman, ystävien tai perheenjäsenten kunniaa oli hyväksyttävää puolustaa käyttämällä väkivaltaa. Tytöt näkivät, että ”tyttö saa lyödä poikaa, mutta poika ei saa lyödä tyttöä”.

Tyttöjen palautteen mukaan he oppivat hankkeen aikana juttelemaan aikuisen kanssa, kyseenalaistamaan väkivallan

”järkevyyttä”, näkemään väkivallan haittoja ja seurauksia sekä hahmottamaan arvoja paremmin. Lisäksi väkivallalle vaihtoehtoiset toimintatavat lisääntyivät ja tyttöjen empatiakyky kehittyi.

Gjerstad ja Lesojeff korostavat, että tyttöjen väkivallan ehkäiseminen ja siihen puuttuva auttamistyö on selvästi syrjäytymistä ehkäisevää työtä. Nuorten kanssa pitää keskustella arvoista, tunteista ja asenteista myönteisissä yhteyksissä sekä osoittaa heitä kohtaan kunnioitusta, arvostusta ja rakkautta. Nuori on silti itse vastuussa teoistaan, ja häntä on kasvatettava vastuullisuuteen ja tarkoitukselliseen elämään.

Tutkimusraportti osoitteessa www.nfg.fi

Kauppa ja teollisuus rikosten kohteina

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos julkisti joulukuussa ensiraportin yritysuhritutkimuksesta. Sen mukaan kaupan ja teollisuuden toimipaikkoihin kohdistuu monenlaista rikollisuutta, joka aiheuttaa merkittäviä kustannuksia. Kaupan toimipaikat ovat selvästi teollisuuden toimipaikkoja alttiimpia rikoksille.

Kaupan toimipaikkoihin kohdistuvasta rikollisuudesta suurin osa oli erityyppisiä varkauksia, joissa tekijänä oli useimmiten asiakas (50 %). Tyypillisiä tekoja olivat myös työntekijöihin kohdistunut väkivalta ja uhkailu, joita oli kyselyä edeltäneen vuoden aikana koettu joka viidennessä toimipaikassa, sekä vahingonteot, joita oli kohdistunut joka seitsemänteen kauppaan.

Teollisuuden toimipaikoissa yleisin teko oli haittaa tai vahinkoa aiheuttanut tietojärjestelmiin kohdistunut hyökkäys (kohteena 8 % toimipaikoista). Varkaudet olivat jokseenkin yhtä yleisiä.

Suuret toimipaikat olivat kokeneet pieniä todennäköisemmin rikoksia. Lisäksi suuriin toimipaikkoihin kohdistunut

rikollisuus koostui useammin monenlaisista rikoksista. Toisaalta kaikenkokoisissa toimipaikoissa esiintyi korkeaa rikosriskiä, eli rikosten määrä oli suuri suhteessa toimipaikan kokoon.

Rikollisuudesta koitui toimipaikoille merkittäviä haittoja sekä suorina aineellisinä menetyksinä että rikosten selvittelyyn kuluvana aikana. Kaupan alalla varkaudet aiheuttivat kaksi kolmasosaa rikoskustannuksista. Vahingonteot olivat toiseksi suurin kustannusten aiheuttaja.

Teollisuudelle suurimmat kustannukset, puolet rikollisuuden kokonaiskustannuksista, aiheutuivat petoksista. Seuraavaksi eniten kustannuksia aiheuttivat tietojärjestelmiin kohdistuneet hyökkäykset.

Suhteellisen harvat toimipaikat ilmoittivat, että rikollisuus oli johtanut asiakkaiden menettämiseen tai vaikeuksiin työvoiman saatavuudessa tai pysyvyydessä. Myös rikollisuudesta johtuva toimipaikan siirtämis- tai lopettamispaaine oli harvinainen.

Kysely on ensimmäinen kansallisesti kattava yrityksiin kohdistuvaa rikolli-

suutta mittaava kriminologinen tutkimus. Kyselyyn vastasi keväällä 2010 2 427 vähittäiskaupan ja teollisuuden toimipaikkaa. Tutkimuksen rahoitti Teke-sin Turvallisuus-ohjelma.

Venla Salmi: Kauppa ja teollisuus rikosten kohteina. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 15/2010. www.optula.om.fi

Sakkorikosten kustannukset vähenivät

Sakon muuntorangaistusjärjestelmää uudistettiin vuosina 2007 ja 2008 niin, että poliisin kirjoittamia sakkoja ei enää voida muuntaa vankeudeksi. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos seurasi varattomille määrättyjä sakkoja ennen ja jälkeen uudistuksen voimaantulon. Sakkojen muuntamista koskeva lainmuutos vähensi sakkovankeja noin 140:llä. Tutkimuksen mukaan uudistus ei lisännyt varattomien tekemiä näpistyksiä eikä muitakaan sakkorikoksia. Uudistuksen lyhyen aikavälin vaikutuksia rikosalttiuteen selvitettiin rekisteritietojen perusteella

Laki vaikutti kuitenkin viranomaisten toimintaan. Sakkorikoksia käsitellään nykyään useammin käräjäoikeuksissa, mistä aiheutuu oikeuslaitokselle vuosittain vajaan miljoonan euron lisäkustannukset. Toisaalta uudistus vähensi vankiloissa istuvia sakkovankeja, mikä merkitsee laskennallisesti noin 8 miljoonan euron vuosittaista säästöä. Säästöjen toteutuminen edellyttää, että vankimäärän muutokset heijastuvat jatkossa vankeinhoidon rakenteisiin ja henkilöstön määrään. Muutos siis vähentää rikosten kustannuksia veronmaksajille pitkällä aikavälillä vuosittain noin 7 miljoonalla eurolla.

Ville Hinkkanen: Sakon muuntorangaistuksen vähentämisen vaikutukset. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Verkkokatsauksia 16/2010. www.optula.om.fi

Ikääntyneet naiset vaikenevat väkivallasta

Joka neljäs yli 60-vuotias kotona asuva nainen on kokenut väkivaltaa viimeisen vuoden aikana. Väkivallan tekijänä on useimmiten oma puoliso. Läkkäävät naiset kertovat harvoin oma-aloitteisesti parisuhteessaan kokemastaan väkivallasta.

THL:n koordinoiman eurooppalaisen tutkimuksen mukaan kodin seinien sisäpuolella tapahtuvasta väkivallasta runsas viidennes on psyykkistä väkivaltaa. Väkivalta voi olla myös monenkirjavaa: taloudellista, fyysistä laiminlyöntiä tai henkilökohtaisten oikeuksien loukkaamista. Seksuaalista häirintää tai väkivaltaa on

kokenut noin viisi prosenttia naisista; luku on tutkittujen maiden korkein. Ikäihmisiin kohdistuva väkivalta on tyypillisesti pitkäkestoista, jopa vuosikymmeniä jatkuvaa.

Suomi on mukana eurooppalaisessa tutkimuksessa (AVOW), jossa kysyttiin yli 60-vuotiailta kotona asuvilta naisilta heidän elämänlaadustaan ja kokemuksiaan lähisuhdeväkivallasta ja kaltoinkohtelusta viimeisen vuoden ajalta. Kyselyyn vastanneet olivat 60–97-vuotiaita. Tutkimukseen osallistui yhteensä yli 2 800 kotona asuvaa naista Suomessa, Belgiassa, Liettuassa, Itävallassa ja Portugalissa.

Sosiaalinen huono-osaisuus yleistä huumekeuseilla

Karoliina Karjalaisen väitöstutkimuksen tulokset osoittivat, että muuhun suomalaiseen väestöön verrattuna poliisin kiinniottamat huumerattijuopot ovat useammin matalasti koulutettuja, työttömiä tai työkyvyttömyyseläkkeellä sekä ilman perheen tukea olevia yksinasuvia tai eronneita. Ennenaikaisen kuoleman riski oli huumerattijuopumuksesta epäillyillä huomattavasti kohonnut, lähes kymmenkertainen muuhun väestöön nähden. Riski oli erityisen korkea päihteiden yliannostus-, väkivalta- tai itsemurhakuolemissa.

Huono-osaisuus näyttäytyi erityisen voimakkaana amfetamiineja käyttäneillä rattijuopoilla ja ennenaikaisen kuolleisuuden riski oli korkein päihteiden sekakäyttäjillä. Näiden lisäksi erittäin huolestuttava löydös oli huumerattijuoppojen laajamittainen laillisiin reseptilääkkeisiin kuuluvien bentsodiatsepiinien käyttö – useimmiten vielä yhdessä muiden päihteiden kanssa – sekä siihen yhteydessä ollut sosiaalinen vähäosaisuus ja kohonnut kuolleisuus. Poliisin tietoon tullut huumerattijuopumus on lisääntynyt Suomessa vuosina 1977–2007.

Tutkimuksesta saadut tulokset viittaavat huumerattijuopumukseen syyllistyneiden henkilöiden päihdeongelmiin ja

hoidon tarpeeseen. Karjalainen näkee huumerattijuopumuksesta kiinnijäämisen olevan hyvä ajankohta päihteiden väärinkäyttäjien tavoittamiselle ja hoitoonohjaukselle. Huomiota pitäisi kiinnittää laittomien huumausaineiden käytön lisäksi yhä enemmän myös laillisten lääkkeiden mahdolliseen väärinkäyttöön ja siitä aiheutuviin ongelmiin.

Karjalaisen mukaan huumerattijuopumuksen, kuten yleensä päihteiden käytön, vähentämisessä ja ennaltaehkäisyssä sosioekonomisten ryhmien välisten erojen kaventaminen on merkityksellistä. Tärkeää on myös varhainen puuttuminen päihteiden käyttöön nuorten keskuudessa, sillä päihteiden käyttö aloitetaan usein varhain nuoruudessa ja suuri osa huumerattijuopoista on nimenomaan nuoria.

Tutkimuksessa yhdistettiin perusaineistona käytettyyn epäiltyjen rattijuopumustapausten rekisteriin sosiaalisiin taustatekijöihin ja kuolleisuuteen liittyviä tietoja muista kansallisista rekistereistä. Väitöskirjatutkimus on osa THL:ssä vuosina 2007–2010 toteutettua Rattijuopon elämäntapa -hanketta, joka puolestaan liittyy Suomen Akatemian rahoittamaan Päihteet ja addiktio -tutkimusohjelmaan.

Vakavien väkivalta-rikosten uusimisriskiä selvitetään

Oikeusministeriö on asettanut työryhmän selvittämään mahdollisuuksia vähentää vakavaan väkivaltarikokseen syyllistyneiden vaaraa uusien tekonsa. Tavoitteena on, että riskiarvioinnin perusteella riskiryhmäksi arvioidut vangit voitaisiin määrätä erityisen tehostettuun valvontaan.

Arvio vangin riskistä syyllistyä väkivaltaiseen käyttäytymiseen on tuoreella lainmuutoksella jo kytketty elinkautisvangin vapauttamisen valmisteluun. Nyt asetetun työryhmän tehtävänä on mm. määrittellä muut kohderyhmät, joille on tarpeen tehdä erityinen arviointi vakavan väkivaltarikoksen uusimisriskistä. Työryhmä selvittää myös väkivallan uusimisriskin arviointimenetelmien soveltuvuutta ja käyttömahdollisuuksia rangaistuksen täytäntöönpanossa vankeusaikana.

Lisäksi työryhmän tulee laatia ehdotus siitä, miten arviointia voidaan riskin vähentämiseksi hyödyntää myös vangin vapauttamisprosessin eri vaiheissa. Työryhmän on esitettävä sekä lainsäädännön että käytännön toiminnan kannalta tarpeelliset muutosehdotukset. Työryhmän tulee myös selvittää, millainen tehostetun valvonnan tulisi olla silloin, kun vangin riski syyllistyä vakavaan väkivaltarikokseen vapautumisen jälkeen on arvioitu suureksi.

Työryhmän on määrä saada työnsä valmiiksi huhtikuussa 2012.

Stop köyhyys! -teemavuosi päättyi

Euroopan köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen torjunnan teemavuosi 2010 nosti aiheen kansalaisten ja päättäjien tietoisuuteen sekä myös kansalaiskeskusteluun. Köyhyydestä keskusteltiin vuoden aikana enemmän kuin pitkiin aikoihin, nyt köyhyydestä saa puhua julkisesti ja köyhän ääntä kuunnellaan. Keskustelussa köyhyyden torjuntaan

halutaan myös pikaisia ratkaisuja, mutta keinoista ollaan vahvasti eri mieltä.

THL:n projektiryhmän mukaan vuoden kokemuksista nousi jatkotyöhön lupaavia käytäntöjä sekä välineitä ja ideoita osallisuuden ja yhteenkuuluvuuden lisäämiseksi. Teemavuoden oppien tueksi tarvitaan kumppanuutta ja vaikuttavaa viestintää.

Lapsen etu ohjenuorana Ruotsin vankiloissa

Ryhmä suomalaisia virkamiehiä ja järjestöjen edustajia tutustui joulukuussa lasten edun toteutumiseen Ruotsin vankiloissa. Vierailu vakuutti, että Suomessakin voidaan lähteä turvallisin mielin uudistamaan vankiloiden tiloja ja yhteydenpitokäytäntöjä ilman vakavaa turvallisuusriskiä.

Ruotsissa kaikki vankien perheiden kanssa tehtävä työ perustuu lapsen etuun. Tavoitteena on lapsen ja vanhemman suhteen tukeminen rangaistuksesta aikana ja vanhemmuuden taitojen vahvistaminen. Toimintaa on kehitetty vuodesta 1998 alkaen, jolloin aloitettiin lasten tapaamishuoneiden rakentaminen. Ruotsissa ajatellaan yhä laajemmin, että lapset ovat rikosten uhreja silloin, kun heidän vanhempansa joutuvat vankilaan. Ruotsissa arvioidaan noin 10 000 lapsen vanhemman olevan vankilassa tai yhdyskuntaseuraamusasiakkaana.

Vuonna 2005 Ruotsin rikosseuraamuslaitos päätti, että jokaiseen laitokseen tulee valita lapsiasiamies (*barnombud*). Lisäksi jokaisella kuudella alueella toimintaa koordinoi vastuuhenkilö (*barnansvarig*). Alueellinen tapaaminen on 1–2 kertaa vuodessa. Alueille järjestetään myös yhteisiä jatkokoulutuksia esimerkiksi vanhemmuusryhmien vetämisestä (*cirkelledare*). Jokainen alalle tuleva saa jo peruskoulutuksessaan tietoa lapsinäkökulmasta ja valmiuksia sen soveltamiseen.

Lapsitoiminnan kehittämistä rikosseuraamuslaitoksessa vastaa **Birgitta Persson**. Hän kertoo, että vankiloihin on erikseen järjestetty vierailumahdollisuuksia aikuisten välisille tapaamisille ja tapauksille, joissa lapset ovat läsnä. Lisäksi vankiloissa pitää olla vähintään yksi tapaamishuone, joka on tarkoitettu ainoastaan lasten vierailuille. Nämä ovat kodikkaasti

Birgitta Perssonin mukaan lapsiystävällisyys tarkoittaa sitä, ettei turvallisuus voi nousta lasten tarpeiden yli.

sisutettuja niin, että lapset voivat kokea olonsa viihtyisäksi ja turvalliseksi.

Käyntikohteessamme Beatebergin vankilassa aikuisten ja lasten tapaamishuoneet ovat käytössä joka päivä. Tapaamisia pyritään järjestämään kullekin vangille kaksi kertaa viikossa. Toinen on perhetapaaminen lasten kanssa ja toinen tapaaminen on kumppanin, ystävien tai vanhempien kanssa. Lisäksi yli puolessa vankiloista on erityisiä vierailuasuntoja, joissa on kaksi makuuhuonetta, olohuone ja keittiö. Uusiin vankiloihin rakennetaan automaattisesti tarpeenmukaiset tapaamistilat. 1800-luvulla rakennetuissa laitoksissa kaikkea ei pystytä kuitenkaan toteuttamaan.

Ruotsissa ollaan kuitenkin edelleen sitä mieltä, että rikosseuraamuslaitos ei vielä riittävästi tue vastuunottamista lapsista. Säännöksiä ollaan Perssonin mukaan jälleen muuttamassa niin, että laitoksissa vankien puhelu (myös ulkomaille), lapsien vierailut priorisoidaan vankiloissa ja lapsille tehtävät tarkastukset on toteutettava kevyimmässä muodossa. Lisäksi tuotetaan ohjeistus, miten vankiloissa pitää toimia lasten kanssa. Ohjekirja antaa raamit, luo turvaa ja velvoittaa. Persson näkee, että tulevaisuudessa lasten kanssa toimimiseen pitää luoda suuntavi-

vat, pitää luoda uusia ja pidempikestoisia vanhemmuusryhmiä ja pitää tehdä enemmän yhteistyötä järjestöjen kanssa.

Kysymykseemme, onko lapsen edun huomioiminen tapaamisissa ja muussa toiminnassa lisännyt huumeiden pääsyä vankilaan, sekä Birgitta Persson että Kronobergin tutkintavankilan johtaja **Anders Leckne** vastasivat kieltävästi. Lapsinäkökulma ei merkitse pelkkiä velvoitteita. Kaikki tapaamamme johtajat muistuttivat siitä, miten lasten huomioiminen lisää työviihtyvyyttä. Lisäksi Persson näki lapsinäkökulman vankilan turvallisuutta lisäävänä, ei sitä uhkaavana, tekijänä. Toimintatapa vahvistaa vangin identiteettiä lapsistaan huolehtivana vanhempana.

Lehmusvaara on viestintäkoordinaattori Kriminaalihuollon tukisäätiössä ja Kinnunen neuvotteleva virkamies oikeusministeriössä.

HAASTE-lehti 10 vuotta

Ensimmäinen Haaste ilmestyi keväällä 2001. Kriminaalipoliittisen aikakauslehden tarkoituksena on välittää tietoa erityisesti rikosentorjunnasta ja rikollisuutta koskevasta tutkimuksesta yleistajuisesti.

Tänä vuonna lehti ilmestyy vielä 6.6. (aineisto 2.5.), 26.9. (aineisto 22.8.) ja 12.12. (aineisto 7.11.). Artikkeliehdotukset ja juttuvinkit ovat tervetulleita. Toimituksen yhteystiedot löytyvät s. 3.

Lehden verkkosivut **www.haaste.om.fi** uudistuivat syksyllä. Uutta on mm. aiheittainen arkisto. Sivuille päivitetään osa painetun lehden sisällöstä heti ja loput yhden numeron viiveellä. Vanhoja numeroita päivitetään arkistoon pikku hijaa.

HAASTE

ASiantuntevasti
rikosentorjunnasta
ja kriminaalipolitiikasta

HAASTE-lehdestä saa tietoa rikollisuudesta, kriminaalipolitiikasta ja rikosentorjunnasta, tutkimuksesta ja käytännön työstä Suomessa ja muualla. Lehdessä eri tahot keskustelevat ja kirjoittavat samalla foorumilla ajankohtaisista ja periaatteellisista kysymyksistä. Lehteä julkaisevat oikeusministeriö ja rikosentorjuntaneuvosto.

HAASTE kertoo rikoksista ja rangaistuksista, tekijöistä ja uhreista, rikosentorjunnasta sekä lainsäädännöstä ja tutkimuksesta. Lehdessä julkaistaan asiantuntija-artikkeleita, kannanottoja, haastatteluja, uutisia sekä kuvauksia käytännön paikallisesta rikosentorjuntatyöstä.

HAASTE on tarkoitettu rikollisuuteen liittyvien ongelmien parissa työskenteleville sekä aihepiiristä muutoin kiinnostuneille. Erityisesti lehdestä on hyötyä niille, jotka tekevät rikosentorjuntatyötä poliisissa, sosiaali- ja nuorisotoimessa, yhdyskuntasuunnittelussa, elinkeinoelämässä, vakuutus-alalla, kirkossa ja kansalaisjärjestöissä.

HAASTE ilmestyy neljä kertaa vuodessa. Lehden vuositilaus maksaa 25 euroa. Lasku lähetetään erikseen.

Tilaa HAASTE oheisella tilauskortilla, faksilla (09) 1606 7518 tai sähköpostitse haaste@om.fi.

HAASTE

- Tilaa HAASTE-lehden hintaan 25 euroa/4 numeroa/12 kk
- kestotilaus, tilaukseni jatkuu, kunnes ilmoitan sen päätymisestä (laskutusväli 12 kk)
 - määräaikaistilaus (12 kk)

Tilaaaja

Nimi _____

Yritys/Yhteisö _____

Lähiosoite _____

Postinumero ja -toimipaikka _____

Puhelinnumero _____

Lehden saaja (mikäli eri kuin tilaaaja)

Nimi _____

Yritys/Yhteisö _____

Lähiosoite _____

Postinumero ja -toimipaikka _____

Vastaanottaja
maksaa
postimaksun

Rikosentorjuntaneuvosto
VASTAUSLÄHETYS
Tunnus 5011705
00003 Helsinki